

Sveriges Lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences
Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Examensarbete i landskapsarkitektur, 30 hp
Avancerad nivå, A2E

Landskapsarkitekturprogrammet
Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU
Alnarp 2013
Elin Larsson

Stadskärna i omvandling

- en fallstudie om omvandlingen av rekordårsstrukturer i stadsmiljö

A town center in transformation

- a case study about the transformation of structures from the record years in urban environment

Stadskärna i omvandling

- en fallstudie om omvandlingen av rekordårsstrukturer i stadsmiljö

A town center in transformation

- a case study about the transformation of structures from the record years in urban environment

Elin Larsson

Handledare: Eva Kristensson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Marie Larsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Bitr. examinator: Anders Westin, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: A2E

Kurstitel: Examensarbete i landskapsarkitektur / Master Project in Landscape Architecture

Kurskod: EX0734

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Ämne: Landskapsarkitektur

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsmånad och -år: september 2013

Omslagsbilder: Foto: Elin Larsson; Storgatan Staffanstorp, Bänk Coop Konsum Lomma, Bjeredsparken Lund.

Serienamn: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Rekordåren, miljonprogrammet, modernismen, centrumomvandling, Staffanstorps centrum, Lomma centrum, Lund sockerbruksområdet, stadsmässighet, stenstaden.

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Förord

Denna uppsats tillägnas rekordårens bebyggelsestrukturer, dvs. de miljöer som idag återfinns i nästan alla svenska städer men som på många håll ses som skamfläckar. När dessa områden nu står inför omfattande förändringar är det sedan länge glömt att dessa strukturer en gång stod för viljan att skapa någonting nytt och ge människor en bättre livsmiljö. Jag hoppas genom min uppsats kunna berätta historien bakom dessa strukturer samtidigt som jag berättar hur man på tre olika platser hanterat miljöer som dessa vid omfattande centrumomdaningar.

Jag vill rikta ett stort tack till alla som har hjälpt mig under arbetets gång och ett särskilt tack till min handledare Eva Kristensson för din uppmuntran när motivationen svikit mig. Jag vill också rikta ett stort tack till Ole Kasimir och Eva Sjölin för att jag fick nöjet att ta del av er kunskap och erfarenhet från de för uppsatsen aktuella projekten.

Sist men inte minst vill jag rikta ett tack till min kära familj som troget stöttat mig genom åren av studier. Tack för att ni tror på mig!

Elin

Innehållsförteckning

Sammandrag		
Abstract		
Inledning	s. 8	
Bakgrund	s. 9	
Syfte	s. 10	
Mål	s. 10	
Frågeställningar	s. 10	
Avgränsning	s. 10	
Metod	s. 11	
Källkritik	s. 12	
Urval	s. 12	
Modernismen	s. 14	
1900- talets arkitekturhistoria	s. 15	
1900- talet ett omvälvande århundrade	s. 15	
Förbättrade kommunikationer, effektivare vapen, misstro och krig	s. 16	
Mellankrigstid, konsumtionssamhälle och ekonomisk kris	s. 16	
Det svenska folkhemmet och funktionalismen	s. 17	
Bauhaus	s. 17	
Volym, nya material och uttrycket "Less is more"	s. 18	
Funktionalismen i Sverige	s. 19	
Ekonomisk kris och andra världskriget	s. 19	
Efterkrigstiden och det kalla kriget	s. 19	
Återuppbyggnad efter krig och fredlig samexistens	s. 20	
Stadskärnornas uppbyggnad	s. 20	
Hur skyddar man stadskärnorna i ett framtida krig?	s. 21	
Stadsplanemönster och stadstyper	s. 22	
Utvecklingen i efterkrigstidens Sverige	s. 23	
Nyrealism	s. 23	
Modernismen i efterkrigstidens Europa	s. 23	
Brutalismen	s. 24	
Från "beton brut" till "betonggetton"	s. 24	
Intentionerna bakom den brutalistiska arkitekturen	s. 25	
Massproduktion och strukturalism	s. 25	
Systembyggande och industrialiserat byggande	s. 26	
Rekordåren	s. 26	
Flerbostadshus under rekordåren	s. 27	
Miljonprogrammet	s. 28	
Arkitektkåren uppdelad i två läger	s. 29	
Samhällsplaneringens skalproblematik	s. 30	
Funktionsseparering och SCAFT	s. 31	
Den yttre miljön under rekordåren	s. 31	
Rekordårens vegetation	s. 33	
Två planeringsmodeller	s. 34	
Arvet efter rekordåren och miljonprogrammet	s. 35	
Fallstudie	s. 36	
Rekordårens strukturer en del av vår historia	s. 37	
Fallstudieområden	s. 37	
Staffanstorps centrum		
- omdaning av ett splittrat och funktionsseparerat centrum	s. 38	
Staffanstorps kommun	s. 39	
Centralorten Staffanstorps	s. 39	
Staffanstorps centrum	s. 40	
Förändra centrumkärna genom helhetsgrepp	s. 40	
Arkitekttävling	s. 40	
Stanstadsprojektets tre etapper	s. 41	
Arbetsgruppen	s. 42	
Stanstadsprojektets utformning	s. 42	
Projektets genomförande	s. 43	
BO- mässan	s. 44	
Projektets sårbarhet	s. 44	
Bebyggelse	s. 44	
Allmänna ytor och grönstruktur	s. 45	
Projektets omfattning och kommunens VI- anda	s. 47	
Förändringar med tiden	s. 47	
Banbrytande projekt	s. 48	
Resultatet av ombyggnaden i Staffanstorps	s. 48	

Innehållsförteckning

Lomma centrum

- ombyggnad av 60- tals centrum	s. 49
Lomma Kommun	s. 50
Handelsplats blir industriort	s. 50
Badorten Lomma	s. 51
Bebyggelseutvecklingen i tätorten	s. 51
Ortens centrum kommer till efter Strandvägen	s. 52
Förändringens vindar	s. 52
Hamnprojekt resulterar i centrumomvandling	s. 53
Problematiken i centrum	s. 54
Kommunens mål med centrumomdaningen	s. 54
Projektets utformning	s. 55
Projektets genomförande	s. 56
Stadsgator träder fram	s. 57
Arbetsgruppen	s. 58
Grönstrukturen i centrum	s. 58
Projektets ledtid och VI- anda i kommunen	s. 59

Lund sockerbruksområdet

- ny stadsdel på väster	s. 60
Lund Kommun	s. 61
Centralorten Lund	s. 62
Sockerbruksområdet och programområdets avgränsning	s. 63
Lite historik bakom Sockerbruksområdet	s. 63
Bjeredsparkens ursprungliga gestaltning	s. 64
Bebyggelsen efter Lokföregatan och Byggmästaregatan	s. 66
Sockerbruksområdet, potentiellt stadsförnyelseområde med förtätning	s. 67
Planprogrammet, nyckeln till en sammanhållen stadsmiljö	s. 67
Stadsmässighetsbegreppet, ledord för stadsförnyelsen	s. 68
Övergången mellan stenstaden och funktionalismens lamellhus	s. 68
Höga bullernivåer från järnväg och Kung Oscars väg	s. 69
Bebyggelse	s. 69
Privat och offentlig mark	s. 70
Bostadsgårdar på bjälklag	s. 70

Gatornas utformning	s. 71
Torg och platser	s. 72
Bjeredsparken	s. 72
Samrådsprocess och brukarmedverkan	s. 73
Projektets tidsanda	s. 73
Arbetsgrupp, resurser och projektets ledtid	s. 73

Slutsats	s. 75
Problematiken med stadsförnyelsen	s. 76
Identitetslösa områden	s. 76
Stadsmässighet, ledord för centrumomvandlingen	s. 77
Målet med omdaningen	s. 77
Förhållandet till befintliga strukturer	s. 77
Förhållandet till omgivande strukturer	s. 78
De offentliga ytornas utformning	s. 78
Grönstrukturens roll i projekten	s. 79

Diskussion	s. 80
Stadsmässighetsbegreppet	s. 81
Vad kan ha påverkat uppsatsens resultat	s. 81
Lärdomar	s. 82
Valet av ämne för uppsatsen	s. 82

Källförteckning	s. 83
Tryckta källor	s. 84
Elektroniska källor	s. 84
Muntliga källor	s. 85
Inspirationslitteratur	s. 86

Figurförteckning	s. 87
Figur 1- 39	s. 88
Figur 40- 70	s. 89

Bilagor	s. 90
Bilaga 1. Intervjumall- Staffanstorp	s. 91
Bilaga 2. Intervjumall- Lomma	s. 93
Bilaga 3. Intervjumall- Lund	s. 95

Sammandrag

Mitt intresse för senmodernismens och rekordårens strukturer vaknade till liv när jag gjorde min praktik i Avesta i Södra Dalarna. Med en stadskärna starkt influerad av rekordårens strukturer hade man i Avesta börjat fundera över hur en centrumomdaning skulle gå till. Då arvet efter senmodernismens strukturer återfinns i nästan alla svenska städer blev jag intresserad av att studera hur man hanterat den här typen av stadsomvandlingar på andra platser i landet.

Syftet med uppsatsen är att ta reda på hur man som stadsplanerare kan förändra en stadskärna, influerad av senmodernismen, till dagens planerings- och stadsmässighetsideal. I uppsatsens teoridel beskrivs bakgrunden till modernismens arkitektur genom 1900- talets historia. Därefter övergår uppsatsen i en fallstudie där två stycken kvalitativa intervjuer genomförts med två respondenter avseende tre platser. Intervjupersonerna utgörs av två för projekten viktiga planerare Ole Kasimir och Eva Sjölin.

Platserna som undersöks och där centrumomdaning skett är Staffanstorps centrum, Lomma centrum och Sockerbruksområdet i Lund. I uppsatsen studeras bland annat frågor som problematiken med och orsakerna till centrumomdaningen, idealen bakom omvandlingen och målet med vad man velat åstadkomma med förnyelsen samt vilken roll grönstrukturen har haft i de olika projekten. Målet med uppsatsen är att få en bättre förståelse för hur man som planerare kan hantera senmodernismens strukturer i en centrumomdaning.

Funktionsseparerade miljöer, orters avsaknad på identitet samt stora restytor utgör några av orsakerna till att stadsomvandling varit nödvändig. Med stadsmässighet som ledord blev den funktionsblandade staden och kanske framförallt stenstaden förebilden i ett omfattande förändringsarbete. Stenstaden som en gång i tiden var det starkaste argumentet för byggandet av förorter.

Nyckelord: Rekordåren, miljonprogrammet, senmodernism, centrumomvandling, Staffanstorps centrum, Lomma centrum, Lund sockerbruksområdet, stadsmässighet, stenstaden.

Abstract

My interest for the late modernism and the structures of record years came to life when I did my internship in Avesta in southern part of Dalarna. With a town center influenced by the record years, planners had started to reflect upon how to transform the old town center. As the legacy of late modernism structures are found in almost every Swedish city, I became interested in finding out how this kind of urban transformation had been dealt with in other places around the country.

The purpose of this paper is to find out how city planners can transform a town center, influenced by the late modernism, to today's planning and urban ideals. The theory part of the paper describes the background to the modernist architecture through the history of the 20th century. Thereafter the paper continues through a case study, where two qualitative interviews with the project planners have been conducted. The two respondents are Ole Kasimir and Eva Sjölin.

The sites being investigated, where a transformation of the town center have occurred, are the town center of Staffanstorp, the town center of Lomma and the area of Sockerbruksområdet in Lund. Some of the questions analyzed in this paper were for example problems and causes behind the transformation of the town center, ideals and goals of what you wanted to achieve with the renewal as well as to establish the role of the green structure within the various projects. The overall goal of this paper is to gain a better understanding of how planners can handle late modernism structures when transforming a town center.

Separated functions within the city center, a lack of identity as well as left-over areas represent some of the reasons that made urban transformation a necessity. With urbanity as a watchword the city of multiples functions, the stone city, became the role model for the overall transformation. The stone city, were once the strongest argument for the origination of suburban areas.

INLEDNING

Inledning

Bakgrund

Uppslaget till ämne för denna uppsats i landskapsarkitektur grundar sig i de upplevelser och erfarenheter jag erhöll under min praktikperiod vid Avesta kommun, i södra Dalarna, hösten 2012. Under praktikperioden arbetade jag med en stadsanalys över Avestas centrala delar, vilken senare skulle utgöra ett underlag för den framtida planeringen av centrum. Avesta centrum har idag ett ganska omfattande arv efter modernismens strukturer och frågan man nu ställer sig i kommunen är hur man ska kunna förnya sitt centrum?

Historien om Avesta tar sin början år 1636 då ett Kopparbruk uppförs vid forsén i Dalälven. Som på så många andra bruksorter i Södra Dalarna och Bergslagen uppkom ett litet samhälle kring bruket och det är egentligen först vid 1800- talets slut, då järn- och stålindustrin tar fart i Avesta, som ett lite större samhälle börjar utvecklas utanför bruksområdet. Vid sekelskiftet 1900 är Avesta ett av de mer betydande järnverken i landet och under 1900-talets början blir Avesta en stad med paradgata genom stadskärnan.

Under krigstiden blomstrar järnverket mycket tack vare tillverkningen av rostfritt stål. Vid den här tiden diskuteras också en omdaning av Avestas stadskärna för att göra staden mer stadsmässig. Den finländske arkitekten Alvar Aalto ritar, under början av 40- talet, ett förslag till ett nytt medborgarhus i Avesta men då förslaget och designen är före sin tid så blir avestaborna tveksamma och planerna förverkligas aldrig.

Staden fortsätter att växa under 50- och 60- talen genom industrins framgångar och i takt med att stadens befolkning ökar kraftigt börjar man riva stadens äldre bebyggelse för att ge plats åt fler moderna byggnader. Så kommer då under 1970- talet en centrumomvandling. Stadens paradgata, Kungsgatan, med anor från 1900- talets början blir gågata med för 70- talet en traditionell markbeläggning bestående av betongplattor med synlig ballast. I ett slag uppförs 1973 ett kolossalt köpcentrum, Plushuset, i betong tvärs över gågatan och det nya kvarteret delar därmed upp Avestas gamla

stadskärna i två delar. I de omgivande kvarteren rivs tidig 1900- tals bebyggelse för att ge plats åt enorma parkeringsytor. Idag kan Avestas stadskärna upplevas som ett stort köpcentrum med parkeringsytor.

Efter att ha studerat Avestas stadskärna med dess tillkomst och utveckling har mitt intresse för senmodernismens strukturer vaknat. Ganska snart insåg jag dock att mina kunskaper när det gällde den här typen av stadsplanering var begränsade och jag blev intresserad av att undersöka hur man har hanterat den här typen av problematik på andra platser i Sverige. Då strukturer från senmodernismen återfinns i så gott som alla svenska städer är det ett återkommande faktum att det är viktigt att förstå sig på dessa strukturer när man idag ska vara med och planera för framtidens hållbara städer.

Figur 1. Plushuset, Avesta.

Inledning

Syfte

Syftet med uppsatsen är att ta reda på hur man som stadsplanerare kan förändra en stadskärna, influerad av senmodernismen, till dagens planerings- och stadsmässighetsideal.

Denna uppsats utgör också den slutliga examensuppsatsen vid Landskapsarkitektprogrammet vid SLU i Alnarp.

Mål

Målet är att få en bättre förståelse för hur man kan hantera senmodernismens strukturer i en centrumomdaning. Uppsatsen ska identifiera och diskutera delar av den problematik som uppstår kring de modernistiska strukturerna från 50-, 60- och 70-talen i förhållande till dagens stadsideal. Tanken är att de olika platserna som studeras i fallstudien ska ge mig en uppfattning om hur några planerare har hanterat problematiken.

Genom fallstudien hoppas jag också kunna väcka en diskussion kring ämnet som jag anser är av högsta aktualitet. Jag hoppas även kunna dra några slutsatser kring vilket/vilka tillvägagångssätt som visat sig vara bra respektive mindre bra i hanteringen av den aktuella problematiken. Förhoppningen är att denna uppsats ska utgöra ett kunskapsunderlag för både mig, andra studenter och yrkesverksamma arkitekter, landskapsarkitekter och stadsplanerare så att vi kan lära oss att hantera och göra det bästa av det arv som rekordåren och miljonprogrammet utgör i dagens stadsplanering.

Frågeställningar

- Vilken problematik ställs planerare inför när man i ett stadsförnyelsesammanhang ska hantera senmodernismens strukturer?
- Vilka är orsakerna till omdaning av de för fallstudien aktuella platserna?

- Vilka ideal är det som har varit rådande vid omdaning av de för fallstudien aktuella projekten?
- Vad har man velat åstadkomma med omdaning?
- Hur har man valt att förhålla sig till befintliga strukturer på respektive plats?
- Hur har man valt att förhålla sig till omgivande strukturer i de olika projekten?
- Hur är de offentliga ytorna utformade på respektive plats?
- Vilken roll har grönstrukturen haft i de olika projekten?

Avgränsning

Uppsatsen består av ett inledande teoriavsnitt över modernismen samt en fallstudie bestående av tre platser som alla är centralt belägna i sin respektive stad/ort. I fallstudien har jag studerat hur planerare idag har hanterat omdaning av dessa tre platser som alla är starkt influerade av modernismens strukturer.

Platserna som har studerats är Staffanstorps centrum, Lomma centrum och Sockerbruksområdet i Lund. Då projekten är omfattande och den avsatta tiden för denna uppsats begränsad så har jag även varit tvungen att avgränsa mig i fallstudien. Platserna kommer därför främst att beskrivas utifrån sin arkitektoniska utformning snarare än genom t ex. sina ekonomiska förutsättningar, äganderättsförhållande eller ombyggnad av bostadshus för energisparande åtgärder. Dessa aspekter har självklart varit både betydande och avgörande för platsernas utformning men kommer inte att behandlas på något djupare plan i denna uppsats.

Inledning

Metod

Metoden är enligt Holme & Solvang ett redskap för att uppnå undersökningens mål. Redskapet hjälper till att planlägga och organisera undersökningen och kan beskrivas som de vägval författaren gör för att angripa och behandla sin frågeställning. Valet av metod genomsyrar hela arbetsgången och styr vilka slutsatser man kommer fram till. Flexibilitet till metodvalet är viktigt eftersom det kan uppstå situationer under arbetets gång som kräver tillägg eller förändring av metoden.¹

I detta avsnitt kommer jag att behandla metoden, det vill säga redogöra för de tillvägagångssätt och val jag har gjort angående litteratur, intervjupersoner och fallstudieplatser. Uppsatsen inleds med ett teoriavsnitt för att beskriva bakgrunden till modernismen. Beskrivningen omfattar perioden från början av 1900-talet fram till nutid och handlar om 1900-talets historia och modernismens arkitektur. Därefter följer uppsatsens empiriska del vilken utgörs av en fallstudie. I fallstudien har två stycken kvalitativa intervjuer, s.k. djupintervjuer, genomförts med två personer avseende tre platser.

Avsikten med min uppsats är att undersöka hur man som stadsplanerare kan förändra en stadskärna, influerad av senmodernismen, till dagens planerings- och stadsmässighetsideal. Resultatet får jag fram genom att intervjua respondenter/personer som deltagit i projekt gällande centrumomdaningar.

En kvantitativ undersökningsmetod var i mitt fall inte aktuellt då jag inte hade tillgång till den mängd data som en sådan undersökningsmetod kräver. Jag har istället valt att genomföra en kvalitativ undersökning i form av en intervjubaserad studie för få fram så mycket information kring ämnet som möjligt. Fokus ligger därför på personliga upplevelser och möjliggör för en friare och vidare förståelse.²

De platser jag valt att undersöka, där centrumomdaning skett, är

Staffanstorps centrum, Lomma centrum och Sockerbruksområdet i Lund. De personer jag valt som intervjupersoner är, två planerare som varit viktiga för projekten, Ole Kasimir planarkitekt och planchef vid Stadsbyggnadskontoret i Lund samt Eva Sjölin i Lomma. Sjölin arbetade som stadsarkitekt vid Staffanstorps Kommun mellan åren 1985- 1997 och som stadsbyggnadschef i Lomma Kommun mellan åren 2000- 2010. Båda har haft nyckelpositioner i förändringsarbetet och besitter därför mest information och vetskap angående centrumomdaningen i Staffanstorps, Lomma och Lund.

Förslaget på lämpliga intervjupersoner fick jag genom min handledare då syftet med uppsatsen klarlagts. Valet av platser bestämdes utifrån avståndet mellan plasterna och min bostadsort. Detta för att det skulle vara praktiskt genomförbart för mig att åka till respektive plats ett flertal gånger vid behov.

Enligt Bergman & Larsson har intervjumetoden som instrument både svagheter och styrkor. Halvstrukturerade intervjuer med öppna svarsalternativ gör att intervjuerna är svåra att direkt jämföra med varandra. Detta eftersom frågorna inte blir helt lika från intervju till intervju.³

Intervjun erbjuder dock stor flexibilitet då man som intervjuare har chansen att stanna upp och fördjupa sig i ämnet genom följdfrågor. Det är också lätt att ställa följdfrågor till respondenten om något är oklart. Intervjun betraktas idag som en av de viktigaste metoderna.⁴

Till min hjälp har jag haft en intervjumall med frågor som jag förberett och som fungerat som stöd och vägledning i samtalen. Tanken var att frågorna skulle ge upphov till berättande. Frågorna var i grunden lika men med viss anpassning till den speciella platsen. Intervjuerna spelades in med hjälp av bandspelare för att på bästa sätt dokumentera den erhållna informationen. En första sammanställning av svaren skedde direkt efter intervjuerna då det inspelade intervjumaterialet skriftligen dokumenterades. Därefter tolkades och sammanställdes svaren.

Vid den första intervjun, 45 minuter, träffade jag Kasimir på

1. Bergman & Larsson, 2000, sid. 16-17

2. Bergman & Larsson, 2000, sid. 17-18

3- 4. Bergman & Larsson, 2000, sid. 18

Inledning

Stadsbyggnadskontoret i Lund där vi diskuterade omdaningen av Sockerbruksområdet i Lund. Vid den andra intervjun, 1 timme och 30 minuter, träffade jag Sjölin i hennes hem i Lomma för att diskutera centrumomdaningen i både Staffanstorp och Lomma.

För att utvärdera uppsatsens operationalisering, dvs. den metod man använt sig av vid faktainsamlingen, använder man sig av mått som validitet och reliabilitet. Bergman & Larsson skriver att validitet kan definieras som ett mätinstruments förmåga att mäta det man avser mäta. Validiteten står också för arbetets giltighet och handlar om vad man i sin undersökning önskar mäta och varför. Här handlar det om att jämföra hur väl de teoretiska och empiriska begreppen överensstämmer. Begreppet reliabilitet står för mätinstrumentet vilket till exempel kan motsvaras av ett intervjuformulär.⁵

Jag har försökt uppnå en så hög validitet som möjligt genom att analysera och diskutera funna resultat dels utifrån de teoretiska utgångspunkterna, dels utifrån informationen jag fått från Kasimir och Sjölin. Jag har också försökt uppnå en hög reliabilitet, tillförlitlighet, genom att utföra intervjuer där respondenterna fått tala fritt om centrumomdaningar utifrån de frågemallar som finns presenterade i bilaga 1, 2 och 3.

Material som används i uppsatsen är facklitteratur, vetenskapliga artiklar, rapporter, bildmaterial och intervjuer. Uppsatsen avslutas med slutsats och diskussion.

Källkritik

Jag har försökt att välja relevant litteratur för min studie och varit noga med att välja källor som granskats flera gånger och därför känns mer trovärdiga. Jag är medveten om att en del av framförallt de tryckta källorna kan uppfattas som något föråldrade men då jag anser att resonemanget

fortfarande är av högsta aktualitet så har jag valt att använda mig av dessa i min litteraturstudie. Faktum är att det har varit svårt att få tag i nyare källor som behandlar ämnet på ett lika utförligt sätt som de äldre.

När det gäller intervjuerna så hade det varit fördelaktigt att träffa respondenterna upprepade gånger vilket jag tyvärr inte haft möjlighet till. Den empiriska studien hade dessutom kunnat göras mer omfattande och resultatet hade kanske blivit mer rättvisande om studien hade utförts på flera orter/ städer i landet istället för enbart i sydvästra Skåne.

Urval

I studien ingår som tidigare nämnts Staffanstorps centrum, Lomma centrum och Sockerbruksområdet i Lund. Valet av platser gjordes tillsammans med min handledare då vi diskuterade städer och orter med rekordårsstrukturer i närheten av Alnarp. Närheten för att jag skulle ha möjligheten att besöka platserna vid ett flertal tillfällen. Att det slutligen blev de tre ovanstående platserna som fick utgöra underlag för min examensuppsats var att dessa förutom att vara belägna i sydvästra Skåne även uppfyllde andra kriterier viktiga för att kunna jämföra de olika platserna med varandra.

Platserna är centralt belägna i respektive stad/ort. Projektområdena motsvarar ungefär samma storlek och är alla på ett eller annat sätt influerade av modernistiska strukturer. Alla projekt utgör omtalade platser där det går att få tag i en hel del information. Projekten är alla kontroversiella då de omfattar hela centrumomvandlingar. De tre projekten utgör spännande exempel på hur man har hanterat den för uppsatsen aktuella problematiken och kan tillsammans utgöra förebild för städer som t ex. Avesta där man står inför en centrumomvandling av en senmodernistisk stadskärna.

En annan anledning till varför just dessa projekt valdes för min undersökning är att alla tre projekten är relativt nya. Projektet i Staffanstorp kan sägas vara något av en föregångare till dagens centrumomdaningar

Inledning

medan projekten i Lomma och Lund utgör både spännande och exceptionella stadsbyggnadsprojekt. Då alla projekten har kommit så långt som till byggstadiet så understryker detta projektens betydelse. Då planarbetet sedan en tid avslutats har respondenterna också fått lite distans till projekten och kan därmed också ge en mer nyanserad bild av arbetsgången i projekten.

MODERNISMEN

Modernismen

1900- talets arkitekturhistoria

För att få en förståelse för de beslut som fattades under den senare delen av modernismens epok och som i Sverige har resulterat i både rekordårsbebyggelse och miljonprogramsområden finns det anledning att gå tillbaka och studera arkitekturens utveckling under 1900- talet. I boken Planerarnas århundrade ger Olle Svedberg, professor emeritus vid arkitekturskolan LTH, läsaren en inblick i vad som påverkat både Europas och Sveriges arkitektur under 1900-talet.

I inledningen till boken delar Svedberg in 1900- talets arkitekturhistoria i tre stycken huvudavsnitt nämligen Ung-, Hög- och Senmodernism. Han beskriver ungmodernismen, perioden från sekelskiftet till första världskrigets slut, som sökandets period. En period som enligt Svedberg gav upphov till två konstnärligt besläktade riktningar dvs. futurismen och expressionismen.⁶

Därefter tar högmodernismen över på 1920- talet. Här blandas delar av ungmodernismen med kubism, ny teknologi och socialism för att slutligen utkristallisera sig till den "internationella stilen" eller funktionalismen som stilen kallades i Sverige.⁷

Svedberg skriver att redan under 1930- talet sker vissa avsteg ifrån de högmodernistiska principerna men att det är först efter andra världskriget som modernismen delas in i flera skolor och riktningar som blir upptakten till senmodernismen. Senmodernismens två dominerande huvudriktningar är brutalism och strukturalism.⁸

Slutet på modernismens epok kommer sedan i slutet av 60- talet genom postmodernismens uppkomst. Viktigt att nämna är att under hela 1900-talets första hälft, fram till andra världskriget, har modernismen haft en traditionalistisk motsats som också dominerat kvantitativt. Trots detta menar Svedberg att modernismen som helhet, med sin abstrakta och ohistoriska prägel, utgör det originellaste inslaget och har därför för all framtid satt sin prägel 1900- talets arkitekturhistoria.⁹

1900- talet ett omvälvande århundrade

Vad som har format arkitekturen med dess olika strömningar och ideologier under 1900-talet är lättare att förstå om arkitekturen ses i förhållande till andra händelser i Europa och världen vid den här tiden.

1900- talet var ett omvälvande århundrade i hela Europa. I Sverige inleddes den industriella revolutionen i mitten på 1800- talet men det var först i början på 1900- talet som det moderna Sverige började ta form¹⁰. I och med järnvägens utbyggnad i slutet av 1800- talet bröts glesbygdens isolering och ökade industriernas marknad¹¹.

Jordbrukssamhället övergick till industrisamhälle och med detta så flyttade människor från landsbygden till industristäderna för att få arbete¹². Trots ett blomstrande näringsliv råder det dåliga sociala förhållanden i industristäderna med farliga och smutsiga arbetsplatser, långa arbetsdagar, dålig säkerhet, dåliga bostäder och trångboddhet. Detta leder i sin tur till ett dåligt hälsotillstånd hos befolkningen med omfattande spritmissbruk och höga sjukdoms- och dödstal. Dåliga löner och svält resulterar i att människor går samman och enas i rörelser t ex. arbetarrörelser, fackföreningar och nykterhetsrörelser. Sverige är vid den här tiden ett klassamhälle som präglas av ojämnlighet och i tider av både missväxt, hungersnöd, arbetslöshet, sjukdomar och en aldrig sinande befolkningstillväxt så väljer mellan åren 1850-1930 ca 1,2 miljoner svenskar att emigrera till "möjligheternas land" nämligen USA. Det är i mörka tider som dessa som demokratin får sitt genombrott med socialdemokratin i spetsen.¹³

1800- talets konst och arkitektur präglades av återuppkomsten av gamla konststilar så som t ex. nyklassicism, nygotik och nyrenässans. Genom den moderna industrin var gamla mönster nu lätta att massproducera vilket resulterade i att både kvalité och känsla för kvalité försämrades. Som en protest mot detta så uppkom vid sekelskiftet en helt ny konststil med det tyska namnet jugend.¹⁴

6- 9. Svedberg, 1996, sid. 10-11

10. Bergström et al, 1989, sid. 237

11. Bergström et al, 1989, sid. 240

12. Bergström et al, 1989, sid. 237, 244

13. Bergström et al, 1989, sid. 237,

240, 243, 246-248

14. Bergström et al, 1989, sid. 256

Modernismen

Inom jugendrörelsen menade man att industriåldern hade sina egna förutsättningar och behov och att den moderna världen därför inte skulle tvingas in i gångna tiders stildräkt. Massprodukterna ville jugendförespråkarna rensa ut och reste krav på kvalité och ändamålsenlighet. I Sverige är jugend kanske mest förknippad med konstnären Carl Larsson och det heminredningsideal med ljusa och klara färger som återspeglades i hans egna målningar och frun Karins textilier i deras hem i Sundborn utanför Falun.¹⁵

Förbättrade kommunikationer, effektivare vapen, misstro och krig

Den industriella revolutionen under slutet av 1800- talet ledde också till en revolution på kommunikationernas område. Avstånden mellan länder och kontinenter minskade genom kanaler, järnvägar och stålfartyg. Genom förbättrade kommunikationer och moderna vapen lade stormakterna under sig landområden runt om i världen i sin jakt efter råvaror, marknader och politiskt inflytande.¹⁶

Stormakterna hade länge rustat för krig då misstron mellan de ledande staterna var konstant trots att det rådde fred vid sekelskiftet.¹⁷

I augusti 1914 bröt första världskriget ut och pga. den fortgående industrialiseringen hade nu massarméerna allt effektivare vapen. Miljoner män drog ut i krig och över tio miljoner människor kom att falla offer för det brutala och meningslösa dödandet.¹⁸

Den 28 juni 1919 slöts fredsfördraget i spegelsalen i Versailles. Känslorna mellan "vinnarna" och "förlorarna" i kriget var fortfarande agiterade och vissa menar att den fred som slöts 1919 endast var ett vapenstillestånd och inget fredsslut.¹⁹

Mellankrigstid, konsumtionsamhälle och ekonomisk kris

Då de demokratiska staterna USA, Storbritannien och Frankrike gick ur kriget som segrare tycktes detta också innebära en seger för demokratin. Runt om i Europa vidgades nu demokratin genom allmän rösträtt.²⁰ I Sverige fick vi allmän rösträtt år 1921²¹. Snart visade det sig dock att mellankrigstiden skulle innebära en kris för demokratin då flera av Europas stater införde diktatur²².

Mellankrigstiden (1919- 1939) kom att bli en omvälvande tid. Den ekonomiska utvecklingen var en berg- och dalbana med snabbt och våldsamt växlande konjunkturer. Arbete och välstånd kunde snabbt förväxlas med arbetslöshet och fattigdom. Åren 1924-1928 rådde det dock högkonjunktur, en period av återhämtning efter kriget, med ökade arbetstillfällena och ökad köpkraft²³.

Elektriciteten blev en allt viktigare energikälla och på marknaden dök nu ett antal nya produkter upp som kylskåp, dammsugare, strykjärn och radion. Det som kanske framför allt kom att präglade 20- talets konsumtionsamhälle var bilen.²⁴

Svensk industri som vid första världskrigets utbrott var relativt outvecklad förändrades under mellankrigstiden. Svenska industriprodukter så som tändstickor, Aga fyrar, kullager, separatorer och telefoner erövrade nu världsmarknaden. Verkstadsindustrin kommer igång och företaget Volvo grundas.²⁵

Den omfattande ekonomiska krisen på 30-talet drabbar dock även Sverige. För att få bukt med arbetslösheten och få igång industrin utvecklades Sverige vid den här tiden till en blandekonomi.²⁶

15. Bergström et al, 1989, sid. 256

16. Bergström et al, 1989, sid. 200

17. Bergström et al, 1989, sid. 224

18. Bergström et al, 1989, sid. 200

19. Bergström et al, 1989, sid. 230-231

20. Bergström et al, 1989, sid. 259

21. Bergström et al, 1989, sid. 252

22. Bergström et al, 1989, sid. 259

23. Bergström et al, 1989, sid. 260

24. Bergström et al, 1989, sid. 261

25. Bergström et al, 1989, sid. 279

26. Bergström et al, 1989, sid. 280-281

Modernismen

Det svenska folkhemmet och funktionalismen

Den socialdemokratiska statsministern Per Albin Hansson talar också för att göra Sverige till ett folkhem. Målet med folkhemmet var att stat och kommun skulle svara för att varje medborgare skulle kunna leva ett liv i trygghet med tillgång till mat, kläder, husrum och sjukvård. Slutmålet var ett välfärdssamhälle med obetydliga klyftor mellan samhällsgrupperna. Ett omfattande bostadsbyggande sattes igång.²⁷

Mellankrigstiden präglades också av det faktum att man var tvungen att bygga upp en helt ny värld då den gamla förstörts under kriget²⁸.

Den nya stilrörelsen som utvecklades under 20- och 30- talen inom arkitektur, stadsbyggnadskonst och konstindustri kom att kallas den internationella stilen eller funktionalismen här i Skandinavien²⁹. Denna period har i arkitekturhistorien kommit att kallas högmodernismen³⁰.

Arkitekturen kom att uttrycka en helt ny saklighet och tidsanda. De radikala arkitekterna på den här tiden ville inte vara konstnärer eller hantverkare som tidigare utan ville hellre efterlikna ingenjörer och vetenskapsmän.³¹ De ansåg att endast ändamålsenliga dvs. funktionella material och former borde användas och att avgörande för hur ett hus eller ett bruksföremål skulle få se ut berodde av vad det skulle användas till. En funktionell form ansågs vara det samma som en vacker form.³²

Funktionalismen hade också ett socialt program där arkitekterna var av den åsikten att ljus, bekvämlighet och hygien var något som alla människor skulle ha rätt till.³³

För att lösa den bostadsbrist som rådde och göra det ekonomiskt möjligt för allt fler, kanske framför allt för arbetarklassen, att få bo i de nybyggda husen så förordades en industrialisering av arkitekturen som skulle hålla priserna nere. Att det samtidigt kom att ske en likriktning i arkitekturen där många storstäder i världen kom att likna varandra bekyrnade inte funktionalismens förespråkare.³⁴

Många av de sk. radikala arkitekterna, funktionalismens förespråkare, var också socialistiska sympatisörer. Socialismen växte sig alltså starkare inom arkitektkåren vid den här tiden och många såg det alltså som sin uppgift att göra någonting åt arbetarklassens svåra bostadsförhållanden.³⁵

Svedberg skriver att det fanns arkitekter som trodde sig ha hittat lösningen på problemen med "idealvåning för existensminimum" men att de i sin iver och fascination för de egna tekniska och estetiska lösningarna ofta glömde bort att vara demokratiska i sin framtoning.³⁶

Bauhaus

Stor betydelse för funktionalismens idéer och ett centrum för arkitekter och formgivare vid den här tiden blev Bauhauskolan i Weimar i Tyskland. Här utformades bl a. den moderna belysningsarmaturen och stålrörsmöblerna.³⁷

Skolan grundades 1919 när arkitekten Walter Gropius efterträdde den belgiska formgivaren och arkitekten Henry van de Velde. Gropius samlade en rad särpräglade konstnärer omkring sig där alla till en början företrädde den abstrakta expressionismen. Utbildningen på skolan var både teoretisk och praktisk och omfattade såväl hantverk som konst. I början på 20-talet förändrades skolans inriktning från att ha varit en skola för både konst och hantverk till att industrin sattes före hantverket. De expressiva formgivarna ersattes av sakligare och flera av de hantverksinriktade lärarna lämnade Bauhaus. År 1925 tvingades skolan av politiska skäl att flytta från de mer konservativa Weimar till det socialdemokratiska Dessau.³⁸

År 1928 överlämnade Gropius ansvaret för skolan till arkitekten Hannes Meyer som redan året innan hade tillkallats för att ta hand om den utvidgade arkitekturutbildningen. Detta var Bauhauskolan högperiod med 170 studenter varav en tredjedel var kvinnor. År 1930 avskedades dock den vänsterradikale Meyer och ersattes av arkitekten Ludwig Mies van der Rohe. Två år senare stängdes skolan helt av nazisterna.³⁹

27. Bergström et al, 1989, sid. 281

28. Svedberg, 1996, sid. 46-51

29. Bergström et al, 1989, sid. 257;

Svedberg, 1996, sid. 46-51

30- 31. Svedberg, 1996, sid. 46-51

32- 33. Bergström et al, 1989, sid. 257

34. Bergström et al, 1989, sid. 257;

Svedberg, 1996, sid. 46-51

35- 36. Svedberg, 1996, sid. 46-51

37. Bergström et al, 1989, sid. 257;

Svedberg, 1996, sid. 12-17

38. Svedberg, 1996, sid. 12-17

39. Bergström et al, 1989, sid. 257;

Svedberg, 1996, sid. 12-17

Modernismen

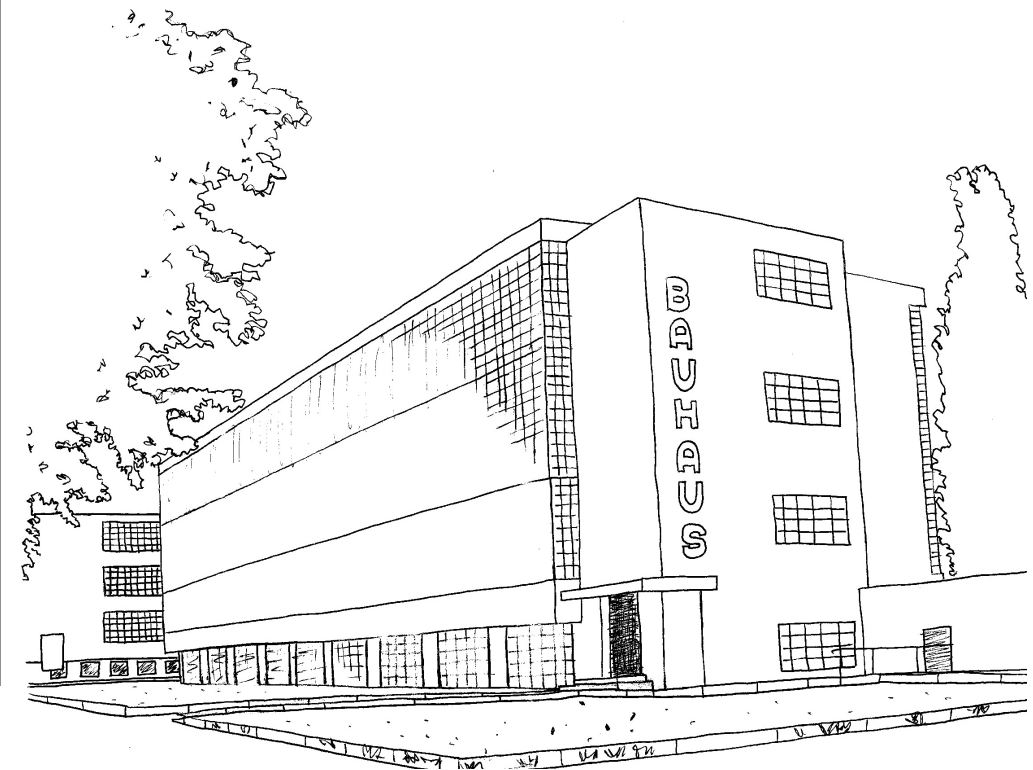
Mies van der Rohe, Gropius och flera andra Bauhaus profiler tvingades fly till USA vid Hitlers maktövertagande i Tyskland. Trots att de fortsatte att undervisa i USA så var det riktiga Bauhaus för alltid borta.⁴⁰

Skolan med dess stil och pedagogik har dock levt vidare som en myt och nästan alla arkitektskolor har på ett eller annat sätt påverkats av Bauhaus. Gropius har förnekat att där fanns en Bauhaus- stil eller Bauhaus- pedagogik då han menade att både lärare och elever fick gå sina egna vägar. Svedberg skriver dock att det gemensamma sökandet efter en ny, ohistorisk form och industriantpassad teknik formade Bauhaus till någonting enhetligt efter skolans utställning i Weimar 1923.⁴¹

Volym, nya material och uttrycket "Less is more"

Vad var det då som förenade de radikala arkitekterna till den internationella stilen? Det första var att de alla behandlade sina byggnader som volymer snarare än fasta kroppar och de bärande konstruktionerna blev underordnade element. De nya stål- och betongkonstruktionerna skapade också en ny sorts regularitet och visuell ordning. Den visuella ordningen handlade också om en sorts horisontalitet då rum vanligtvis är bredare än vad de är höga osv. Den tredje aspekten som förenade de radikala arkitekterna till funktionalismen var att man avstod från all påklistrad dekor.⁴² Detta klargör Mies van der Rohes med sin kända tes "Less is more" dvs. att göra det mesta möjliga av så få material och former som möjligt⁴³.

I material så som stål, armerad betong och glas så hade konstruktörerna nu fått nya material att arbeta med. Materialen skulle inte döljas utan vara en del av helhetsintrycket där det enkla och strama ansågs vara värdefullt. Svedberg menar att funktionalisterna ville att industrialismen skulle ställas i konstens tjänst och att funktionalismens formuttryck var hämtat från maskinernas värld.⁴⁴ Inom funktionalismen fanns i praktiken flera skolor eller riktningar så som t ex. rationalismen⁴⁵.

Figur 2. Bauhaus skolan i Dessau, Tyskland.

40. Bergström et al, 1989, sid. 257;
Svedberg, 1996, sid. 12-17

41. Svedberg, 1996, sid. 12-17

42. Svedberg, 1996, sid. 50-51

43. Svedberg, 1996, sid. 77

44. Bergström et al, 1989, sid. 257

45. Svedberg, 1996, sid. 50-51

Modernismen

Funktionalismen i Sverige

I Sverige fick funktionalismen sitt genombrott 1930 i samband med Stockholmsutställningen. Utställningens chefsarkitekt och det största namnet inom svensk funktionalism var Gunnar Asplund. Han har bl. a formgivit Stockholms stadsbibliotek.⁴⁶

De radikala arkitekterna i Sverige fick ett starkt stöd av den socialdemokratiska regeringen som tillträtt i början av 30- talet. Då Sverige vid den här tiden kanske hade den sämsta bostadssituationen i Europa blev bostadsfrågan det mest centrala.⁴⁷

Det som kanske skiljer den svenska funktionalismen från övriga Europa var ljusbehandlingen, dvs. att solen skulle släppas in så mycket som möjligt och kylan stängas ute. I och med funktionalismen så ersattes 20- talets mörka inredning med ljusare möbler och tapeter. I hyreslägenheterna eftersträvade man genomgående dagsljus. Här av kom smalhuset att föredras framför tjockhuset och lamellplanen kom att introduceras efter tysk variant. Denna orienterar alla hus i samma riktning för att på så vis skapa likvärdiga förhållanden med sol, vind och buller.⁴⁸

I lamellplanen är kvarteren indelade i mindre enheter och befriade från gårdshus. De parallellställda smala huskropparna lades först i själva gatulinjen men bäddades senare in i stora sammanhängande grönområden med fönsterlösa gavlar ut mot gatan, allt för att minska bullret.⁴⁹

I programskriften Acceptera från 1931 så skriver Svedberg att Åhren hävdar att en "klasslös stad" skulle bestå av smalhus och radhus i parallella rader⁵⁰.

Svedberg skriver avslutningsvis att funktionalismen inte alls hade så mycket med konstruktioner och funktioner att göra som med viljan att uttrycka en ny tidsanda på ett nytt sätt. Han menar att stildrag som platta tak, fönsterband och ljusa primörfärger hade en minst lika viktig betydelse som konstruktionerna för den arkitektoniska formen.⁵¹

Ekonomisk kris och andra världskriget

Börsfall på New York börsen 1929 leder dock till stor depression och ekonomisk kris i hela den industrialiserade världen mellan åren 1929-1932. Detta då USA står som långivare till flertalet länder efter första världskriget.⁵² Orsaken till krisen har förklarats som en obalans mellan konsumtionen och vad den nu allt mer effektiva industrin producerade⁵³.

Då Tyskland var det land där arbetslösheten och den ekonomiska krisen var störst efter kriget kom 30- talets stora världskris att drabba landet hårt. Detta utnyttjade Hitler och nazistpartiet i sin propaganda och 1934 tog han makten som Tysklands diktator.⁵⁴ Förlorarna i första världskriget ville ha revansch och i september 1939 var andra världskriget igång⁵⁵.

Efter 20 år av vapenvila så bröt alltså en ny världsomfattande kamp ut. Denna skulle bli än mer förödande än den första och slutade först i augusti 1945 genom att historiens första atombomb sänktes över Hiroshima och utplånade hela staden. Antalet döda i andra världskriget uppskattas till över 50 miljoner, däribland många civila.⁵⁶

I Sverige enades vänster- och högerpolitiska partier om att hålla Sverige utanför kriget och förklarade Sverige "neutralt". Krigets följder innebar dock hårdare tider med ransonering på både livsmedel och bränsle.⁵⁷

Efterkrigstiden och det kalla kriget

Förödelsen var stor i Europa efter andra världskriget. Kriget hade genom sin längd, brutalitet mor civilbefolkningen och sin avancerade teknik lämnat efter sig miljoner döda och en ofattbar förödelse i städerna. Inte bara östblocket utan även de västliga demokratierna kom att styras av vänsterregeringar åren närmast efter 1945.⁵⁸

Trots detta så växte spänningarna mellan öst- och västblocket under efterkrigstiden. Motsättningarna mellan Sovjetunionen och västmakterna var både ideologiska och maktpolitiska. Kommunism ställdes mot kapitalism

46. Bergström et al, 1989, sid. 257;
Svedberg, 1996, sid. 95

47. Svedberg, 1996, sid. 93

48. Svedberg, 1996, sid. 80, 93-95

49. Svedberg, 1996, sid. 80

50. Svedberg, 1996, sid. 95

51. Svedberg, 1996, sid. 101

52. Bergström et al, 1989, sid. 259,261

53. Bergström et al, 1989, sid. 262

54. Bergström et al, 1989, sid. 264-265

55. Bergström et al, 1989, sid. 269

56. Bergström et al, 1989,
sid. 259,269,276

57. Bergström et al, 1989, sid. 278,287

58. Svedberg, 1996, sid. 110-112

Modernismen

och den konflikt som växte mellan öst och väst på 40- talet har i efterhand kommit att betecknas som det kalla kriget. Intensiv propaganda, ekonomiska påtryckningar, militära rustningar och fastare blockbildningar samt ett diplomatiskt agerande talade för ett överhängande hot om krig.⁵⁹ Detta trots att målen de alla hade för ögonen var nationalisering av banker, transportväsen, basindustrier samt stora sociala reformprogram där självklart bostadsfrågan var en av de viktigaste frågorna att lösa⁶⁰.

Återuppbyggnad efter krig och fredlig samexistens

Återuppbyggnaden efter andra världskriget gick förvånansvärt fort i Europa och trots förödelsen efter kriget så gick västvärlden in i en period av högkonjunktur som skulle vara ända in på 70- talet och fram till oljekrisen⁶¹.

I England kom man att under en kort period bygga standardiserade småhus i stål som tillverkades av den omställda krigsindustrin. Produktionen lades dock ner 1948 trots att standardhusen var av god teknisk och estetisk kvalitet då engelsmännen hellre ville bo i småhus av traditionell "cottage type" och inte standardiserade experimenthus klädda med korrugerad plåt eller eternitskivor.⁶²

Sovjetunionen och östblocket gick in för en prefabrikation som grundade sig på mellankrigstidens typiska försök med betongelement. Tack vare systembyggandet minskade bostadsproblemet snabbt även om variationen inte var systemets starka sida. Standardiserat bostadsbyggande i liknande former blev vanligt i väst först på 60- talet.⁶³

En första nedtoning av det kalla kriget visade sig först i mitten på 50- talet, efter Stalins död, då de nya ledarna lanserade termen "fredlig samexistens" men det var först på 70-talet som förhållandet tinade upp i och med ett samarbete mellan öst och väst när det gällde bemannade rymdfarkoster.⁶⁴

För arkitekterna blev planering i ännu högre grad ett nyckelbegrepp efter kriget då formgivningen inte längre framstod som det viktigaste yrkesutövningen. Nu sökte man istället tillsammans med andra professioner svaren på frågor som hur städernas helhet skulle organiseras i framtiden och vad man skulle göra med de förstörda stadskärnorna. Skulle stadskärnorna moderniseras eller rekonstrueras?⁶⁵

Stadskärnornas uppbyggnad

Efter kriget rekonstruerades städer som Warszawa med hjälp av uppmättningsritningar och fotografier medan platser som Lijnbaan, Rotterdams nya centrum, byggdes upp mellan åren 1949- 1953 utifrån helt nya ritningar av Jacob. B. Bachema och J. B. van den Broek.⁶⁶

Centrumet formades som en traditionell stadsgata men var reserverad för fotgängare. Utefter det som nu fick namnet gågata fanns individuellt utformade 60- tals butiker med ett stomsystem av pelare och däck i armerad betong. Svedberg drar här paralleller till arkitekten Le Corbusiers Dominohus från 1910- talet. Han menar att detta arkitektoniskt sett speglade en fortsättning av 20- talets modernism även om det fanns stora skillnader i gaturummets slutenhet.⁶⁷

Lijnbaan kom därefter att bli lite av en prototyp för gågator och ombyggda köpcentrum runt om i Europa, även i länder som Sverige som inte drabbats av kriget. Svedberg menar att det i Stockholm var arkitekter och kommunalpolitiker som skapade de grushögar som i Rotterdam orsakats av kriget. Detta skulle i efterhand skapa högljudda protester från invånarna.⁶⁸

59. Bergström et al, 1989, sid. 292,293,295,296

60. Svedberg, 1996, sid. 110-112

61. Bergström et al, 1989, sid. 305

62- 63. Svedberg, 1996, sid. 110-112

64. Bergström et al, 1989, sid. 298

65. Svedberg, 1996, sid. 110-112

66- 68. Svedberg, 1996, sid. 112-116

Modernismen

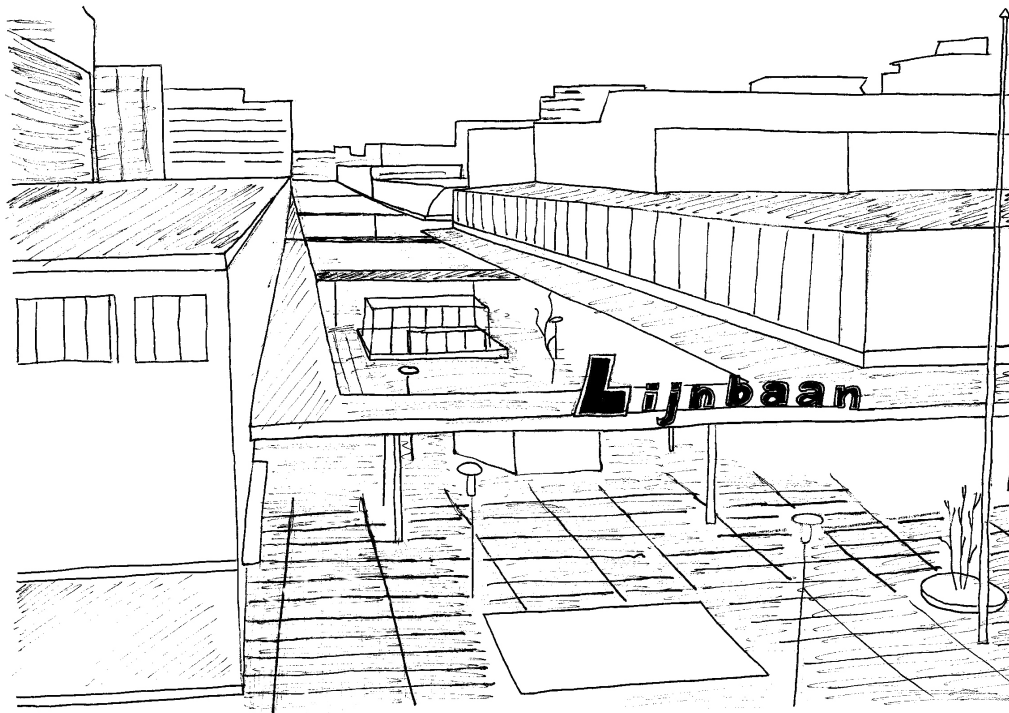
Hur skyddar man stadskärnorna i ett framtida krig?

En annan stor fråga både under kriget och i efterkrigstidens Europa var på vilket sätt man skulle bygga upp sina nya stadskärnor för att förhindra att dessa blev bombernas målpunkter om det skulle bli ett framtida krig. Svaret blev att storstäderna av militära skäl skulle decentraliseras, människor flyttas ut och bebyggelsen göras glesare. Efter Hiroshima började man dock inse att det inte gick att skydda sig mot atomkrig hur glest man än byggde. Det fanns dock andra fördelar med att decentralisera så som att t ex. komma till rätta med en föråldrande bebyggelse och nå en bättre regional balans.⁶⁹

Decentraliseringen blev avgörande för översiktplaneringen. I England ökade intresset för regionplanering under 40- talet och den första delen av en landsomfattande plan presenterades redan 1944. Uppslutningen bakom Gropius idéer om "arkitekten som en koordinator", både i regional och nationell planering, visade också på hur stort intresset hos arkitektkåren i England var gällande planeringsfrågor.⁷⁰

Planarbetet begränsades inte längre heller till rent fysiska faktorerna utan planerare tog mer hänsyn till de sociala funktionerna och innehållet. Många planerare såg det som sin plikt att försöka ge storstadsmänniskorna något av småstadens gemenskap och trygghet. Genom decentraliseringsfilosofin kom nu många förslag på nya satellit- eller drabantstäder i de största städernas närhet. De nya avlastningsorterna skulle vara självförsörjande och byggas upp av grannskapsenheter.⁷¹

Trots satellitstäderna så fortsatte dock storstäderna att växa. Grannskapsteorin fick också ett stort genomslag internationellt. Ursprunget till grannskapsteorin kan sägas komma av trädgårdsstads- och Arts & Crafts rörelsen som uppkom på 1880- 1890⁷² talen i England. Mera direkt kom teorin från USA i slutet på 20- talet, genom planerna för trädgårdsstaden Radburn, för att senare komma att användas och accepteras som grundprincip för planeringen av större bostadsområden i Europa och

Figur 3. Lijnbaan, Rotterdams centrum, Nederländerna.

69- 71. Svedberg, 1996, sid. 116-119

72. Hobhouse, 2002, sid. 394

Modernismen

England.⁷³ Grannskapsplaneringen återfinns under den stil som i efterhand har kallats Nyrealism⁷⁴.

Stadsplanemönster och stadstyper

Varje epok i stadsbyggnadshistorien motsvaras av sin tids ideal och unika sammansättning av byggnader, gator, torg och parker och bildar i sin tur en stadstyp. Hur en stad har utvecklats genom historien går att utläsa i det stadsplanemönster som bildas av de olika stadstyperna i stadsplanen.⁷⁵

Här som följer kommer en kort beskrivning av de vanligaste stadstyperna från slutet av 1800- talet och fram till grannskapsenheterna på 70- talet.

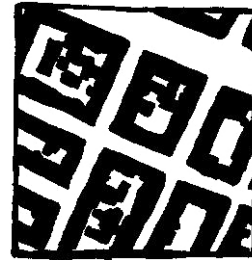
Rutnätsplanen; var ett vanligt sätt att bygga städer på under slutet av 1800- talet. Denna plan består av rektangulära kvarter och jämnhöga flerbostadshus som kantar gatan.⁷⁶

Storgårdskvarter; med planterade innergårdar dominerade som stadsplanemönster i bebyggelsen under decennierna strax efter sekelskiftet 1900. Här var planerna mer anpassade efter topografin. Detta stadsplanemönster återkommer till viss del på 50- talet och senare.⁷⁷

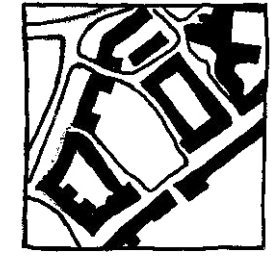
Trädgårdsstaden; ett utpräglat villaområde från 1920- talet med låga friliggande hus efter svängda gator och inbäddade i riklig grönska.⁷⁸

Funktionalismen- smalhus; stadsplan som bestod av parallellställda smalhus, oftast lamellhus i tre våningar, med lika avstånd från varandra. Stadstypen var vanlig mellan åren 1930-1950.⁷⁹

Funktionalismen- storskaliga förorter; bostadsområden som uppkom på 60-70- talen och som byggde vidare på de modernistiska idealen. Dessa områden var mer storskaliga än tidigare och hushöjderna kunde vara upp till 10 våningar. I dessa områden var gatunätet separerat från gångnätet.⁸⁰

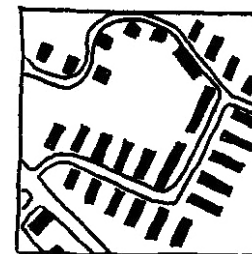
Figur 4. Rutnätsplan

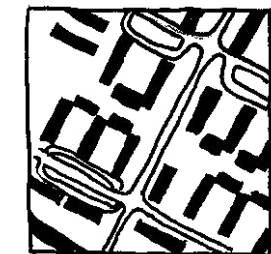
Figur 5. Storgårdskvarter

Figur 6. Trädgårdsstad

Figur 7. Funktionalismen - smalhus

Figur 8. Funktionalismen - storskalig förort

73. Svedberg, 1996, sid. 116-119

74. Svedberg, 1996, sid. 129-130

75. Björk & Reppen, 2000, sid. 25-26

76- 80. Björk & Reppen, 2000, sid. 26-27

Modernismen

Utvecklingen i efterkrigstidens Sverige

Då Sverige, vid sidan av England, var det enda större europeiska industriland som inte ockuperats under andra världskriget kunde här idéutvecklingen fortgå fritt. Effektivare produktionsmetoder och maskiner resulterade i en tredubbling av den svenska industrins produktion mellan 1950 och fram till mitten av 1970- talet. Landets ekonomiska uppsving gjorde Sverige ledande på stads- och bostadsutvecklingen åren efter kriget.⁸¹

Den ekonomiska utvecklingen skapade också bättre förutsättningar för skapandet av ett välfärdssamhälle. Reformerna skulle leda till minskade klyftor i samhället med ökad levnadsstandard, större trygghet, ökad frihet och vidgade utbildningsmöjligheter.⁸²

Allt fler människor flyttade från landsbygden till städerna och allt fler kvinnor kommer ut i arbetslivet under efterkrigstiden.⁸³

Välfärdspolitiken utslöt inte heller en ökad privatkonsumtion och i början på 60- talet så var större bostäder, telefon och TV allt vanligare. Vid den här tiden utvecklades också Sverige till en av världens biltätaste länder.⁸⁴

Nyrealism

I Sverige uppkom nyrealismen under andra världskriget och är den av senmodernismens riktningar som kanske kan ses som den mest "demokratiska". Nyrealisterna var modernister men tog upp vissa traditionella drag i sin arkitektur så som t ex. sadeltak och naturmaterial. Detta gjordes dels pga. den materialbrist som rådde på 40- talet men också för att det fanns en ny formvilja.⁸⁵

Efter andra världskriget gällde det att ge form och innehåll åt det socialdemokratiska folkhemmet. Detta gjorde nyrealisterna genom att modifiera 30- tals funktionalismens stads- och bostadsplanering.⁸⁶

Svedberg menar att det som kännetecknar nyrealismens områden i Sverige är att dessa har något av ett idylliskt drag över sig, även om de är

mer realistiska än romantiska. Områdena är anpassade till sina respektive regioner och samspelar med naturen samtidigt som de speglar både en teknisk och bruksmässig utveckling av funktionalismen.⁸⁷

En arkitekt som visade prov på den här typen av idéer var den till Sverige inflyttade britten Ralph Erskine. Han var kanske om än mer regionalistisk än någon av de samtida svenska arkitekterna och använde sig t ex. av slaggsten i projektet Gästrike- Hammarby från 1947.⁸⁸

Erskines bostadsområden är särskilt uppmärksammade då arkitekturen påvisar hans sociala engagemang och tro på demokrati. Han var också tidigt ute med att platsens brukare skulle vara delaktiga i planeringen. Erskine var också verksam i Avesta där han 1947 ritade ett radhusområde med tjänstemannabostäder åt Avesta Jernverk.⁸⁹

Redan vid 60- talets början hade dock nyrealismen mist sin glans både i Sverige och England.⁹⁰

Modernismen i efterkrigstidens Europa

Efter kriget blev modernismen på nytt demokratins symbol i väst. På 1950- talet fick modernismen sitt verkliga genombrott och kom snart att även i kvantitativ mening dominera det europeiska byggandet.⁹¹

Två av de ledande arkitekterna på 1940- och 50- talen var Mies van der Rohe och Le Corbusier. Mies van der Rohes område för IIT i Chicago, 1940-1956, med strängt modulerade paviljonger med stålstomme och utfackning av tegel och glasskivor kan ses som tidstypiskt för den här tiden och fick stor uppmärksamhet både i USA och Europa. Genom IIT och de välkända skyskraporna vid Lake Shore Drive i Chicago blev Mies van der Rohe en förebild inom den internationella stilen/ funktionalismen på 50- 60- talen.⁹²

81. Bergström et al, 1989, sid. 348;
Svedberg, 1996, sid. 116-119

82. Bergström et al, 1989, sid. 354-355

83. Bergström et al, 1989, sid. 352-353

84. Bergström et al, 1989, sid. 354-355

85. Svedberg, 1996, sid. 129-130

86. Svedberg, 1996, sid. 132

87- 88. Svedberg, 1996, sid. 133

89. Olsson, 2001; Sundström, 1998

90. Svedberg, 1996, sid. 136

91. Svedberg, 1996, sid. 123

92. Svedberg, 1996, sid. 124

Modernismen

Brutalismen

Den andra förebilden var alltså Le Corbusier som med Unité d'Habitation, ett bostadsblock utanför Marseille byggt mellan åren 1947-1952, lade en av grundstenarna till en av senmodernismens kanske mest omdiskuterade riktningar under 50- och 60- talen nämligen brutalismen.⁹³

En mycket central roll inom brutalismen var den vördnad, på vilket sätt materialen behandlades på. Material så som stål, betong och tegel lämnades i princip obehandlade i sitt naturliga tillstånd.⁹⁴ Med Unité d' Habitation myntas begreppet "beton brut" där den råa och obehandlade betongen med mönster efter formbrädernas avtryck var någonting helt nytt⁹⁵.

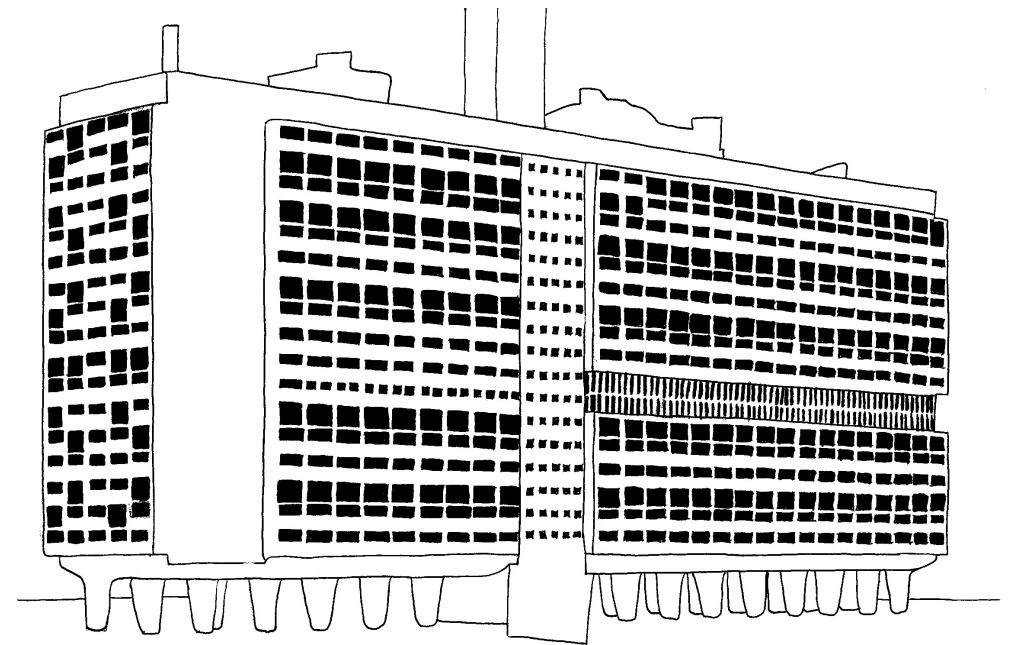
Vördnaden om materialen kan härledas till att brutalismen hade sin förebild i den japanska arkitekturen. Vördnaden om materialen var också grunden för den sk. nybrutalismen. Brutal uppriktighet var det som fodrades ända fram till den punkt då arkitekten skulle välja sitt byggnadsmaterial.⁹⁶

Le Corbusier blev känd för att behandla sina byggnader som skulpturer där ljuset och färgen fick dramatisera arkitekturen och där grova materialeffekter spelade en central roll⁹⁷. Svedberg menar att Le Corbusier med sin byggnad Unité d' habitation inte bara demonstrerar "beton brut" utan också fångar tidens anda genom den skulpturala kraft och primitivism som arkitekturen genomsyrar.⁹⁸

Från "beton brut" till "betonggetton"

Brutalismens muskulösa och osminkade uttryck kunde i sina bästa ögonblick ha en fascinerande valörrikedom med sina växelrika ljus-, rum- och volymspel som gav liv åt de annars ganska tunga murarna. Den grovhuggna och oslipade brutalismens materialuppfattning kunde dock i sämsta fall ge ett föråldrande intryck.⁹⁹

Det finns tyvärr ett antal storskaliga 60- tals områden av brutalistisk typ som blivit kallade "betonggetton" och där missnöjet mot den fysiska miljön

Figur 9. Le Corbusier Unité d'Habitation i Marseille, Frankrike.

93. Svedberg, 1996, sid. 124-125

94. Svedberg, 1996, sid. 140-142

95. Svedberg, 1996, sid. 124-125,144

96. Svedberg, 1996, sid. 140-142

97. Svedberg, 1996, sid. 124-125

98. Svedberg, 1996, sid. 144

99. Svedberg, 1996, sid. 149

Modernismen

har lett till en aggression och vandalism mot miljön så att man slutligen tvingats jämna områdena med marken.¹⁰⁰

Naturligtvis var inte avsikten med "beton- brut" att ge människor en rå och otrevlig närmiljö men i händerna på mindre skickliga arkitekter och exploatörer menar Svedberg att detta lätt blev resultatet.¹⁰¹

Intentionerna bakom den brutalistiska arkitekturen

Svedberg beskriver hur arkitekturhistorikern Jürgen Joedicke påtalar att, det den brutalistiska arkitekturen ville göra, var att ta ansvar för den existerande staden, dess stadsbild och väsen. Joedicke menar att brutalismen sanningsenligt ville visa den fysiska uppbyggnaden med äkta material, synliga konstruktioner och installationer. Stilen ville vara objektiv och uttrycka byggnadens funktioner och platsens egenart snarare än arkitektens personlighet.¹⁰²

Lisbeth Söderqvist beskriver också i sin avhandling brutalismen som en mer etisk än estetisk idé där brutalisterna ville tona ner arkitektens roll som formgivare. De menade att den traditionella, folkliga bebyggelsen inte var ritad av arkitekter utan formad av klimat, levnadssätt, tradition och funktionella behov.¹⁰³

Massproduktion och strukturalism

Enligt Svedberg utgör slutet på 50-talet en vändpunkt i historien. Europa har vid den här tiden återhämtat sig efter andra världskriget och privatkonsumtionen ökar kraftigt. Efterfrågan på bl. a bostäder resulterar i en massproduktion av helt nya dimensioner. Detta massproduktionsbyggande kräver nya planerings-, organisations- och produktionssystem varpå systembyggandet ansågs vara framtidens lösning.¹⁰⁴

I en allt mer internationaliserad värld, där arkitekturen skulle möta

människors individuella och oförutsebara önskemål, trodde man också skulle inne bära födelsen av en ny sorts spontan och kanske mer demokratisk arkitektur som kunde bilda en ram kring de ständiga föränderliga fysiska och sociala processer som ägde rum i samhället.¹⁰⁵

Den nya typ av "demokratisk arkitektur" som bildades kom att kallas strukturalism och nyckelordet för denna arkitektur blev ordet ramverk. Då det var ekonomiskt omöjligt för de flesta att vid den här tiden köpa radhus eller villa så skriver Svedberg att strukturalismen utvecklades kring idén om en stomme/ struktur där individuella bostäder skulle kunna stoppas in som lådor i en byrå och bytas ut efter behov. På 60- talet börjar dessa idéer ta form på allvar i storskaliga projekt som inte bara omfattade bostäder utan även hela städer.¹⁰⁶

Strukturalismens idéer kan ses som en ny arkitektur som tar avstånd från det Bauhaus- inspirerade formspråket men som bygger vidare på modernismens övriga principer. Många av de projekt som genomfördes under den här tiden kan dock ses som tekniska utopier. Utopier som är intressanta därför att de som Svedberg säger avspeglar en del av verkligheten samtidigt som de påverkar den. Idémässigt så nådde strukturalismen sin kulmen redan före 60- talets mitt.¹⁰⁷

Strukturalismen var i mångt och mycket besläktad med de brutalistiska idéerna. Båda teorierna vände sig mot funktionalismens statiska byggnadsuppfattning och lade betoning på relationen mellan de mänskliga utvecklingsmöjligheterna och den byggda miljöns utformning. Strukturalisterna var dessutom kritiska mot funktionsuppdelning och förespråkade integration. Både brutalism och strukturalism hade det gemensamt att de förde fram tanken på staden som en i grunden social struktur. Denna skulle vara konstruerad så att möten mellan människor var möjlig. Inom strukturalismen ansågs också föränderlighet och flexibilitet vara centrala begrepp för att staden och byggnaderna skulle kunna möta nya

100. Svedberg, 1996, sid. 144

101. Svedberg, 1996, sid. 146

102. Svedberg, 1996, sid. 152

103. Söderqvist, 1999, sid. 110-111

104. Svedberg, 1996, sid. 153

105. Svedberg, 1996, sid. 153

106. Svedberg, 1996, sid. 154

107. Svedberg, 1996, sid. 157

Modernismen

behov.¹⁰⁸

Systembyggande och industrialiserat byggande

Då det fanns gränser för vad samhällsekonomin kunde tåla krävde den snabba tillväxten på 50- talet alltså nya planerings-, organisations- och produktionssystem. Diskussionen handlade inte om att dramatiskt höja produktionsnivån på bostadsbyggandet utan snarare om att kunna hålla kvar produktionen på samma nivå under en längre tid samtidigt som det skulle gå att undvara arbetskraft för andra delar av samhället än bostadsbyggandet. Lösningen på detta ansågs vara ett ökat tempo av det industrialiserade byggandet och 1964 tillsattes en Byggindustrialiseringsutredning för att göra detta möjligt.¹⁰⁹

Söderqvist anser i sin avhandling att det är svårt att definiera vad industrialiserat byggande egentligen innebär. Hon menar att även det traditionella byggandet vid den här tiden i någon form bestod av prefabricerade delar och att gränsen mellan vad som räknades till industriellt byggande eller inte är svårt att avgöra.¹¹⁰

Enligt Byggnadsindustrialiseringsutredningen karaktäriseras **industrialiserat byggande** av **samordning, upprepning och kontinuitet**. Begreppet samordning syftade till att antalet byggherrar inte skulle vara för många, allra helst när det gällde små projekt. Upprepning innebar att varje projekt skulle omfatta minst tusen lägenheter. För att främja detta inrättade staten 1966, på utredningens förslag, det sk. förhandsbeskedet som var ett system för statliga bostadslån. I och med detta gynnades projekt som uppfördes med minst tusen lägenheter och som effektivt utnyttjade produktionsresurserna till skillnad från mindre projekt som uppfördes med mer konventionella produktionsmetoder. Den sista faktorn som utmärkte det industrialiserade byggandet var kontinuitet. Genom att skapa kontinuitet i byggandet hoppades man undvika att bostadsbyggandet skulle användas

som konjunkturreglerande medel. Detta löstes genom att riksdagen antog miljonprogrammet.¹¹¹

Rekordåren

I sin avhandling beskriver även Söderqvist efterkrigstiden som en period i Sveriges historia då ett välfärdssamhälle börjar ta form men att de fortfarande råder både låg utrustningsstandard i bostadsbeståndet, trångboddhet och bostadsbrist. Söderqvist menar att nyproduktionen av lägenheter under 1940- och 50- talen främst var små lägenheter med två rum och kök vilket resulterade i att en bostadsbyggnadsutredning tillsattes 1959 för att komma tillrätta med den akuta situationen.¹¹²

Söderqvist menar också att utredningen riktade skarp kritik mot att staten använde bostadsbyggandet i konjunkturreglerande syfte genom att hålla tillbaka bostadsbyggandet när det rådde konkurrens om både arbetskraft och kapital, till förmån för exportindustrins behov. Utredningen konstaterade också att bostäder skulle behöva byggas fortlöpande om man skulle kunna få bukt med bostadsbristen. Mellan åren 1960- 1975 byggs, efter utredningens rekommendationer, en och en halv miljon bostäder i Sverige. Detta beskriver Söderqvist som ett rekordstort byggande och väljer därför också att använda sig av begreppet rekordåren om samma period dvs. åren 1960- 1975.¹¹³

108. Söderqvist, 1999, sid. 111-112

109. Rörby, 1996, sid. 40-41

110. Söderqvist, 1999, sid. 33-34

111. Söderqvist, 1999, sid. 34

112- 113. Söderqvist, 1999, sid. 11-12

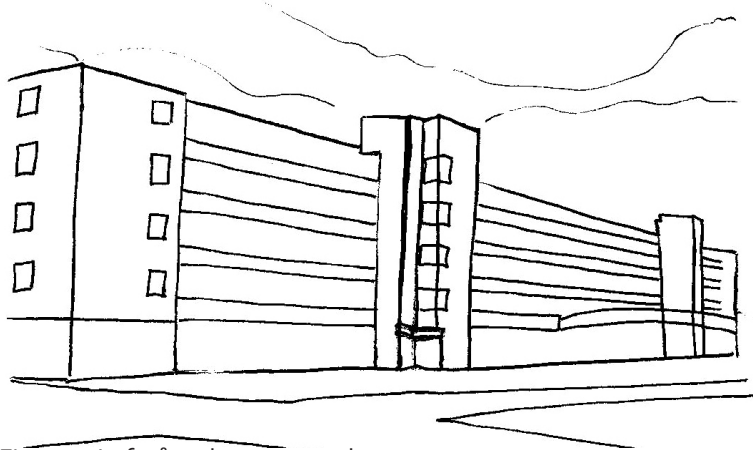
Modernismen

Flerbostadshus under rekordåren

Följande modeller av flerbostadshus var vanligt förekommande under rekordåren och miljonprogrammet.

Figur 10. Lamellhus, 1960-1970-tal.

Figur 11. Loftgångshus, 1970- tal.

Figur 12. Skivhus, 1960- tal.

Figur 13. Punkthus, 1960- tal.

Modernismen

Miljonprogrammet

En stor del av den bebyggelse som kom till under rekordåren hör till det sk. miljonprogrammet. Ett program som riksdagen beslutade om 1965 och som innebar att en miljon bostäder skulle byggas, under tio år, mellan åren 1965- 1974. Söderqvist menar att antalet bostäder sannolikt baserades på de beräkningar som bostadsbyggnadsutredningen gjort.¹¹⁴

Arkitekten Jöran Lindvall skriver i Arkitekturmuseets årsbok från 1996 att det politiska målet med miljonprogrammet var att försöka avskaffa den bostadsbrist som under årtionden plågat folkhemmet och bromsat dess utveckling¹¹⁵.

Söderqvist anser dock att beslutet att bygga en miljon bostäder under tio år faktiskt inte var så dramatiskt som det kanske låter, eftersom det redan år 1964 byggdes drygt 87 000 bostäder. Hon menar att beslutet om miljonprogram troligtvis var på grund av att socialdemokraterna ville visa väljarna vilken handlingskraft de ägde.¹¹⁶

Trots att de kvantitativa målen uppnåddes för miljonprogrammet kritiserades utformningen av bostadsområdena starkt. Söderqvist skriver att begreppet miljonprogramsområde blev liktydigt med stora och monotona bostadsområden med torftiga utemiljöer. Människor började ifrågasätta vem som skulle ställas till svars för resultatet. Diskussionerna var många kring huruvida byggnadsföretagen hade "kört över" arkitekterna eller om politiker och administratörer bidragit till att resultatet blev "nybyggd slum". Eller hade arkitekterna helt enkelt inte varit lyhörda nog för bostadskonsumenternas preferenser. Söderqvist påpekar också att en vanlig föreställning var att rekordårens hus var byggda för att enbart stå en kort tid innan det senare skulle rivas, därav den bristfälliga utformningen av miljonprogramsområdena.¹¹⁷

Lindvall menar att miljonprogrammets rykte blev skamfilat både med rätt och orätt. Han menar att begreppet miljonprogram nästan enbart förknippas

med de delar av programmet som av olika anledningar utvecklats till problem. Lindvall tycker att miljonprogrammet som helhet förtjänar en mer nyanserad beskrivning av dess kvalitéer och en mer insiktsfull beskrivning av dess tillkomst. Miljonprogrammets består ju inte bara av det storskaliga och monotona utan merparten av bebyggelsen är småhus och låga flerbostadshus. Han påpekar också att mer än hälften av Sveriges bostadsbestånd är uppförda efter 1960.¹¹⁸

114. Söderqvist, 1999, sid. 12- 13

115. Rörby, 1996, sid. 7

116. Söderqvist, 1999, sid. 12

117. Söderqvist, 1999, sid. 12- 13

118. Rörby, 1996, sid. 5- 7

Modernismen

Arkitektkåren uppdelad i två läger

I en intervju med Ulf Gillberg, en av arkitekterna bakom bostadsområdet Västra Orminge från 1960- talet som idag är beläget i Nacka Kommun, återger Söderqvist Gillbergs beskrivning av hur han upplevde arkitektkåren som uppdelad i två läger på 50- och 60- talen. Uppdelningen var enligt Gillberg tydlig mellan de arkitekter som var socialt inriktade och arbetade med att rita bostäder i jämförelse med de arkitekter som var mer estetiskt engagerade och som ritade prestigefyllda monument. Söderqvist menar dock att även om arkitekter som Gillberg som ritade bostadshus vid den här tiden och ville tona ner vikten av estetisk vilja och formgivning så kan designen ändå ses som ett uttryck för den tidens rådande stilideal.¹¹⁹

Gillberg själv påpekade också att det även inom den del av arkitektkåren som ritade bostäder fanns en teoretiserande och intellektuell attityd om hur ett bostadsområde skulle gestaltas. Gestaltningen byggde sällan på någon idé om hur livet för de boende skulle utformas utan handlade snarare om en estetisk vision eller vacker modell vilken oftast var sedd från ett flygperspektiv.¹²⁰

En del arkitekter utnämnde sig som experter när det gällde estetik och ansåg den genomsnittlige bostadskonsumenten som för okunnig inom ämnet för att förstå sitt eget bästa. Dessa arkitekter hävdade också att de kände de anonyma brukarnas estetiska behov bättre än brukarna själva.¹²¹

Arkitekter som under 50- och 60- talen tillhörde idériktningar som brutalism eller strukturalism var dock mer öppna för människors åsikter och försökte få människor att engagera sig genom att lyssna till människors önskemål. Enligt Gillberg betonades medborgarinflytande när planerna för västra Orminge drogs upp.¹²²

Figur 14. Västra Orminge i Nacka kommun, 1960- tal.

119. Söderqvist, 1999, sid. 85,109-110,113

120- 122. Söderqvist, 1999, sid. 167-168

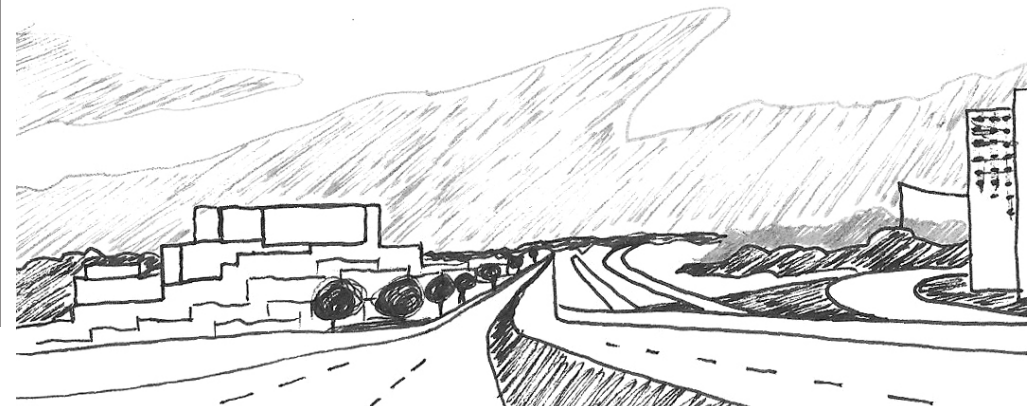
Modernismen

Samhällsplaneringens skalproblematik

Kritiken mot 50- och 60-talets samhällsplanering har inte bara kommit i efterhand, redan 1963 kritiserade Sune Lindström, professor i stadsbyggnad, samtidens arkitekter för att dessa lät konstruktionerna bli det enda syftet med gestaltningen.¹²³

Lindström menade också att tidens utmaning på stadsbyggnadsområdet låg dels på den snabba kommunikationstekniska utvecklingen samt på den industrialiserade byggproduktionen. Enligt Lindström handlade den moderna stadsplaneringen om att lyckas bygga staden utifrån två från varandra skilda men ändå sammanflätade miljöer. Dels från bilens, eller den resandes synvinkel, med långa perspektiv och mjuka svepande former som enligt Lindström var det logiska för goda trafiklösningar men också utifrån fotgängarens perspektiv. Lindström menade att hänsyn om de gåendes miljö måste tas genom korta distanser och slutna gatu- och torgrum.¹²⁴

Den skalproblematik som Lindström här beskriver handlade alltså om att framtidens bostadsområden skulle kunna betraktas i fart, dvs. i höga hastigheter som block med skulpturala effekter efter vägen och samtidigt utgöra ett skyddat och stimulerande rum för de som vistas i bostadsområdet. I detta sammanhang menade också Lindström att trafikdifferentieringen som kanske först och främst lanserats ur trafiksäkerhetssynpunkt också kom att bli den estetiska förebilden för ett gott miljöskapande.¹²⁵

Figur 15. Bebyggelse likt skulpturer enligt trafiksepareringens stadsplaneringsideal.

Modernismen

Funktionsseparering och SCAFT

Samma Lindström var en av initiativtagarna till SCAFT- gruppens forskning. SCAFT, Stadsbyggnad Chalmers Arbetsgruppen för Forskning om Trafiksäkerhet¹²⁶, var en arbetsgrupp som på uppdrag av Vägverket och Planverket utarbetade riktlinjer för stadsplanering med hänsyn till trafiksäkerhet.¹²⁷

SCAFT- gruppen arbetade mellan åren 1961-1967 med forskningsprogrammet "Möjligheterna till ökad trafiksäkerhet genom samhällsplanering". Forskningsresultaten sammanfattades och publicerades under namnet *SCAFT 1968: Riktlinjer för stadsplanering med hänsyn till trafiksäkerhet*. Dessa riktlinjer ämnades främst användas vid nyproduktion men även vid replanering av äldre bebyggelseområden och sanering av trafikmiljöer.¹²⁸

I SCAFT 1968 finns fyra grundläggande planeringsprinciper; **Lokalisera** som främst handlar om att lokalisera verksamheter och funktioner så att trafikmängder, konflikter och störningar minskar. Inom lokaliseringsprincipen dyker "Grannskapsenheten" upp som modell för tiden där varje bostadsområde har sin serviceenhet, med exempelvis skola, butik och hållplats, och där en utifrånmatad gruppering av bostäder skapar bilfria ytor och sammanhängande gångytor.¹²⁹

Separera syftar till att separera olika trafikslag både i tid och rum. **Differentiera** handlar om att dela upp varje trafiknät med avseende på funktioner och egenskaper. Sista planeringsprincipen handlar om att skapa **Överskådlighet** genom enkelhet och enhetlighet i utformningen av trafikmiljön. Meningen var att dessa planeringsprinciper skulle reducera förutsättningarna för konflikter och störningar i samspelet mellan trafikant, fordon och väg. Ett annat viktigt planelement ansåg SCAFT- gruppen var sammanhängande områden av park- och naturmark.¹³⁰

Genom riktlinjerna i SCAFT 1968 så förkastas den traditionella och funktionsintegrerade kvartersstaden med blandtrafikgator, torg och platser. Istället byggs nu en stad enligt ett stadsideal där alla byggnadselement klassificeras och lokaliseras vart och ett för sig. Tidens anda var att det skulle gå fort att med bil transportera sig mellan stadens olika områden och funktioner samtidigt som de skulle finnas trafiksäkra och bilfria områden runt om i staden.¹³¹

En annan viktig aspekt att nämna när det gäller storskalig planering under miljonprogramperioden är tillkomsten av den storskaliga infrastrukturen även under mark. Här byggdes under den här perioden avloppstunnlar, servicetunnlar för el, tele och fjärrvärme samt särskilda ledningssystem för sopsugsanläggningar mm. Mycket av stadsplaneringen ovan jord styrdes därför även av anläggningarna under jord.¹³²

Den yttre miljön under rekordåren

Den yttre miljön i rekordårens bostadsområden kom alltså att domineras av trafikytornas utformning med dess hierarki av matargator, bostadsgator, angöringsgator samt vidsträckta och dominerande parkeringsytor. Gång- och cykeltrafik skildes från biltrafiken och planskilda korsningar vid matargator blev vanligare. Trafiksepareringen kom därmed också att påverka bostadsområdenas närmiljö, med asfalterade ytor, sparsamt belysta gångtunnlar och avskiljande gräs- och buskytor. En miljö som på många håll kom att upplevas hård och avvisande. Samtidigt får man inte glömma att trafiksepareringen troligen hade en viktig del i att antalet trafikolyckor med barn inblandade minskade trots att biltrafiken ökade.¹³³

Det nya sättet att planera bostadsområden på, med grannskapsenheter, resulterade dock i att det blev allt svårare att orientera sig i områdena. Husens inbördes placering och höjd ledde också till att bl. a starka vindar bildades mellan husen och att bostadsgårdarna till stora ytor skuggades

126. Hagson, 2004, sid. 9
127. Hagson, 2004, sid.32;
Johansson, 2012, sid. 28

128. Hagson, 2004, sid. 31
129-130. Hagson, 2004, sid. 31-32,35

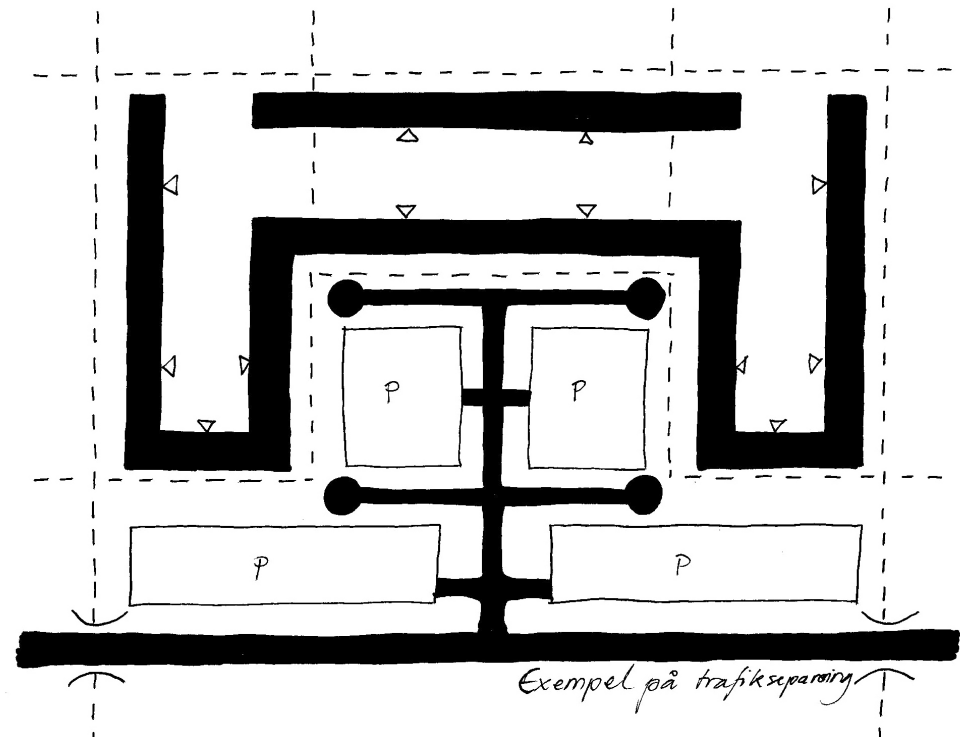
131. Hagson, 2004, sid. 35-37
132. Rörby, 1996, sid. 47
133. Hall, 1999, sid. 50

Modernismen

under vinterhalvåret.¹³⁴

Redan under rekordårstiden riktades kritik mot bostadsområdenas närmiljö. Kanske främst mot de gårdar som vilade på betongdäck under vilka bilgarage fanns. Detta då konstruktionen inte tillät något tjockare jordlager eller tung belastning vilket resulterade i ganska torftiga miljöer. Vanligt på dessa gårdar var att man planterade buskar och mindre träd i betonglådor ovanpå garagens bärande pelare.¹³⁵

De som kanske främst präglar bostadsområden från den här tiden är långa och obrutna siktlinjer utmed gång- och cykelvägar och kantstenar/murar av betong kring planteringar. De lekplatser som anordnades bestod oftast av stora sandlådor, utan var sig vindskydd eller skugga, och få andra lekredskap. Det var också vanligt att gårdens sittplatser placerades runt lekplatsen.¹³⁶

Figur 16. Exempel på trafikseparering vid ett bostadsområde.

134. Hall, 1999, sid. 50

135-136. Hall, 1999, sid. 51-52

Modernismen

Rekordårens vegetation

Enligt arkitekten Sonja Vidén kom vegetationen i rekordårens bostadsområden oftast i sista hand både tidsmässigt och ekonomiskt. Tåliga buskar valdes för att klara det hårda slitaget som kunde väntas i dessa tätbefolkade områden. Buskage med berberis, hagtorn, snöbär, ölandstok och oxbär är därför vanligt förekommande i den här typen av områden. Det planterades också en del träd men då dessa oftast var av små kvalitéer, hade de svårt att klara sig på den torra och blåsigta ståndort som gårdarna oftast innebar.¹³⁷

Till följd av den kritik som riktades mot utformningen av bostadsområden under 60- och 70- talen utkom bland annat 1973 skriften *Vegetationen i tio bostadsområden* skriven av Eivor Bucht, professor i landskapsarkitektur. Studien var en del i projektet "Urbana friytor" som anordnades av Statens institut för byggnadsforskning. Här studeras flerbostadshusens markutrymmen utifrån dess vegetation, form och funktion. I projektet försökte man ta reda på vilka egenskaper hos bostadsgårdarna som var positiva respektive negativa utifrån de boendes perspektiv för att i framtiden kunna utforma mer stimulerande bostadsgårdar för de boende.¹³⁸

Genom årtiondena har utformningen av bostadsområdenas markytor varierat och Bucht menar att de under 60- talet skedde stora förändringar i planerarnas inställning till vegetation och behandling av växter. Förändringarna kunde delvis härledas till ändrade produktionsmetoder och tekniska krav samtidigt som de också berodde av hur beslutsfattarna värderade vegetationen som element i bostadsmiljön.¹³⁹

Under 1930- talet lämnades **ursprunglig vegetation** relativt orörd i städer med mycket kuperad terräng, detta trots en ganska omfattande exploatering, vilket resulterade i naturliga rekreationsområden. Den funktionalistiska idén om "Hus i park" öppnade senare upp för införandet av ursprunglig vegetation i bostadsområden.¹⁴⁰

Under 40- och 50- talen ville man anpassa bebyggelsen efter terrängförhållandena men det resulterade dessvärre inte i en anpassning till den ursprungliga vegetationen. På 60- talet utvecklades produktionsmetoderna i en sådan riktning att det blev svårt att bevara ursprungsvegetationen intill bebyggelsen. Under den här tiden förändrades dessutom stadsplaneideologin från "Hus i park" till "Stadsmässighet" med en tät bebyggelse och många planerare ansåg det inte vara möjligt att bevara ursprungsvegetationen intill husen. Produktionsmetoderna fick alltså vara den avgörande grundvalen i planeringen. Naturmark och vegetation ansågs inte ha något större värde trots att det skulle komma att ta mer än 15-20 år för den nyplanterade vegetationen att nå ett vuxet stadium.¹⁴¹

När det gällde den **nyanlagda grönskan** så förekom den sparsamt i bostadsområden byggda före 1930, med undantag av de mer välbärgade kvarteren. Med lamellhusen kom sedan gräsmattor och planteringar med träd och buskar på de ytor som ej var naturmark. Här var prydnadsaspekten den dominerande och varje växt behandlades individuellt. Än idag återfinns fruktträd, blommande trädslag och även en del exotiska trädslag i den här typen av områden.¹⁴²

På 50- talet blev det vanligare att anlita en trädgårdsarkitekt för planering av utemiljön. Nu började växtmaterialet behandlas mer som arkitektoniskt material med buskage, alléer och grupper av träd istället för enskilda individer. Vegetationen gick nu ifrån att ha haft funktionen som prydnad till att fungera som vindskydd, insynsskydd och mekaniskt skydd. En taggig häck kunde därmed ersätta både trädnett och taggtråd. Variationen och artrikedomen minskade också då det främst var växternas praktiska funktion som räknades.¹⁴³

137. Hall, 1999, sid. 52

138. Bucht, 1973, sid. 5-7

139. Bucht, 1973, sid. 7

140. Bucht, 1973, sid. 7-8

141. Bucht, 1973, sid. 8

142-143. Bucht, 1973, sid. 9-10

Modernismen

I God bostad från -60 och -64 menar man dock att uterummet ska ha funktionen av ett trädgårdsrum där planteringarna ska spegla årstidsväxlingar och ge bostadsområdet skönhet och behag. Trots detta riktades redan på 70- talet stark kritik mot de då nybyggda bostadsgårdarna med sina taggiga buskar och monotona växtval.¹⁴⁴

I rapporten *Hur gick det med växterna i 60- tals områden?*, Stad och Land 1989, ger Matti Norell en återundersökning av de områden som Bucht undersökte 1973. Norell menar att det på 70- talet skedde en förändring i attityden till utemiljön hos både boende, fastighetsförvaltare, planerare och projektörer. 60- talets "statiska" synsätt fick ge vika för omfattande förändringar i både funktions- och miljötänkandet.¹⁴⁵

Växtlighetens formella och strikta placering kring varje funktionsdel på gården medförde dock att det var svårt att ta till vara vegetationen vid det stora ingrepp som en ombyggnad innebar. I de flesta 60- tals områden saknades dessutom en stomme av större träd och buskar, vilka enligt Norell ofta återfinns i äldre bostadsområden. Han menar att 60- talets förenklade funktionstänkande, formspråk och slentrianmässigt utplacerade grönska behövde ersättas av mer genomtänkta planstrukturer.¹⁴⁶

Det tidstypiska formspråket i 60- talets bostadsområden med vegetation intill byggnadernas fasader eller som avskiljare till anläggningens olika delar resulterade ganska snabbt i onödigt skötselarbete. Då liten vikt hade lagts vid att förstå växternas specifika dynamik och succession hade de nu vuxit sig för stora i förhållande till sitt utrymme. På de gårdar som helt saknade träd upplevdes nu istället husens väggar som väldigt höga och hela ytan som monoton. Norell menar också att många av de brister och problem som funnits i de för undersökningen aktuella 60- tals områden också återfinns i helt andra områden, såväl miljöförbättrade som nyproducerade.¹⁴⁷

Två planeringsmodeller

Norell beskriver de två planeringsmodeller som varit gällande för utformningen av utemiljön i de för undersökningen aktuella bostadsområdena nämligen Funktionsmodellen och Platsmodellen.¹⁴⁸

Funktionsmodellen fick sin spridning under 50- och 60- talen och är den dominerande planeringsmodellen även senare¹⁴⁹. I Funktionsmodellen får de hårdgjorda ytorna för olika funktioner styra växternas placering och därmed också miljös utformning. Detta är en "arkitektmodell" i vilken man arbetar efter samma principer som när man projekterar byggnader¹⁵⁰. Norell menar att denna planeringsmodell på ritningarna ger den säljande bilden av en lummig och fin grönska men att modellen i verkligheten leder till ganska tråkiga och stereotypa utemiljöer som oftast kräver en ombyggnad inom ett antal år.¹⁵¹

I Platsmodellen får en stomme av träd, buskar och gräs tillsammans med ett huvudvägnät bilda en övergripande parkmiljö. I parkmiljön inpassas sedan olika funktioner som mer eller mindre flexibla element.¹⁵²

Platsmodellen användes under perioden 1930-1955 (-60) till byggandet av bostadsområdets utemiljöer. I anläggningar byggda utifrån denna modell är det lättare att förändra platsens funktioner utifrån de behov som uppkommer med tiden.¹⁵³

Norell menar att båda dessa planeringsmodeller även varit allmängiltiga för områden som nyproducerats eller miljöförbättrats även under 70- och 80- talet.¹⁵⁴

144. Bucht, 1973, sid. 10-11

145- 147. Norell, 1989, sid. 9-11

148. Norell, 1989, sid. 17

149. Norell, 1989, sid. 19

150. Norell, 1989, sid. 17

151. Norell, 1989, sid. 19

152. Norell, 1989, sid. 17

153. Norell, 1989, sid. 21

154. Norell, 1989, sid. 17

Modernsimen

Arvet efter rekordåren och miljonprogrammet

Rekordåren med miljonprogrammet utgör ett omfattande arv i dagens städer, inte bara i storstäderna utan även i mindre städer och orter i landet. Lindvall inleder Arkitekturmuseets årsbok från 1996 med att tala om att mer än hälften av Sveriges alla bostäder är uppförda efter 1960¹⁵⁵.

Thomas Hall, professor i konstvetenskap, hävdar också att anledningen till att så många kommuner, även de med en mer lantlig prägel, byggde stora bostadsområden och prydde sina centrum med flerbostadshus samt genomförde radikala centrumomvandlingar var för att man ville visa framåt anda och att man hängde med i tiden.¹⁵⁶

Genom årens lopp har kritiken mot rekordårens bebyggelse kanske framförallt handlat om den del av miljonprogrammet som utgör dagens förorter och storskaliga flerbostadshusområden. Idag, nästan 40 år efter miljonprogrammets slutförande, förknippar därför många begreppet miljonprogram med likformighet, stor skala, grå betong, massproduktion, torftiga utemiljöer, tekniska problem och sociala problem så som t ex. segregation¹⁵⁷. Detta trots att det under perioden 1965-1974 byggdes en stor variation av hustyper och byggnadsgestaltningar¹⁵⁸. Omkring en tredjedel av de bostäder som byggdes under miljonprogrammets tio år är privatägda småhus¹⁵⁹.

Kanske är det som Hall skriver att det med begreppet miljonprogram handlar mer om ordets makt över tanken än hur det egentligen var. I realiteten handlade ju miljonprogrammet om antalet byggda objekt och att perioden 1965-1974 så här i efterhand har blivit en speciell epok i stadsbyggnadshistorien beror kanske mer av att efterfrågan på hyreslägenheter minskade på 70- talet och på så vis utgjorde slutet på det som vi idag anser är ett rekordstort bostadsbyggande.¹⁶⁰

Visionen för genomförandet av miljonprogrammet speglar den optimistiska framtidstro som genomsyrade hela 50- och 60- talen. Här

försökte man formulera regler för det goda livet och sedan realisera detta. Framtiden skulle innebära ett samhälle där allt skulle vara större och bättre än samtiden. Bostäderna planerades efter den samhällssituation som var rådande då där den svenska familjen bestod av en lönearbetande man, en hemmafru och barn samt en god ekonomi med möjligheter att konsumera mer och inneha bil.¹⁶¹

Att samhällssituationen ser annorlunda ut idag påverkar i hög grad hur vi ser på och upplever dessa strukturer idag. På 60- talet var planeringen anpassad till bilen där bebyggelsen gärna skulle kunna betraktas som skulpturer genom vindrutan samtidigt som dess närmaste omgivning skulle erbjuda en variationsrikedom och utgöra en säker mötesplats för bostadsområdets invånare.¹⁶²

Hall skriver också att forskaren Johan Rådberg menar att arkitekterna under 60-talet fick tillfälle att förverkliga de visioner som de haft sedan 20-talet och funktionalismens genombrott¹⁶³.

Dessa visioner lämnade inte alltid så stort utrymme för hur människor faktiskt ville ha det utan byggandet styrdes ofta av hur man ansåg att människor borde ha det. Så här i efterhand kan man kanske se detta som en av de bidragande orsakerna till att skarp kritik riktades mot bebyggelsen redan under 60- talet och att både bostadsområden och hela centrumomdaningar inte riktigt uppfyllde brukarnas önskemål.

Många av t ex. miljonprogrammets hus har klarat sig bra med enbart rutinmässigt underhåll men i vissa fall har dålig teknisk standard, vakanta lägenheter, en negativ image och stora förvaltningsproblem lett till att mer omfattande åtgärder har behövts.¹⁶⁴

Då rekordårens strukturer nu nått en ålder där omfattande underhållsåtgärder börjar bli nödvändiga, vare sig det gäller ett hus, ett bostadsområde eller ett helt centrum så är det viktigt att beakta både bebyggelsen och platsens karaktär samt dess historia.¹⁶⁵

155. Rörby, 1996, sid. 5

156. Hall, 1999, sid. 206

157. Rörby, 1996, sid. 53,105,127

158. Hall, 1999, sid.205

159. Rörby, 1996, sid. 54

160. Hall, 1999, sid.205

161. Hall, 1999, sid. 208;

Rörby, 1996, sid. 97-98

162. Hall, 1999, sid.206;

Rödby, 1996, sid.98

163. Hall, 1999, sid. 207

164. Hall,1999, sid. 207-208

165. Hall, 1999, sid. 208

FALLSTUDIE

Fallstudie

Rekordårens strukturer en del av vår historia

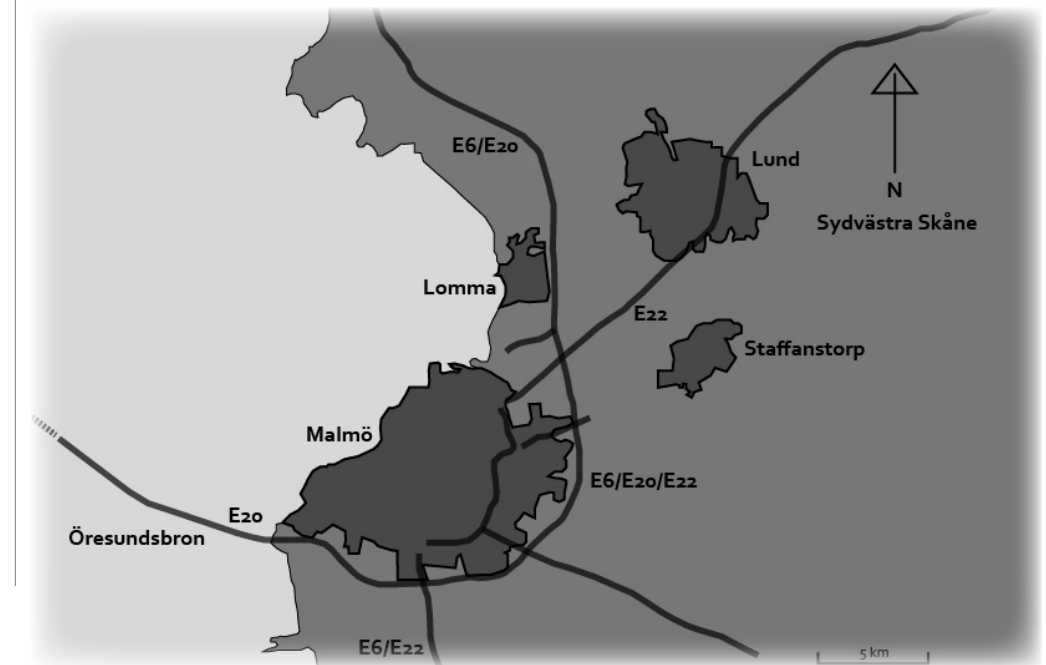
I Arkitekturmuseets årsbok från 1996 beskriver landskapsarkitekterna Franciskovic och Sandqvist hur viktigt det är att förankra ett förändringsarbete av en miljö i idéer och kvalitéer som är knutna till den geografiska platsen. Vårt sätt att se på en miljö varierar både med individen men också med tiden. Trender kommer och går vilket gör att vi under årens lopp förändrar vårt sätt att se på omgivning.¹⁶⁶

Då områden och platser från rekordåren är strukturer och boendemiljöer som har funnits länge, utgör de idag en viktig del av vår historia och kommer att fortsätta göra så för kommande generationer.¹⁶⁷

Fallstudieområden

Mitt intresse för modernismens och framförallt rekordårens strukturer vaknade till liv när jag gjorde min praktik i Avesta. Med en stadskärna starkt influerad av senmodernismens och rekordårens strukturer hade man här börjat fundera över hur en framtida centrumomvandling skulle se ut. Då rekordårens strukturer återfinns i nästan alla svenska städer frågade jag mig hur man hade hanterat denna problematik på andra ställen i landet.

I denna fallstudie har jag därför valt att studera hur omdaning av tre centralt belägna platser har gått till i tre andra kommuner. Kommunerna är alla belägna i sydvästra Skåne, en av Sveriges mest expansiva regioner, med nära anknytning till kontinenten genom Öresundsregionen. Platserna som har studerats är Staffanstorps centrum, Lomma centrum och Sockerbruksområdet i Lund.

Figur 17. Karta över sydvästra Skåne och Malmöregionen.

166. Rörby, 1996, sid. 127

167. Hall, 1999, sid. 208

STAFFANSTORP CENTRUM

- omdaning av ett splittrat och funktionsseparerat centrum

Staffanstorp centrum

Staffanstorps kommun

Staffanstorps kommun är centralt beläget i sydvästra Skåne inom nära avstånd till både Malmö och Lund, varför pendling till och från kommunen är vanlig. Som en kranskommun i det sk. Stormalmö görs, trots en god kollektivtrafik, en förhållandevis hög andel av alla resor med bil. Staffanstorp är främst en boendekommun med kommunen som största arbetsgivare. Många förknippar också orten Staffanstorp med trädgårdsmöbler genom exempelvis företaget Hulténs som har ett stort sortiment av utemöbler.¹⁶⁸

Invånarantalet i kommunen uppgick i oktober 2012 till 22 528 invånare. Befolkningen är främst koncentrerad till de två större orterna, centralorten Staffanstorp och Hjärup. Idag bor 14 270 invånare i tätorten Staffanstorp. Kommunen har en yta på 108 km² och gränsar till kommunerna Burlöv, Lomma, Lund, Svedala och Malmö.¹⁶⁹

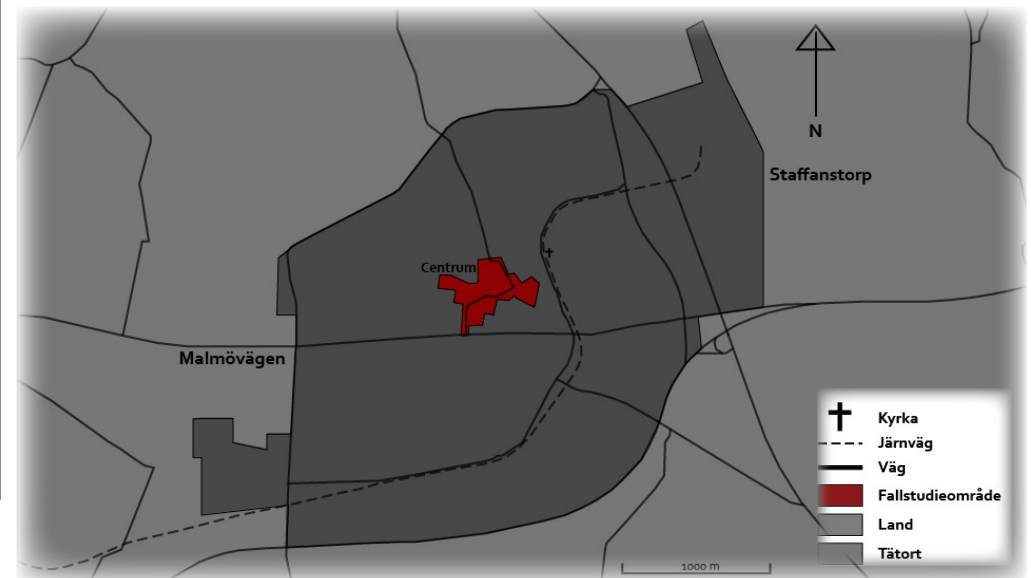
Historiskt sett hade kommunen en snabb befolkningstillväxt mellan åren 1960 och 1976 då befolkning ökade med drygt 10 000 personer från 5 511 till 15 819 personer. Sedan dess har invånarantal växt i lugnare takt. I framtiden förväntas dock befolkningsutvecklingen i den sydvästra delen av Skåne, till vilken Staffanstorp hör, att fortsätta att vara den starkast växande regionen i Skåne.¹⁷⁰

Kommunen Staffanstorp bildades 1952 i samband med kommunsammanslagningen då tolv mindre socknar, Bjällerup, Brågarp, Esarp, Flackarp, Görslöv, Knästorp, Kyrkheddinge, Mölleberga, Nevishög, Särslöv, Tottarp och Uppåkra slogs samman till Staffanstorp kommun. I Uppåkra har man i arkeologiska utgrävningar genom åren funnit vad som kan sägas vara Syd- Sveriges största, fyndrikaste och mest långvariga järnåldersbostättning.¹⁷¹

Centralorten Staffanstorp

Orten Staffanstorp växte upp kring det som från början var ett gästgiveri i korsningen mellan vägarna Malmö-Dalby och Lund-Klågerup. Namnet Staffanstorp kom till när järnvägen byggdes mellan Lund och Trelleborg år 1875 och stationen vid gästgiveriet skulle ha ett namn. Den första större industrin som byggdes i Staffanstorp var Sockerbruket år 1885.¹⁷²

Från 50-talet utvecklades kommunen från jordbruks- till förortskommun och centralorten Staffanstorp förvandlades till ett renodlat villasamhälle. Bostadsområdena låg inbäddade i gröna parkstråk och utgjorde en trafiksäker miljö.¹⁷³

Figur 18. Karta över Staffanstorp tätort med fallstudieområdet markerat i rött.

168. <http://staffanstorp.se/wp-content/uploads/2012/10/OVFK20382011Web.pdf>, 2013-02-27

169. <http://staffanstorp.se/wp-content/uploads/2012/10/OVFK20382011Web.pdf>, 2013-02-27;

<http://staffanstorp.se/vision/om-kommunen/fakta/>, 2013-07-28;

http://77sv.wikipedia.org/wiki/staffanstorp_kommun, 2013-07-28

170. <http://staffanstorp.se/wp-content/uploads/2012/10/OVFK20382011Web.pdf>, 2013-02-27;

<http://staffanstorp.se/vision/om-kommunen/fakta/>, 2013-07-28

171. <http://staffanstorp.se/wp-content/uploads/2012/10/OVFK20382011Web.pdf>, 2013-02-27;

<http://staffanstorp.se/vision/om-kommunen/fakta/>, 2013-07-28

172. <http://staffanstorp.se/wp-content/uploads/2012/10/OVFK20382011Web.pdf>, 2013-02-27

173. Landskronagruppen AB, 1997, Stanstad 1-2

Staffanstorp centrum

Staffanstorp centrum

I min intervju med Eva Sjölin den 12 mars 2013, stadsarkitekt i Staffanstorps kommun mellan åren 1985 till 1997, beskriver hon Staffanstorp som en ung nybyggarkommun där allting var möjligt i mitten på 80- talet. Då kommunen inte ligger vid vattnet var priserna lägre och barnfamiljer som inte hittade villor i Malmö/Lund kunde hitta det i Staffanstorp.¹⁷⁴

Sjölin beskriver orten som ett trivsamt och lugnt samhälle med stora genomgående grönområden. Orten hade planerats på 60- talet av den dåvarande stadsarkitekten Ingeborg Hammarskjöld- Reiz med bilen som utgångspunkt. Olika trafikslag såsom bil-, cykel- och gångtrafik var ordentligt separerade, enligt SCAFT- gruppens principer, vilket i sin tur resulterade i ett tynade centrum. Det Staffanstorp som mötte Sjölin i mitten på 80- talet var en utpräglad sovort med trevånings "lådhus". Centrum upplevdes bortglömt, splittrat och utan liv och rörelse. Här fanns endast den nödvändiga servicen som t ex. kommunhus och post men inte mycket mer än så. Sjölin menar att orten inte hade mycket till karaktär då äldre bebyggelse saknades och torget utanför kommunhuset framstod som oerhört trist.¹⁷⁵

Förändra centrumkärna genom helhetsgrepp

I ett första försök att skapa förändring i centrum tog man hjälp av några landskapsarkitekter för att ta fram förslag på hur torget utanför kommunhuset skulle kunna förändras. När förslagen sedan kostnadsberäknades ansåg kommunpolitikerna att de allra enklaste förslagen var för kostsamma. Då torget var kommunens mark och en omdaning av torget inte skulle resultera i någon ny exploatering ansåg man från politikernas sida att man inte kunde belasta skattebetalarna med dessa utgifter.¹⁷⁶

Åter tillbaka vid ritbordet insåg man att om det skulle bli någon

förändring i centrum skulle man vara tvungen att ta ett större helhetsgrepp. Sjölin beskriver Staffanstorps tidigare centrum som oerhört torftigt och utan vare sig karaktär eller identitet. Hon hävdar också att Staffanstorps centrum innan omdaningens påminde om vilken förort som helst i Sverige och beskriver miljön som tradig, kantig och sliten. Här fanns varken sittytter eller någonting annat som kunde skapa trivsel. Orten hade dessutom ett dåligt utbud av affärer.¹⁷⁷

Möjligheterna att i centrum finna plats för exploatering visade sig inte vara så svåra, då spillytorna var många. Centralt på orten fanns dessutom stora ytor för idrottsaktiviteter, tennisbana och en överdrivet stor skolgård. Genom centrum gick också en ödslig landsväg där hastigheten många gånger låg på 60-70 km/h. Mitt i centrum återfanns också en gammal mack.¹⁷⁸

Arkitekttävling

För att knyta samman de spridda delarna i centrum och öka orienterbarheten inbjöd kommunen fem arkitektkontor att delta i en idéävling vintern 1989. Målet var att göra centrum mer levande under större delen av dygnet och genom förtätning skapa en ny identitet och stadsmässighet på orten.¹⁷⁹

Sjölin beskriver begreppet stadsmässighet som det traditionella sättet att bygga städer på. Hon menar att det räcker att åka in till de gamla delarna av Malmö eller Lund för att finna den typen av stadsmässighet som man eftersträvade vid centrumomdaningen i Staffanstorp. Tanken var från kommunens sida att man ville få till ett centrum så som det skulle ha sett ut om det hade vuxit fram från en gammal ort. Det man föreställde sig var en traditionell kvartersstruktur med små kvarter och lågskallig bebyggelse. Gaturummen skulle vara smala samt gång- och cykelvänliga.¹⁸⁰

Förslaget som vann arkitekttävlingen kom från Landskronagruppen AB

174- 176. Sjölin, Eva, arkitekt, intervju, 2013-03-12

177- 178. Sjölin, Eva, arkitekt, intervju, 2013-03-12
179- 180. Sjölin, Eva, arkitekt, intervju, 2013-03-12;
Landskronagruppen AB, 1997, Stanstad 2

Staffanstorp centrum

och kallades "Fyra Ess för Stanstad" där essen stod för Struktur, Sammanhang, Stadsmässighet och Skånskhhet. Förslaget byggde på en ny gata genom centrum, Storgatan, vilken skulle vara kantad med alléträd och hålla samman de nya kvartersbildningarna i centrum. Den täta småskaliga miljön och den tidlösa skånska arkitekturen skulle skapa den småstadskaraktär som man ville åt. Viktig var även visionen om en spännande mångfald i stadsmiljön där både säkerheten för gång- och cykeltrafik prioriterades samtidigt som man ville öka tillgängligheten för bilismen.¹⁸¹

Stanstadprojektets tre etapper

Utbyggnaden av centrumområdet var avsedd att ske i tre etapper och tog sin början 1991. Den första etappen omfattade de mest centrala delarna och motsvarade hela 13 av de sammanlagt 20 kvarteren. Den andra etappen omfattade västra delen av centrum, med ett äldre centrum och en tillbyggnad på biblioteket i form av en konsthall. Etapp 2 påbörjades i september 1994 och stod färdig vid årsskiftet 1995-1996. Denna del avslutar centrumförnyelsen åt väster.¹⁸²

Den tredje etappen var tänkt att omfatta Storgatans anslutning till Järnväggsgatan, där man hoppades på en framtida pågatågsstation, samt två nya bostadskvarter. I denna etapp ingick också en upprustning och utvidgning av stadsparken Balders Hage.¹⁸³

Idag är etapp 1 och 2 i projektet helt avslutade men när det gäller etapp 3 saknas fortfarande en anslutning mellan Storgatan och Järnväggsgatan. Balders Hage är idag upprustad och utgör ett trevligt inslag i centrum med både utomhusscenen, perennplanteringar, damm och lekplats. Under projektets gång blev det också möjligt att restaurera den gamla Lundavägen och återskapa den småstadsgata med kullersten som den en gång varit.¹⁸⁴

Figur 19. Kommunens illustrationsplan över Stanstadsprojektet.

181. Sjölin, Eva, arkitekt, intervju, 2013-03-12;

Landskronagruppen AB, 1997, Stanstad 2

182- 183. Landskronagruppen AB, 1997, Stanstad 4,5

184. Sjölin, Eva, arkitekt, intervju, 2013-03-12;

Landskronagruppen AB, 1997, Stanstad 4,5

Staffanstorp centrum

Arbetsgruppen

Projektet med Staffanstorps centrumomdaning leddes från kommunens sida av Sjölin då hon var kommunens enda arkitekt. Sjölin tog därefter in Kjell-Åke Holmgren som extern konsult och projektledare. Landskronagruppen AB som vann arkitekttävlingen fungerade också som konsult till kommunen och hjälpte till med bl. a illustrationerna för projektet. För designen av allmän platsmark med gator och torg anlätades landskapsarkitekten Charlotte Lund som idag arbetar på kontoret Ateljé Landskap i Lund. När det gällde de enskilda gårdarna var det upp till den enskilde exploatören att anlita konsulthjälp för utformningen av dessa.¹⁸⁵

Stanstadsprojektets utformning

Storgatan blev den gata som skulle fungera som huvudgata genom centrum och knyta samman centrum med Malmövägen i sydväst och Järnvägsgatan i öster. Tanken med Storgatan var att den ska fånga upp hela det befintliga trafiknätet och skapa både ordning och orienterbarhet i området. I anslutning till Storgatan lades kvartersbildningar i ett rutnät på 60 x 60 meter med byggnader av varierande våningshöjder från 1 1/2 till 3 1/2 våningar.¹⁸⁶

Efter Storgatan planterades en allé med oxel som fungerar som avskiljare mellan gatan och de gång- och cykelbanor som följer gatans sidor. Allén hjälper också till att skapa ett "grönare" centrum. Gatan är i sin tur uppdelad i flera kortare raksträckor dels för att minska genomfartstrafiken men också för att sänka hastigheten i området. Efter gatan finns flera parkeringar och på vissa ställen finns också mindre parkeringsplatser insprängda i bebyggelsen.¹⁸⁷

I centrum finns förutom det gamla torget också ett antal nyskapade platsbildningar som ska bidra till ett rikare gatuliv och inbjuda till naturliga möten. Runt om i centrum, ofta som en förlängning av olika siktlinjer, finns

Figur 20. Huvudgatan Storgatan.

Figur 21. Cykel- och gångväg kantar Storgatan.

185. Sjölin, Eva, arkitekt, intervju, 2013-03-12

186- 187. Landskronagruppen AB, 1997, Stanstad 2,3

Staffanstorp centrum

konstnärliga utsmyckningar placerade. Dessa hjälper till att öka orienterbarheten i centrum genom att fungera som landmärken.¹⁸⁸

I centrumområdet blandas kvarter för kontor, handel och annan centrumverksamhet med bostäder. Kvarteren görs slutna med portar in till de kringbyggda gårdarna. Takhöjd och fasaduttryck varierar från kvarter till kvarter men ska alla utformas i enlighet med de fastlagda bebyggelseriktlinjerna för projektet. I riktlinjerna preciseras vad som menas med den traditionella skånska byggnadstraditionen så som t ex. branta sadeltak med riktigt taktegel samt ljust putsade eller slammade fasader. Inom det nya centrumområdet blandas också upplåtelseformerna mellan alltifrån privatägda hus, hyresrätter och bostadsrätter till lokaler i bottenvåningen. Hela centrumområdet rymmer omkring 500 lägenheter och har en lokalyta på 5000 m².¹⁸⁹

Projektets genomförande

Viktigt för projektets genomförande var framförallt att projektet skulle gå runt ekonomiskt. Trots att det mesta av centrum var kommunens mark skulle det inte kosta skattebetalarna någonting att göra om i centrum. Detta gjorde att det var viktigt för kommunen att se till att balansera kostnaderna för byggnationen i förhållande till exploateringsnivån, samtidigt som man eftersträvade en småskalig struktur.¹⁹⁰

Enligt Sjölin var Staffanstorp en kommun som var oerhört genomförande inriktad. Hon menar att när man i en liten kommun anordnade en arkitekttävling som denna var det inte för att sedan stoppa undan idéerna utan för att de verkligen skulle genomföras. Trots att det blev en svacka i byggkonjunkturen, och omvärlden tyckte det var helt vansinnigt att bygga så mycket på en liten ort som Staffanstorp, så fortsatte kommunen med planerna. Det arrangerades informationsmöten, med exempelvis banker och försäkringsbolag, där planer och skisser visades upp. Det arrangerades

Figur 22. Byggnader med inspiration av den skånska byggtraditionen.

Figur 23. Platsbildning med konst.

188. Landskronagruppen AB, 1997, Stanstad 4

189. Landskronagruppen AB, 1997, Stanstad 3,4

190. Sjölin, Eva, arkitekt, intervju, 2013-03-12

Staffanstorp centrum

också ytterligare arkitekttävlingar kring varje kvarter i planen. Genom att anlita olika arkitekter, byggherrar och entreprenörer för de olika kvarteren ville man skapa mångfald.¹⁹¹

Sjölin menar att centrumomdaningen skapade ett väldigt engagemang på orten. Intresset var så stort att till och med tekniska förvaltningen såg till att skapa modeller i full skala över hur t ex. korsningar skulle komma att se ut. Också tillgänglighetsaspekten undersöktes genom att människor fick testa hur bra det gick att rulla med rullstolar på trottoarer i fullskala.¹⁹²

BO- mässan

När den första av de tre planerade etapperna i projektet var nästan klar blev kommunen tillfrågad av Svensk Bostadsmässa att delta med projektet i en BO- mässan. Eftersom det inte räckte med enbart centrumomdaningen, för BO- mässan, utvidgades planerna till att även innefatta ett nytt villaområde i kvarteret Sockerbiten. Här samarbetade Sjölin med landskapsarkitekten Agneta Persson som 2001 var mässplanechef för BO-01 i Malmö. Genom BO- mässan blev även andra aktörer inblandade i projektet så som t ex. SLU Alnarp, Hvilan och LTH.¹⁹³

Projektets sårbarhet

Sjölin menar att kommunens sätt att dela in centrumområdet i mindre byggenheter, med många aktörer, minskade projektets ekonomiska sårbarhet eftersom centrumomdaningen var ett stort projekt för en liten kommun. Om någon av byggherrarna skulle gå i konkurs skulle det vara enkelt att komplettera området med en ny intressent. Sjölin menar att det hade varit svårare om man gjort som det var brukligt, nämligen att ge en bit till HSB, en till Riksbyggen och en till den kommunala allmännyttan. Indelningen i mindre enheter bidrog också till en större mångfald och diversitet i bebyggelsen även om de grundläggande riktlinjerna

fortfarande var de samma för hela centrum.¹⁹⁴

Bebyggelse

Något som var viktigt när det gällde bebyggelsen i centrum var att den skulle innehålla blandade upplåtelseformer med både hyresrätter, bostadsrätter och egen äganderätt. När det gällde omdaningen av byggnaderna var de få byggnader som revs, istället försökte man bygga om genom att bygga på redan befintliga strukturer. Att låta byggnader och lokaler finnas kvar på ett och samma ställe var också ett sätt att försöka bevara ortens historia och få människor att känna igen sig även efter omdaningen.¹⁹⁵

Sjölin hävdar att det nog var ett klokt drag då ett helt nytt centrum, utan några som helst likheter med det ursprungliga, i sin tur kunde skapa en större anonymitet på orten. Lokaler så som posten, blomsterbutiken, kiosken och någon mindre klädaffär fick därmed vara kvar där de alltid hade legat. Invånarna kunde dessutom hyresfritt bo kvar i sina bostäder under hela ombyggnadstiden.¹⁹⁶

Precis som man försökte få till ett centrum med blandade upplåtelseformer försökte man också skapa ett levande centrum och en mångfald genom att få in lokaler i byggnadernas bottenvåningar. Arbetet med detta beskriver Sjölin som ett riktigt pussel då man även var tvungen att beakta konkurrensen från stormarknader och externa handelscentrum.¹⁹⁷

En del av de centralt belägna verksamheterna som t ex. idrottsplatsen och macken kom att få nya placeringar längre ut från centrum. Det var viktigt, från kommunens sida, att visa invånarna att inga värden skulle gå förlorade genom centrumomdaningen.¹⁹⁸

Staffanstorp centrum

Allmänna ytor och grönstruktur

Orsaken till formen på Staffanstorps centrum har att göra med att man inte ville riva byggnader utan använde sig av de spilltor och mellanrum som redan fanns i centrum. Hela den gamla infarten till centrum kom att förtätas med träd och gång- och cykelbanor tillkom. Inom projektet fanns det även pengar för offentlig konst vilket gjorde att bl. a konst av landskapsarkitekten Monika Gora och konstnären Ingrid Berg placerades ut i centrum.¹⁹⁹

När det gäller grönstrukturen ville man få in fler träd i gatustrukturen då det inte fanns så mycket av detta i Staffanstorp innan centrumomdaningen. Kommunen beslutade sig för en allé med oxlar efter huvudgatan "Storgatan" eftersom oxeln ansågs vara tålig samtidigt som den påminde om det skånska landskapet. Sjölin menar att trädens växtbäddar kanske kunde ha gjorts bättre men att man vid den här tiden inte hade den kunskap i anläggning av vegetationsbäddar som man har idag.²⁰⁰

Enligt Sjölin var det bra att man anlita en landskapsarkitekt som gjorde hela gestaltningen för de allmänna ytorna i centrum. Hon menar att då bebyggelsen blev väldigt varierad så hjälpte det att all allmän platsmark gick i en och samma gråskala, med samma typ av betongplattor som markbeläggning osv. Sjölin menar att designen av mellanrummen hjälper till att skapa ett lugn över centrum som annars hade blivit alldeles för brokig.²⁰¹

Designen för de privata bostadsgårdarna i de olika kvarteren lämnade kommunen som tidigare nämnts till var och en av de olika fastighetsägarna. Kravet från kommunen var dock att varje fastighet skulle ha entréerna vända utåt gatan och att smitvägar skulle möjliggöras igenom kvarteren och de olika bostadsgårdarna. Detta då smitvägarna påminde om sk. stråden som var ett traditionellt inslag i den skånska byggnadstraditionen. Fortfarande idag är en av dessa smitvägar öppen medan de privata fastighetsägarna i de andra kvarteren har satt upp grindar för att skärma av och göra gårdarna helt privata. Önskan om att skapa halvprivata ytor i centrum har således

Figur 24. Trädrad av oxel.

Figur 25. Privatägd torgyta i centrala Staffanstorp.

Staffanstorp centrum

dessimerats.²⁰²

När det gäller fördelningen i centrum mellan allmän plats, gata, torg och park i förhållande till den bebyggda marken så genomfördes detta i enlighet med det vinnande arkitektförslaget Stanstad. Kommunen hade redan i arkitekttävlingen gjort bedömningen att detta förslag fick exploateringsekonomi att gå ihop samtidigt som förslaget speglade den önskade karaktären i centrum.²⁰³

Ortens gamla torg fick ligga kvar på samma plats som tidigare vid kommunhuset och här placerades fasta torgstånd för att möjliggöra för daglig torghandel och skapa liv och rörelse i centrum. Runt om i centrum tillkom också andra småtorg eller platser där det passade in i omgivningen. Exempelvis tillkom en platsbildning där "Storgatan" knäcker och utgör idag ett torg med konst mitt emot friluftsbadet, Bråhögsbadet. De allmänna ytorna utanför friluftsbadet rustades också upp i samband med centrumomvandlingen. De var väldigt nedgångna och man ansåg att badet var en av centrumets största tillgångar. Utanför badet fanns t ex. ingen riktig trottoar utan denna tillkom i och med centrumomvandlingen. För att liva upp den annars tråkiga enplansbyggnaden, i vilket badhuset finns, satte man upp spaljéer på vilka det idag klättrar murgröna. Med grönska och andra små enkla medel som t ex. cykelställ försökte man på flera platser liva upp och ordna till miljön framför de gamla byggnader som man inte hade planer på att bygga om. I samband med centrumomvandlingen rustade man också upp stadsparken Balders Hage.²⁰⁴

Figur 26. Torgstånd.

Figur 27. Spaljé som avskiljare.

Figur 28. Perennplantering vid damm i stadsparken Balders Hage.

Staffanstorp centrum

Projektets omfattning och kommunens VI- anda

Centrumomdaningen gjordes inte i en handvändning då planeringen påbörjades redan 1987 när Sjölin skrev tävlingsprogrammet.

Arkitekttävlingen angående centrumets utformning hölls sedan 1989. Bygget av den första etappen startade 1991 och 1992 erhöll Staffanstorp kommun Sveriges Arkitekters Riksförbunds Planpris -92 för "God svensk samhällsplanering". Etapp 2 startades 1994 och var färdig vid årsskiftet 1995-1996. När Sjölin slutade på kommunen 1997 var både etapp 1 och 2 klara plus att man hade genomfört BO- mässan.²⁰⁵

Sjölin ser tillbaka på tiden i Staffanstorp som oerhört roliga år. Hon menar att det i kommunen fanns en otrolig VI- anda där man inte skilde så mycket på om man var politiker eller tjänsteman. Det viktiga var att uppnå de gemensamma målen.²⁰⁶

Förändringar med tiden

Efter att Sjölin hade slutat i Staffanstorp var man tvungen att riva rådhuset, en byggnad i typisk modernistisk anda ritad av den tidigare stadsarkitekten, då denna blivit förstörd pga. fukt och mögel. Sjölin uttrycker att det var synd då byggnaden var ett barn av sin tid.²⁰⁷

För att finansiera det nya kommunhuset blev man tvungen att öka exploateringsgraden i planområdet, vilket resulterade i ett antal punkthus i den nordöstra delen av centrum. Sjölin menar att detta var ett fränsteg från de ursprungliga planerna och tycker att det var synd att man ökade skalan på bebyggelsen. Hon säger samtidigt att det inte är ovanligt att planer ändras eller glöms bort i så omfattande projekt som hela centrumomvandlingar då ledtiden är lång samtidigt som tjänstemän kommer och går i kommunen. Hon understryker att det är fantastiskt att så mycket blev som det var tänkt i Staffanstorp. Sjölin hävdar att det bland annat är den långa ledtiden som gör att vi så sällan ser projekt av den här

omfattningen bli genomförda idag.²⁰⁸

Figur 29. Punkthus i nordöstra delen av centrum.

Figur 30. Det nya kommunhuset och torget framför.

205. Sjölin, Eva, arkitekt, intervju, 2013-03-12;
Landskronagruppen AB, 1997, Stanstad 4,5

206- 208. Sjölin, Eva, arkitekt, intervju, 2013-03-12

Staffanstorp centrum

Banbrytande projekt

Enligt Sjölin så var centrumomdaningen i Staffanstorp ett banbrytande projekt som verkade som en förebild för andra orter och städer i landet. Fortfarande idag är det inte särskilt många av de gamla tätorterna eller förorterna som faktiskt har tagit tag i sina centrum. Sjölin menar att det nog handlar om rädslan för att sätta igång ett så omfattande projekt som en centrumomdaning faktiskt innebär. I och med den ökande externhandeln väljer man istället att bygga nya ringar utanför orten och glömmer bort att se potentialen i den gamla kärnan som med tiden utarmas.²⁰⁹

Resultatet av ombyggnaden i Staffanstorp

Så här i efterhand menar Sjölin att centrumomdaningen har betytt väldigt mycket för Staffanstorpsborna rent generellt. Idag skäms man inte för att säga att man bor i Staffanstorp. Fastighetspriserna har gått upp och allt fler ser värdet av att underhålla och renovera sina gamla fastigheter. Genom centrumomdaningen har man alltså satt igång en positiv spiral i hela kommunen. Enligt Sjölin har det hänt mycket i kommunen bara sedan hon slutade 1997. ICA affären har t ex. byggts på med lägenheter och kommunen har fortsatt planer på att förtäta i centrum samt att fortsätta stadsförnyelsen ner mot det gamla stationsområdet i förhoppningen om att i framtiden få dit en pågatågsstation. Ombyggnaden av centrumområdet har också resulterat i ett stort antal studiebesök till kommunen.²¹⁰

I en stor enkätundersökning som gjordes av kommunen 1993 uttryckte hela 80 % av alla tillfrågade Staffanstorpsbor att man tyckte kommunen hade lyckats väl med sin vision om att göra om Staffanstorps centrum till en levande skånsk småstad²¹¹. År 2007 gjordes ytterligare en enkätundersökning i Staffanstorp, genom ett studentarbete vid Växjö universitet av David Anell, där Staffanstorpsborna blev tillfrågade om hur de upplevde sitt centrum efter omdaningen. Av studentarbetet framgår det att allmänheten

införlivades relativt sent i planeringen av centrum och då främst genom informationsmöten med de personer vars boende påverkades rent fysiskt av förslaget. I undersökningen från 2007 fick Anell också fram uppgifter om att det var många människor som kände sig osäkra när de vistades i centrum efter mörkrets inbrott. Enligt Anell så handlade denna osäkerhet om bland annat en allför uppvuxen och på många håll skymmande vegetation i de mer centrala delarna.²¹²

I sitt arbete påpekar Anell också att designidén bakom Staffanstorps centrum, med den skånska byggnadsstilen, snarare är hämtad ur en regional än en lokal tradition och att besluten om detta togs på en politisk nivå utan att förankras hos allmänheten. Detta till trots inkom få klagomål till kommunen och de allra flesta Staffansbor verkade nöjda med resultatet av centrumomdaningen.²¹³

Under intervjun med Sjölin uttrycker hon flera gånger vilket stort engagemang centrumomdaningen i Staffanstorp väckt både inom men också utanför kommunen. Hon beskriver också arbetet med Staffanstorps centrumomdaning som ett av de roligaste projekten hon arbetat med under sin karriär.²¹⁴

Figur 31. Gamla Lundavägen efter restaurering.

209. Sjölin, Eva, arkitekt, intervju, 2013-03-12

210. Sjölin, Eva, arkitekt, intervju, 2013-03-12;

Landskronagruppen AB, 1997, Stanstad 6

211. Landskronagruppen AB, 1997, Stanstad 6

212- 213. <http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:205512/FULLTEXT01>, 2013-02-27

214. Sjölin, Eva, arkitekt, intervju, 2013-03-12

LOMMA CENTRUM

- ombyggnad av 60- tals centrum

Lomma centrum

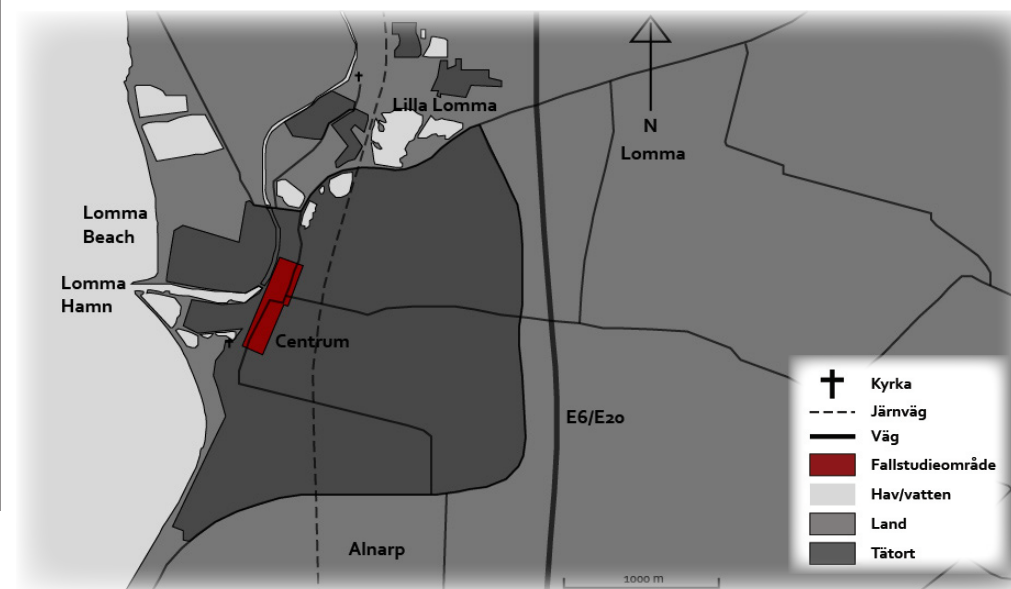
Lomma Kommun

Lomma kommun är centralt beläget mellan Malmö och Lund i den expansiva Öresundsregionen med bra kommunikationer till Köpenhamn. Lomma tillhör en av Sveriges minsta kommuner till ytan och kantas av havet, Lommabukten, åt väster för att på övriga sidor omges av det öppna och flacka jordbrukslandskapet. Kommunen bildades 1963 genom en sammanslagning av Lomma köping och Flädie storkommun. Kommunen gränsar till kommunerna Kävlinge, Lund, Staffanstorps, Burlöv och ute i Öresund även till Malmö. I kommunen finns idag två större tätorter nämligen Lomma och Bjärred. Vid årsskiftet 2012/2013 uppgick invånarantalet till 22 000²¹⁵ personer i hela kommunen. De största arbetsgivarna i Lomma kommun idag är kommunen och Sveriges Lantbruksuniversitet i Alnarp. Utpendlingen från kommunen är tre gånger så stor som inpendlingen. Lomma är kommunens största tätort och där bor idag drygt 10 000 invånare. Utanför tätorten passerar motorvägen E6 vilken tillsammans med relativt goda bussförbindelser bidrar till korta restider inom regionen.²¹⁶

Handelsplats blir industriort

Tätorten Lomma är en gammal ort med en rik historia som sträcker sig långt tillbaka i tiden. Redan under medeltiden var orten en viktig handelsplats genom sitt strategiska läge vid Höje ås mynning ut i havet. Ortens kärna som då låg en bit in från åmynningen kallas idag Lilla Lomma. Där byggdes även ortens kyrka på 1100- talet. Genom århundradena utvecklades jordbruket till att vara den huvudsakliga näringen på orten och fram till mitten av 1800- talet var invånarna i Lomma huvudsakligen torpare med fiske som binäring.²¹⁷

I slutet av 1600- talet byggdes Lommas första tegelbruk och på 1730-talet utvecklades tegelbruket till en modern industrianläggning genom Frans Suell. Den verkliga utvecklingen av tegelindustrin i Lomma tog dock sin

Figur 32. Karta över Lomma tätort med fallstudieområdet markerat i rött.

215. <http://www.lomma.se/huvudmeny/kommunochpolitik.4.2f409d5812ac23a3e4380007380.html>, 2013-08-04

216. <http://www.lomma.se/download/18.c6921bc12efbc93a6180002251/1302770873884/Ortsanalys+Lomma.pdf>, 2013-03-04;

http://www.lomma.se/download/18.7f24c24813445ced8dc80008376/1334579834835/%C3%96P2010_webb.pdf, 2013-03-04

217. <http://www.lomma.se/download/18.c6921bc12efbc93a6180002251/1302770873884/Ortsanalys+Lomma.pdf>, 2013-03-04

Lomma centrum

början 1858 genom att industrimagnaten Frans Henrik Kockum anlade ett tegelbruk på Höje ås västra sida. Bruket var under 1860- talet ett av Sveriges modernaste, driven med ångkraft. År 1871 köpte det nybildade Cementbolaget upp tegelbruket och samhället kom att utvecklas ytterligare. Under slutet av 1800- talet kom Lomma att utvecklas till en arbetarkommun där det fackliga engagemanget ledde till bygget av ett av Sveriges första Folkets hus, år 1898. När cementfabriken lades ner 1905 ersattes den av en eternitfabrik. Det nya byggmaterialet hade många fördelar då det i princip var underhållsfritt och frostbeständigt. Vad man vid den tiden inte visste var att mineralet asbest, som ingick i eternitskivorna, resulterade i lungsjukdomen asbetos. Fabriken stängdes 1977 vilket innebar slutet på den, för Lomma, så viktiga och stolta fabrikseran.²¹⁸

Badorten Lomma

Lommas strategiska position vid havet gjorde också orten till ett populärt utflyktsmål för badgäster under slutet av 1800- talet. Antalet badgäster ökade då järnvägen mellan Malmö- Billesholm stod färdig 1886 samtidigt som Lomma fick en egen station. 1910 byggdes Lomma Saltsjöbad vars verksamhet var öppen till och med 1969. Persontrafiken på Lommabanan stängdes 1983. Hamnen som anlades i slutet på 1800- talet har också spelat en viktig roll för industrins utveckling. Idag utgör havet, med småbåtshamnen och "Lomma Beach", en av Lommas viktigaste resurser när det gäller turism.²¹⁹

Bebyggelseutvecklingen i tätorten

När det gäller bebyggelsen i Lomma så började samhället utvecklas utifrån handelsplatsen intill kyrkan för att sedan växa vidare kring landsvägen och det som idag kallas Strandvägen. Genom bilens ökade användning under 60- talet möjliggjorde detta för villaboende i Lomma samtidigt som man kunde

ha arbete på annan ort. Under 60- och 70- talen var befolkningstillväxten hög och stora villaområden växte fram. Än idag består bebyggelsen i Lomma av framförallt villor vilket bidrar till den låga skalan, Lommaskalan, med undantaget av några högre hus vid havet samt landmärken som kyrkan och silon vid ICA Mårtensson.²²⁰

Vad beträffar gatustrukturen är det äldre gatusystemet tydligt präglad av bukten då Strandvägen med dess parallellgator utgår från det som en gång var kustlinjen. Detta mönster bryts i bostadsområden byggda från 60-talet och framåt där områdena fick en struktur där trafiken istället skulle matas utifrån större huvudgator enligt SCAFT- modellens principer.²²¹

Idag framstår Lomma som en grön och lummig villastad vars karaktär snarare påminner om en by än om en ort.²²²

Figur 33. Än idag återfinns portalen till det som en gång var ingången till Lomma Saltsjöbad.

Lomma centrum

Ortens centrum kommer till efter Strandvägen

Placeringen av Lomma centrum, idag mellan Strandvägen och Centrumgatan från Vinstorpsvägen i norr till Karstorpsvägen i söder, har att göra med den industriella utvecklingen på orten i slutet av 1800-talet. Det som började med en enkelrad av bostäder för tegelbrukets arbetare, på ömse sidor av Strandvägen, utvecklades med tiden till hela kvarter efter tvärgatorna. Stationens uppkomst 1886 bidrog också till placeringen av både bebyggelse och industrier i området. På 1950-talet byggdes kommunens förvaltningshus och 1968 uppfördes det sk. Centrumhuset, efter Strandvägen, med både handel och offentlig service. Allt fler verksamheter tillkom området vilket ytterligare bekräftade platsen som tätortens centrum.²²³

Förändringens vindar

I kommunens översiktsplan från år 2000 betonar man kommunens attraktionsvärde som bostadsmiljö. Hamnområdet ses som ett framtida utvecklingsområde samtidigt som man ser möjligheterna att förtäta centrumområdet.²²⁴

I intervjun med Eva Sjölin den 12 mars 2013 berättar hon att anledningen till att hon blev rekryterad till Lomma år 2000 var att man från kommunens sida ville få igång Hamnprojektet. Sjölinns erfarenheter från både Staffanstorp och ett chefsjobb vid Region Skåne kom därför väl till pass. Kommunen hade länge diskuterat hamnområdets utveckling men pga. politiska meningsskiljaktigheter dröjde det innan man enades kring visionen att förvandla hela hamnområdet till en framtida stadsdel vid Öresund.²²⁵

Figur 34. Strandvägen och dess tegelbebyggelse.

Figur 35. Lommas kommunhus.

Figur 36. Här är ett exempel på en av de restytor som fanns i centrum innan ombyggantionen. (Restytan låg mellan det gamla centrumhuset och Centrumgatan.) Idag upptar det nya centrumhuset denna yta.

223. <http://www.lomma.se/download/18.c6921bc12efbc93a6180002251/1302770873884/Ortsanalys+Lomma.pdf>, 2013-03-04.

224. <http://www.lomma.se/download/18.34b2e98512d7f592524800011920/1295699555843/Planprogram%2Bf%C3%B6r%2BLomma%2BCentrum%2Bmed%2Bstationsomr%C3%A5det%2Bo6%2Bo9%2B25.pdf>, 2013-02-27.

225. Sjölin, Eva, arkitekt, intervju, 2013-03-12

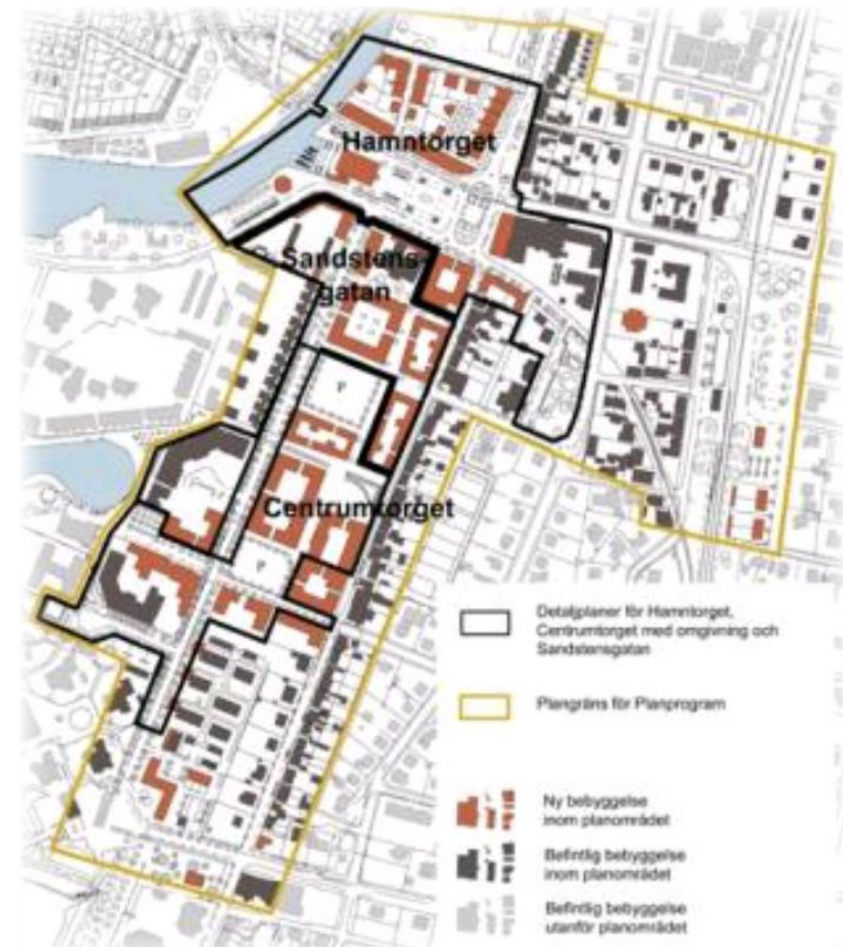
Lomma centrum

Hamnprojekt resulterar i centrumomvandling

Hamnprojektet startades med att man bjöd in fem kontor att delta i en arkitekttävling över utformningen av den nya stadsdelen i Lomma Hamn. Då kommunen inte själv ägde marken i hamnen resulterade detta i att ett flertal andra aktörer blev inblandade i projektet. Juryn för arkitekttävlingen bestod av både tjänstemän, politiker och markägare. Detta tror Sjölin var ett framgångsrikt koncept då alla kunde känna sig delaktiga i projektet redan från början. Juryn var enig om att det förslag som arkitekten Kjell Forshed hade ritat för Lomma hamn var det förslag som man ville arbeta vidare med.²²⁶

Några år in i projektet med hamnen insåg man både från kommunens och politikernas sida att ortens centrumhus med dess tillhörande torg också skulle behöva göras om. Forshed hade redan i de första skisserna över Hamnprojektet ritat på möjligheterna att förtäta ortens centrum vilket resulterade i att kommunen parallellt med Hamnprojektet fick uppdraget att försöka sälja centrumhuset till en aktör som var beredd att bygga om huset och torget.²²⁷

I en markanvisningstävling som anordnades av kommunen våren 2004 blev de Midroc och FOJAB arkitekters förslag på centrumhusets och torgets omdaning som vann. Sjölin menar att inget av de inkomna förslagen i tävlingen var särskilt bra då det gamla centrumhuset både var klumpigt och trist där det låg. I dialog med FOJAB arkitekter beslutades därför att ytterligare ett förslag skulle utarbetas och den här gången kunde arkitekterna leka med tanken att det gamla centrumhuset istället skulle rivas. Med Staffanstorps som förebild utarbetades nu en helt ny plan där hela centrum togs med i omdaning.²²⁸

Figur 37. Kommunens nya centrumplan.

Lomma centrum

Problematiken i centrum

Enligt Sjölin låg problematiken i centrum främst kring det gamla centrumhuset som innan rivningen var i väldigt dåligt skick. Biblioteket som låg på andra våningen hade man länge pratat om att flytta. Då centrumhuset byggdes fanns dessutom så gott om plats i centrum att man lade ner breda ledningssystem bredvid gatan istället för under.²²⁹

Precis som i Staffanstorp, före omdaning, går en väg av landsvägskaraktär genom Lomma centrum. Denna tillsammans med det gamla centrumhuset har bidragit till att Lommas centrum främst vänt sig mot Strandvägen och att kopplingen till Centrumgatan och Hamnhusen varit dålig. I den ortsanalys som gjordes år 2001 av landskapsarkitekten Ylva Pålstam påpekas att Lomma centrum har en tydlig fram och baksida. Det gamla centrumets rekordårsbebyggelse kontrasterar dessutom väldigt mycket både i volym och arkitektur till Strandvägens småskaliga tegelhus vilket har skapat ett splittrat uttryck i centrum.²³⁰

Sjölin menar att orsakerna till centrumomdanningen i Lomma i mångt och mycket påminde om problematiken man var tvungen att handskas med i Staffanstorp. Lommas centrum var innan omdanningen ett splittrat centrum med tynande service och utan någon egentlig kärna. Stora restytor och vägar istället för gator bidrog till en blåsig och trist miljö.²³¹

Kommunens mål med centrumomdanningen

Ett av målen med centrumomdanningen var att öka attraktionskraften hos ortens handelscentrum genom en förbättrad stadsmiljö. Stadsmiljön i Lomma skulle också utvecklas mot en större stadsmässighet genom en funktionsblandad miljö med småskalig bebyggelse i Lommaskala och med flera intima och intressanta gaturum mellan en tätare bebyggelse.²³²

Figur 38. Hemköphusets framsida.

Figur 39. Hemköphusets baksida mot Strandvägen med pågående fasadbyte.

Figur 40. Hemköphusets nya fasad mot Strandvägen.

229. Sjölin, Eva, arkitekt, intervju, 2013-03-12

230. <http://www.lomma.se/download/18.c6921bc12efbc93a6180002251/1302770873884/Ortsanalys+Lomma.pdf>, 2013-03-04.

231. Sjölin, Eva, arkitekt, intervju, 2013-03-12

232. <http://iis.lomma.se/planer/07-02.pdf>, 2013-03-04

Lomma centrum

Projektets utformning

Precis som i Staffanstorp var tanken med centrumomdaningen i Lomma att bygga om, bygga till och komplettera ytorna i centrum med nya kvarter i ungefär samma storlek och skala som de omgivande kvarteren. Det skulle finnas lokaler i bottenvåningen och lägenheter ovanpå allt för att skapa en så levande centrumkärna som möjligt under dygnets alla timmar.²³³

Enligt Sjölin var tanken att centrum skulle innehålla blandade upplåtelseformer med både hyresrätter och bostadsrätter. Vilka byggnader som innehåller vad i dagsläget har däremot kommit att förändras med tiden. Allt som allt kommer nybyggnationen att resultera i ett tillskott på bostäder med ca 400- 500 lägenheter.²³⁴

Kvarteren i den nya centrumplanen bildar typiska gårdsstrukturer vilket gör att centrum kommer att bestå av antingen helt offentliga eller helt privata ytor utan några halvoffentliga ytor däremellan. Byggnadernas placering intill gatan har också bidragit till smalare vägar och lägre hastigheter samtidigt som gaturummet har fått karaktären av en småstad. Viktigt för utformningen av centrum har också varit tillgången på goda parkeringsmöjligheter för att invånarna ska kunna nyttja ortens affärer för dagliga inköp. Utbyggnaden av bostäder i hamnen bidrar också till ett ökat underlag för service i centrum.²³⁵

I ortsanalysen från 2001 försöker man även ta reda på vad som kunde vara viktigt att bevara av det gamla Lomma när man planerade att bygga så mycket nytt. Viktiga aspekter som framkom och som kommunen valde att ta fasta på, i centrumomdaningen, var den låga bebyggelseskalan i området samt kopplingen till omgivande grönstruktur och vatten. Då bebyggelsehöjden efter Strandvägen endast uppgår till 2 1/2 våningar har den fått verka som gräns i den östra delen av centrumplanen medan bebyggelsehöjden har fått uppgå till 3 1/2 våningar mot Centrumgatan. Att försöka hålla sig till den mänskliga skalan har varit

viktigt för projektet. Vidare har man också arbetat med att horisontellt försöka bryta ner de befintliga volymerna i flera mindre delar.²³⁶

Precis som i Staffanstorp har man också i Lomma valt att placera bebyggelsens entréer utåt gatan, allt för att skapa ett rikare stadsliv. Förebilden för omdaningen av Lomma centrum är hämtad från den äldre och mer traditionella villabebyggelsen efter Strandvägen, en karaktär och struktur som Sjölin menar att det gamla 60- tals centrumet helt saknade.²³⁷

Byggnaderna ska framförallt utföras med fasader av tegel. Slammat tegel och inslag av puts får också förekomma. Takmaterial får vara alltifrån tegel, papp och plåt till cementplattor.²³⁸

Figur 41. Stadsgata mellan det gamla centrumhuset och det första nybygget i centrala Lomma.

233-235. Sjölin, Eva, arkitekt, intervju, 2013-03-12

236-237. Sjölin, Eva, arkitekt, intervju, 2013-03-12

238. <http://iis.lomma.se/planer/07-02.pdf>, 2013-03-04

Lomma centrum

Projektets genomförande

I centrumprojektets första etapp byggde man ett helt nytt hus där flera av det gamla centrumhusets verksamheter inrymdes i bottenvåningen och där ovanvåningen rymmer hyreslägenheter. Den gamla Hemköpsbyggnaden har fått en ny fasad mot Strandvägen och det gamla centrumhuset är rivet. Här bygger just nu Midroc upp två nya kvarter som kommer att inrymma en hel del nya bostäder och i bottenvåningen tillkommer dessutom en ny livsmedelsaffär, Coop. Sjölin menar att den nya mataffären kommer att bli en "dragare" för centrum till skillnad från de gamla butikerna som inte varit konkurrenskraftiga nog utan förlorat kunder till externa köpcentrum i regionen.²³⁹

Det nya centrumtorget, placerat på samma ställe som tidigare, har man valt att minska ner då det gamla torget ansågs vara för stort. Torgets utformning är designad av landskapsarkitekten Charlotte Lund och precis som i Staffanstorp ska det nya torget i Lomma ha fasta torgstånd. Skulpturen "Grodan" som prydde det gamla torget kommer också att pryda det nya.²⁴⁰

Tanken är att torget ska bli en flexibel yta som ska kunna rymma alltifrån torghandel, sittplatser, mindre framträdanden och en eventuell uteservering. Torget ska utgöra en naturlig mötesplats för Lommaborna och vara tillgänglig via flera bilfria passager i centrum. Till markmaterial och murar blandas natursten med grå betongsten för god framkomlighet. Vad gäller belysning, bänkar och övrig utrustning är tanken att dessa ska ha ett enkelt och tidlöst utseende.²⁴¹

Planen för centrum omfattar också äldreboendet Vega, i den västra delen av centrumområdet, vilken byggdes av kommunen för några år sedan och som man idag bygger andra etappen av. Den norra delen av centrumplanen gränsar till Hamnplanen och det nya Hamntorget där både bibliotek och cirkulationsplats tillkommit. Norr om Hamntorget har kommunen nyligen

Figur 42. Busstorget i Lomma sedd från Centrumgatan.

Figur 43. Pågående bygge av nytt centrumhus med torg.

239- 240. Sjölin, Eva, arkitekt, intervju, 2013-03-12

241. <http://iis.lomma.se/planer/07-02.pdf>, 2013-03-04

Lomma centrum

avslutat bygget av en ny låg- och mellanstadieskola.²⁴²

Diskussionerna kring skolans utformning och skala var många och planen fick, enligt Sjölin, ritas om fyra- fem gånger innan man hade lyckats bryta upp byggnaden i mindre enheter som överensstämde med skalan i de övriga delarna av centrum. På platsen för skolans skolgård låg det till en början ett vackert grönområde som man från kommunens sida hade tänkt bevara men som man senare var tvungen att ta bort när man skulle sanera marken från omfattande markföroreningar.²⁴³

I den nordligaste delen av centrumplanen, intill Fladängsskolan, har man byggt en ny lekpark vilken kommer att vara en del i den park, Solskensparken, som nu är under uppbyggnad. Sjölin menar att både Solskensparken och den nya lekparken vid Bantorget utgör uppskattade ytor i centrum för Lommas barnfamiljer.²⁴⁴

Stadsgator träder fram

Då dagens centrumområde innehåller många spillytor finns de flera ytor som i framtiden går att förtäta. Sjölin framhåller att förtätningen har haft en positiv inverkan på centrum, trots att projektet resulterat i nya infrastrukturskostnader, då de nya kvarteren efter Centrumgatan och Strandvägen bidrar till att riktiga stadsgator nu framträder. Sjölin menar att det är roligt att se hur förtätningen har bidragit till att förändra karaktären i centrum, från att ha varit glest och outnyttjat, till att bli mer stadsmässigt.²⁴⁵

Figur 44. Lommas nya bibliotek vid Hamntorget.

Figur 45. Fladängsskolan, ny låg- och mellanstadieskola.

Lomma centrum

Arbetsgruppen

Den arbetsgrupp som till en början fick uppdraget att anordna en markanvisningstävling för centrumhuset och dess torg var Sjölin tillsammans med Anders Nyquist, nuvarande planeringschefen vid Lomma Kommun.²⁴⁶

När beslutet om att centrumhuset skulle rivas hade tagits fick samma personer i uppdrag att leda arbetet för uppförandet av ett planprogram för hela centrumområdet. Därefter utarbetades också ett kvalitetsprogram för centrummiljön i stil med det som redan gjorts för Lomma Hamn. När projektet väl skulle startas upp anlätades Kjell-Åke Holmgren som projektledare även för detta projekt.²⁴⁷

När det gäller grönstrukturen och de allmänna ytorna arbetade Sjölin, tillsammans med kommunens landskapsarkitekt Åsa Andreasson och två näringslivsutvecklare, fram planerna för det så kallade Lommastråket. Anderasson utarbetade dessutom planerna för flera mindre platsbildningar i centrum.²⁴⁸

Till sin hjälp i arbetet med centrum sattes en centrumgrupp ihop bestående av ortens handlare för att man skulle kunna föra en bättre dialog med dessa intressenter. Alnarp var med sina studenter också inblandade för att man skulle skapa en så aktiv dialog kring centrumomdaningen som möjligt.²⁴⁹

Designen för centrumtorget stod landskapsarkitekten Charlotte Lund vid Ateljé Landskap för. Här lät man både en sk. Fokus-grupp vid kommunen och allmänheten att tycka till om torgets utformning. Sjölin framhåller att man från kommunens sida arbetade mycket med att informera allmänheten om vad som var på gång. Detta tror Sjölin är en av framgångsfaktorerna för projektet.²⁵⁰

Grönstrukturen i centrum

När det gäller den befintliga grönstrukturen i centrum så menar Sjölin att

diskussionerna var många kring vad och på vilket sätt man skulle kunna bevara så mycket av den som möjligt samtidigt som man skulle förtäta centrum. Träden efter Centrumgatan valde man dock att behålla trots att man egentligen hade velat göra gatan smalare.²⁵¹

När det gäller anläggandet av ny vegetation menar Sjölin att det tyvärr är på utemiljön och grönstrukturens bekostnad som de stora byggföretagen försöker spara in pengar. Hon menar också att ju enklare det t ex. är att tjäna pengar på försäljningen av fastigheter i ett område ju lättare är det också att tumma på kvalitéerna när det gäller utemiljön. Sjölin påpekar flera gånger hur oerhört viktigt det är att få in det gröna bland bebyggelsen, allra helst när man förtätar i staden. Hon menar också att det är oerhört viktigt att man från kommunens sida värnar om det gröna och de allmänna ytornas utformning.²⁵²

Lomma centrum

Figur 46. I utemiljön syns spåren av ett centrum byggt på 60- talet.

Figur 47. Markbeläggning och vegetation enligt 60-tals modell.

Figur 48. Trädraden efter Centrumgatan kommer också fortsättningsvis att kanta gatan. Den utgör avskiljare mellan gata och trottoar när man under senare decennier, från 80- talet och framåt, återigen börjat integrera olika trafikslag i gatumiljön.

Projektets ledtid och VI- anda i kommunen

Då både centrum- och hamnprojektet utgör stora och omfattande projekt menar Sjölin att det är viktigt att det finns en projektledare som kan hålla ihop projekten över tiden. Annars menar hon att det är lätt att man glömmer bort vilka beslut som tagits vilket i sin tur resulterar i att projekten blir "spretiga". Det kan till och med gå så långt att projekten helt och hållet stannar upp.²⁵³

Viktigt vid genomförandet av stora projekt är att man har en organisation som fungerar och där alla strävar efter samma mål. I centrumomdaningen har många olika aktörer varit inblandade både vad gäller intressenter men också när de gäller olika förvaltningar på kommunen. Sjölin menar att det är oerhört viktigt att samarbetet mellan de olika förvaltningarna fungerar väl och att man arbetar upp en VI- anda för att ett projekt ska bli så bra som möjligt. Hon menar också att det är viktigt att vara lyhörd och ta till sig den kompetens som finns inom olika områden och att inte vara rädd för förändringar.²⁵⁴

Figur 49. "Lomma Beach" en försommardag.

LUND SOCKERBRUKSOMRÅDET

- ny stadsdel på väster

Lund sockerbruksområdet

Lund Kommun

Lund kommun är Sveriges tolfte största kommun och centralt belägen i den expansiva Öresundsregionen²⁵⁵. Kommunen är en del av det som kallas Stormalmö och gränsar till kommunerna Eslöv, Kävlinge, Lomma, Skurup, Staffanstorp, Svedala och Sjöbo. Lund kommun består idag av, förutom ett antal småorter, tätorterna Lund, Södra Sandby, Dalby, Veberöd, Genarp, Stångby, Idala, Torna Hällestad och Revingeby.²⁵⁶ Vid årsskiftet 2012/2013 uppgick Lund kommuns befolkning till 112 950 invånare²⁵⁷. Lund är kommunens centralort med ett invånarantal på 82 800 invånare (2011)²⁵⁸. Sedan år 1960 har Lund Kommuns befolkning ökat med ca en procent för varje år. Detta är en prognos som man tror kommer att hålla i sig då en fortsatt befolkningstillväxt väntas i regionen.²⁵⁹

När det gäller tillgången på arbete är den god både i och utanför kommunen. Detta bekräftas genom att nästan 29 000 personer pendlar in till Lund medan drygt 15 000 personer pendlar ut.²⁶⁰

I den nordligaste delen av kommunen består landskapet av öppet jordbrukslandskap, den sk. lundaslätten, för att söderut övergå i ett skogslandskap med Romeleåsen och Häckebergaområdets sjö- och backlandskap. I den östra delen av kommunen ligger Vombsänkan, med sitt jordbruks-, betes-, och sjölandskap. I den västra delen av kommunen återfinns näringsrika lerjordar vilka kanske representerar en av landets främsta åkermarksområden. Runt om i kommunen ligger många stora gods som genom tiderna påverkat kulturlandskapets utformning. Kommunen är således värd för många värdefulla natur- och kulturmiljöer.²⁶¹

Figur 50. Karta över centralorten Lund med det aktuella fallstudieområdet markerat i rött.

255. <http://www.lund.se/Global/F%c3%b6rvaltningar/Stadsbyggnadskontoret/%c3%96P2010/antagandehandling/%c3%96P%202010%20till%20webben%20avdelning%202.pdf?epslanguage=sv, 2013-02-27>

256. http://sv.wikipedia.org/wiki/Lunds_kommun, 2013-08-22

257. <http://www.lund.se/Medborgare/Kommun--politik/Kommunfakta/Befolkning/, 2013-08-22>

258. http://www.ne.se/lund/245544?i_h_word=byar+i+lund, 2013-08-22

259- 261. <http://www.lund.se/Global/F%c3%b6rvaltningar/Stadsbyggnadskontoret/%c3%96P2010/antagandehandling/%c3%96P%202010%20till%20webben%20avdelning%202.pdf?epslanguage=sv, 2013-02-27>

Lund sockerbruksområdet

Centralorten Lund

Lund med dess medeltida stadskärna utgör idag en av landets äldsta och mest betydande medeltida städer. Genom det oregelbundna medeltida stadsplanemönstret i kärnan, med smala gator och små uttrycksfulla hus, och dess stegvis nyare bebyggelseskikt längre ut i staden kan man urskilja stadens utveckling från kyrklig metropol till universitetsstad.²⁶²

I Lund blandas alltså den förindustriella bebyggelsen av sydsandinavisk tradition, med småskaliga hus i tegel och korsvirke, med den mer storstadsmässiga stenstaden från sekelskiftet 1900. Här finns också exempel på grannskapsenheter från efterkrigstiden samt radhus- och villaområden med höga arkitektoniska kvaliteter. I de yttre delarna av staden återfinns på flera ställen bebyggelse från 60-talet och framåt.²⁶³

Historiskt sett har järnvägen spelat en viktig roll till 1800-talets expansion i Lund och Lunds centralstation spelar än idag en viktig roll för både den regionala men också den nationella järnvägstrafiken.²⁶⁴

I Lundagård, i det centrala Lund, återfinns idag Lunds domkyrka en av Nordens största och bäst bevarade romanska kyrkobyggnader från 1100-talet. Vid domkyrkan återfinns också Lunds Universitetshus ritad av Helgo Zettervall från 1882. Lunds universitet i sig utgör också Sveriges största och näst äldsta universitet grundat år 1666. På trappan till Universitetshuset sjunger Lunds studentsångare varje år in våren.²⁶⁵

Lund har med sin drygt tusenåriga historia också haft en framträdande roll för svenskt näringsliv. Framväxten av dess vetenskapliga profil har skett både genom universitetet men också genom ett högspecialiserat sjukhus. Stora företag såsom Flextrus AB, Alfa Laval och Tetra Pak har hjälpt till i att lägga grunden för den industriella utvecklingen i staden. Denna utveckling har också under senare decennierna stimulerats genom framväxten av t ex. forskningsbyn IDEON.²⁶⁶

Genom universitetet, sjukvården och de många företagen försörjer Lund en stor del av regionen med kvalificerade arbetsplatser. Lunds ställning som en plats för högre utbildning och forskning kommer nu också att befästas på en europeisk nivå genom utbyggnaden av forskningsanläggningarna MAX IV och ESS.²⁶⁷

Figur 51. Häckeberga slott ute på en ö i Häckebergasjön.

262-264. <http://www.lund.se/Global/F%20b6rvaltningar/Stadsbyggnadskontoret/%20c3%96P2010/antagandehandling/%20c3%96P%202010%20till%20webben%20avdelning%202.pdf?epslanguage=sv>, 2013-02-27
265. <http://www.ne.se/lunds-domkyrka>, 2013-08-22; <http://www.ne.se/lunds-universitet>, 2013-08-22;
<http://www.lundsdomkyrka.se/lunds-domkyrka/>, 2013-08-22; http://sv.wikipedia.org/wiki/Universitetshuset,_Lund, 2013-08-22

266-267. <http://www.lund.se/Global/F%20b6rvaltningar/Stadsbyggnadskontoret/%20c3%96P2010/antagandehandling/%20c3%96P%202010%20till%20webben%20avdelning%202.pdf?epslanguage=sv>, 2013-02-27

Lund sockerbruksområdet

Sockerbruksområdet och programområdets avgränsning

Det för fallstudien aktuella området kallas Sockerbruksområdet och ligger i anslutning till Kung Oskars Bro på Väster i Lund, dvs. den västra sidan om Södra stambanan. Programområdet avgränsas i norr genom Lerbäckskolan och Öresundsvägen. Kung Oskars Bro och järnvägen utgör en naturlig gräns i öster för programområdet och i väster avgränsas området genom gatorna Bryggaregatan och Lokföraregatan. I söder gränsar programområdet till det relativt nygjorda Västra stationstorget. Programområdet består till största del av ett gammalt industriområde men omfattar också Kung Oskars väg och Bjerredsparken i den västra delen av området.

Lite historik bakom Sockerbruksområdet

Det som idag kallas sockerbruksområdet, området runt Fabriksgatan och söderut efter järnvägen, tillhörde från början området Spoletorp eller Spoletyckan. Spoletorp kom nämligen att delas upp i två delar när Södra stambanan år 1857 byggdes vidare norrut och korsade området.²⁶⁸

Området öster om järnvägen kom så småningom att bli en del av stadens planlagda område när man fortsatte utbyggandet av staden 1889. Den västra delen av Spoletorp, dvs. området från kvarteret Raffinaderiet ner till det som idag ligger i höjd med Trolle Wachtmeisters park, planlades inte utan här blev det istället enklare och billigare att bygga.²⁶⁹

Karl XII-gata tillkom på den östra sidan av järnvägen och byggdes sedan vidare över järnvägen och in på den västra sidan. Idag återfinns denna gata bara på den östra sidan medan resterna av gatan på den västra sidan ingår i Fabriksgatan eller Industrigatan som gatan hette förr. Längs västra kanten av bangårdsområdet tillkom ytterligare en gata, Bruksgatan. Längs dessa gator uppkom, mellan åren 1875- 1901, sju stycken hyreshus med smålägenheter. Dessa utgjorde de första arbetarbostäderna utanför Lunds stadskärna och kom att kallas Spoletorpshusen.²⁷⁰

I kvarteret Raffinaderiet byggdes 1884 den första byggnaden i fabriksstil av Lunds Kvarnbyggeri och Mekaniska Snickerifabrik. År 1888 förlades sockerfabriken Öresund till byggnaden och under Wilhelm Wastrups ledning expanderade företaget och fler byggnader tillkom området. Företaget byggdes ut fram till 1907 då konkurrensen hårdnade och resulterade i att sockerfabriken Öresund lades ner 1913.²⁷¹

Figur 52. Gammal industribyggnad på Sockerbruksområdet sedd från Kung Oscars väg.

268-271. <http://www.lund.se/Global/F%C3%B6rvaltningar/Stadsbyggnadskontoret/PDF-filer/Sockerbruksomr%C3%A5det%20program/Planprogram%20Sockerbruksomr%C3%A5det.pdf>, 2013-02-27

Lund sockerbruksområdet

Vid krigsutbrottet 1914 förlades l25, det skånska infanteriregementet, till Lund och sockerraffinaderiet på Väster. Där förblev regementet till och med 1928. I mitten på 20-talet byggdes Kung Oskars väg med en bro över järnvägen i den norra delen av området. Industrigatan, nuvarande Fabriksgatan, förlängdes till Kung Oskars väg samtidigt som kopplingen till östra sidan av järnvägen och Karl XII-gata stängdes av.²⁷²

I början på 30-talet kom många av lokalerna på Sockerbruksområdet att stå tomma. I ett bytesavtal med SJ kom staden Lund 1938 överens om att överta all mark som SJ förvärvat under slutet av 1800-talet, då det pratades om flytt av järnvägen och utvidgning av bangårdsområdet på Väster. År 1941 köpte Salanders fabriksaktiebolag, ett av Lunds stora företag inom färgeri- och textilbranschen, upp fastigheten Raffinaderiet av Sockerbolaget. Textilverksamheten fortsatte på Väster fram till 1977 varefter fabriksbyggnaderna omvandlades till ett industrihotell.²⁷³

Ända sedan 1913 och Lunds första översiktsplan var marken väster om järnvägen avsatt som industriområde. I stadsplanen från 1944 planerades därför all den kommunalägda marken väster om Raffinaderiet och bostäderna längs Bruksgatan som industriområde. Själva användningen av området som ett riktigt industriområde startade först i slutet på 40-talet då Skånska Lantmännens Centralförening ansökte om bygglov för en magasinbyggnad i området. Deras verksamhet i området varade fram till 1995 varefter byggnaderna revs. I 1959-års stadsplan fick området kvartersindelning och Industrigatan fick namnet Fabriksgatan.²⁷⁴

Mellan åren 1962-1969 köpte staden Lund in de privatägda husen efter Bruksgatan och här uppfördes sedan 1982-1983 den nya postterminalen. År 1982 upprättades också en ny stadsplan som gav området dagens kvartersindelning.²⁷⁵

Bjeredsparkens ursprungliga gestaltning

Parken sträcker sig från Bryggaregatan i norr till Trollebergsvägen och Västra stationstorget i söder. Längs med Bjeredsparkens östra sida, från Bryggaregatan till bostäderna vid Västra Stationstorget, återfinns det gamla spåret efter Bjärredsbanan. Området för Bjeredsparken var till en början ett skyddsområde mellan järnvägen och bostadsbebyggelsen i väster. Själva parken anlades senare mellan åren 1947-1948 och gestaltades av stadsträdgårdsmästaren Oscar Ahlström.²⁷⁶

Parkens gestaltning tog sin utgångspunkt i barns lek och är indelad i olika delar eller rum med tanke på barnens åldrar. I parken finns därför bl a. en barnamfiteater, bollplan, grusgropar, öppna gräsfält och kullar. Meningen var att barnen skulle kunna leka och leva rövare precis som om parken hade varit en skog ute på landet. I nordväst, ut mot Bryggaregatan, fanns en gång också en liten blomsteranläggning med grusgångar och soffor mellan perennrabatterna. I parken fanns från början också en pergola med klättrväxter där mammorna kunde sitta och ha översikt över de minsta barnen när de lekte i sandlådorna.²⁷⁷

Parken utgör idag genom sina tidstypiska stildrag, funktionsuppdelning, detaljrikedom och genomtänkta gestaltning gällande människors behov ett viktigt kulturhistoriskt värde allra helst då den är samtida med bebyggelsen efter Lokföraregatan.²⁷⁸

272-275. <http://www.lund.se/Global/F%C3%B6rvaltningar/Stadsbyggnadskontoret/PDF-filer/Sockerbruksomr%C3%A5det%20program/Planprogram%20Sockerbruksomr%C3%A5det.pdf>, 2013-02-27

276-278. <http://www.lund.se/Global/F%C3%B6rvaltningar/Stadsbyggnadskontoret/PDF-filer/Sockerbruksomr%C3%A5det%20program/Planprogram%20Sockerbruksomr%C3%A5det.pdf>, 2013-02-27; <http://lokforaren.com/foreningsinfo/historia/>, 2013-08-23

Lund sockerbruksområdet

Figur 53. Bollplan i Bjerredsparken.

Figur 54. Barnens amfiteater.

Figur 55. Gungställning och parkbänk.

Figur 56. Grusgång norrut i parken.

Figur 57. Panorama över Bjerredsparken med bebyggelsen efter Lokföraregatan i väster och nybygget i öster.

Lund sockerbruksområdet

Bebyggelsen efter Lokföraregatan och Byggmästaregatan

Väster om Sockerbruksområdet i anslutning till Bjerredsparken böjer två parallellgator, Lokföraregatan och Byggmästaregatan, i en mjuk båge efter det som en gång i tiden var Bjärredjärnvägens sträckning. Bjarredsbanan revs hela vägen från Bjärred, 1940, fram till det som var vagnsladan och det som idag är Banvaktsgatan på Väster i Lund. Järnvägen kom dock med tiden att återuppstå i området på väster då många av de större industrierna hade som krav att ett industrispår skulle finnas för att de över huvud taget skulle etablera sig på industriområdet. Lunds Mekaniska Verkstad, som hade haft ett stickspår till SJ:s järnväg genom Bjarredsstationen, krävde också att få behålla spårförbindelsen mot att de skulle ha sin verksamhet kvar i staden.²⁷⁹

Bjarredsbanans nya sträckning, industrispåret, kom 1944 att gå öster om Bjerredsparken med ett stickspår upp till kvarteret Raffinaderiet. Industrispåret stängdes 1981 och har sedan dess endast trafikerats av vandrarnhemmet Tåget. Bjarredsstationens rivning och spårets omdragning underlättade för byggandet av Byggmästaregatan med bebyggelse.²⁸⁰

Bebyggelsen vid Lokföraregatan och Byggmästaregatan uppfördes mellan åren 1943-1946 och består av 6 stycken kvarter med en 3-vånings vinkelbyggnad i varje kvarter. Byggnaderna som öppnar sig mot Byggmästaregatan är uppförda i en funktionalistisk anda med skånst tegel i gult och relativt sparsmakade fasader. Till varje kvarter hör en grön bostadsgård. Byggnaderna är ritade av Gunnar Suwe och Ingeborg Hammarskjöld- Reiz. Hammarskjöld- Reiz är också den som stod för stadsplanen i området.²⁸¹

Figur 58. Sen 40-tals bebyggelse efter Lokföraregatan.

Figur 59. En stor och grön bakgård till bebyggelsen.

Figur 60. Järnvägsspår återfinns vid byggnationen.

Figur 61. Vandrarnhemmet Tåget.

279. <http://lokforaren.com/foreningsinfo/historia/>, 2013-08-23

280. <http://www.lund.se/Global/F%C3%B6rvaltningar/Stadsbyggnadskontoret/PDF-filer/Sockerbruksomr%C3%A5det%20program/Planprogram%20Sockerbruksomr%C3%A5det.pdf>, 2013-02-27;
<http://lokforaren.com/foreningsinfo/historia/>, 2013-08-23

281. <http://lokforaren.com/foreningsinfo/historia/>, 2013-08-23

Lund sockerbruksområdet

Sockerbruksområdet, potentiellt stadsförnyelseområde med förtätning

Från att Sockerbruksområdet har varit ett område utanför stadens kärna har området med åren kommit att bli mer och mer en del av centrum.

Då flera av Sockerbruksområdets kvarter under en längre tid präglats av ett extensivt användande och flera kvarter stod obebyggda sågs området som en viktig resurs i staden Lunds framtida utveckling. Områdets strategiska läge i anslutning till Lund C och närheten till stadens centrum sågs som viktiga förutsättningar för en exploatering av området. Sockerbruksområdet ansågs dessutom vara i stort behov av en förnyelse då det finns andra områden i dess närhet som ur ett långsiktigt perspektiv skulle kunna bli föremål för stadsförnyelse.²⁸²

I intervjun med Ole Kasimir, planarkitekt och planchef vid stadsbyggnadskontoret i Lund, den 5 mars 2013 så beskriver han hur allting började.

Planprogrammet, nyckeln till en sammanhållen stadsmiljö

Inom Sockerbruksområdet fanns från början 6 stycken fastighetsägare varav några var fastighetsutvecklare. Inom respektive fastighet hade var och en av fastighetsutvecklarna, i början på 2000, börjat rita upp egna exploateringsprojekt för sina fastigheter vilket resulterade i ett antal punkthusprojekt som inte var samordnade i någon stadsplan. De olika exploateringsprojekten gick enligt Kasimir ganska långt i den kommunala processen innan man från stadsbyggnadskontoret ansåg att man borde samordna dessa under en planidé som utgick från ett större perspektiv. Det vill säga utifrån stadsmiljön i stort och in till den enskilda fastigheten.²⁸³

När en av de mest aktuella fastigheterna för exploatering dessutom bytte ägare från Skanska till HSB var även de nya ägarna öppna för nya tankar och idéer vilket gjorde att man kunde gå ifrån de ursprungliga planerna med markparkering, parkeringar i P-däck och punkthus till att

anlägga parkeringar under bostadsgårdarna istället.²⁸⁴

Då projektområdet omfattades av flera olika privata fastighetsägare och kommunen inte behärskade marken, mer än fläckvis, kunde kommunen inte heller diktera upp villkoren för hur marken skulle fördelas. Kommunens roll har istället varit som samordnare mellan de olika aktörerna. På Stadsbyggnadskontoret gjorde man allt planarbete och ritade upp förslag på områdets utformning utifrån de analyser som man gjort för resten av staden. Genom att föra en dialog och diskutera fram nya lösningar med de privata aktörerna har man nu en väl förankrad stadsbyggnadsidé som alla aktörer samverkar ikring.²⁸⁵

Baserat på det nya planprogrammet gjorde man också en hel del fastighetsaffärer för att lösa ut mark och på så vis möjliggöra för en exploatering. För att nå en helhetslösning var man dessutom tvungen att göra en del markbyten och lägga igen en del gator i området. Enligt Kasimir har nyckeln till att en exploatering av Sockerbruksområdet varit möjlig handlat om att man genom det övergripande planprogrammet och detaljplanerna lyckats få loss mark för exploatering trots att aktörerna i området skiftat genom åren.²⁸⁶

282. <http://www.lund.se/Global/F%C3%B6rvaltningar/Stadsbyggnadskontoret/PDF-filer/Sockerbruksomr%C3%A5det%20program/Planprogram%20Sockerbruksomr%C3%A5det.pdf>, 2013-02-27
283- 286. Kasimir, Ole, planchef Sbk Lund, intervju, 2013-03-05

Lund sockerbruksområdet

Stadsmässighetsbegreppet, ledord för stadsförnyelsen

Ett av ledorden som nämns i kommunens planprogram för Sockerbruksområdet och stadsförnyelsen är ordet stadsmässigt. Kasimir menar att begreppet kan ses som en motreaktion till det som fanns på platsen innan dvs. punkthus, markparkering, parkeringsdäck och en gata utan något större värde som bara fungerade som transportled.²⁸⁷

Med den nya utformningen av Sockerbruksområdet ville man förändra stadsbilden genom att framhäva gatan och platserna som det viktiga. Han menar att det är förhållandet mellan hus, gata och gård i kombination med lokaliseringen av målpunkter/ allmänna platser och stråken som förbinder dessa som definierar hur väl en stadsdel kommer att fungera.²⁸⁸

Övergången mellan stenstaden och funktionalismens lamellhus

Grundprincipen med utformningen för Sockerbruksområdet är att låta stenstaden, som återfinns på järnvägens östra sida, ta språnget över till väster. Här är tanken att man ska bygga stad i klassisk mening med stenstadens täthet, skala och varierade stadsrum. Något som också anses avgörande för stadslivet är hur olika verksamheter integreras i området samt hur området genomströmmas. I Sockerbruksområdet ska därför finnas plats för olika slags arbetsplatser, bostäder, butiker, skola, rekreation och idrott. Entréerna till området utgör viktiga punkter i utformningen och de barriärer som både järnvägen och Kung Oscars väg utgör ska så långt som möjligt överbyggas.²⁸⁹

Med stenstaden som utgångspunkt är tanken att utformningen av Sockerbruksområdet ska utgöra en övergång från det slutna i öster till det lite mer öppna kvarteren i väster, längs med Byggmästaregatan. På det här sättet har man försökt skapa en tät och attraktiv stadsmiljö där man skapar goda solförhållanden och tar till vara Bjerredsparkens kvaliteter.²⁹⁰

På samma sätt har man arbetat fram ett särskilt färgprogram som ytterligare ska accentuera övergången från det slutna till det öppna med ljusa kulörer mot parken för att skapa en sammanhållen och harmonisk stadsbild, med vita fasader längst upp och ljusa gula längre söderut efter parken. Norrut i planen har fasaderna fått lite tyngre färger i rött och svart tegel och här har man också planerat färgsättningen av taken, balkongerna och socklarna på de hus där det finns lokaler i bottenvåningen. Färgprogrammet har utarbetats i samverkan med exploatörerna och deras arkitekter i respektive område.²⁹¹

Figur 62. Kommunens perspektivskiss över Sockerbruksområdets nya gestaltning.

287- 288. Kasimir, Ole, planchef Sbk Lund, intervju, 2013-03-05

289- 290. <http://www.lund.se/Global/F%C3%B6rvaltningar/Stadsbyggnadskontoret/PDF-filer/Sockerbruksomr%C3%A5det%20program/Planprogram%20Sockerbruksomr%C3%A5det.pdf>, 2013-02-27

291. Kasimir, Ole, planchef Sbk Lund, intervju, 2013-03-05

Lund sockerbruksområdet

Höga bullernivåer från järnväg och Kung Oscars väg

Kasimir säger också att ytterligare en anledning till varför man använt sig av slutna bebyggelsestrukturer i öster mot järnvägen för att successivt öppna upp strukturerna mot väster har att göra med det buller som uppstår från järnvägen och Kung Oscars väg. Kasimir menar att med de bullernivåer som blir av järnvägen skulle man egentligen inte kunna bygga bostäder i området. Därför har man skapat en "rygg" på bebyggelsen mot järnvägen och vägen och får sedan bebyggelsen att öppna upp sig i rätt väderstreck med mindre buller.²⁹²

Utformningen av kvarteren har enligt Kasimir också påverkats av de stråk och kopplingar som finns till den omgivande staden. De gröna kilarna i form av kvartersgator som ska stråla in i området från parken kopplas ihop med det gaturum som bildas inne bland kvarteren. För gestaltningen har gång- och cykelvägnätet varit viktigt och på de platser i planen där man inte har kunnat ta sig över järnvägen rent fysiskt så har man arbetat med visuella kopplingar.²⁹³

Bebyggelse

Tanken är att området ska utgöra en blandstad med både bostäder och arbetsplatser. Området kommer att rymma mellan 700- 800 bostäder och runt 2000 arbetsplatser. Arbetsplatserna ligger främst i den södra delen av planområdet och i den norra delen finns bostäder med lokaler i bottenvåningarna. Kasimir menar att kommunen har arbetat för att få in lokaler på strategiska platser i planen men att det är tillåtet att ha lokaler i alla bottenvåningar. Han menar dock att det inte har blivit en enda lokal i något annat läge än där det är tvingande i detaljplanen. Försöket till att integrera förskolor i kvarteren har inte genomförts som det först var tänkt då kraven på förskolor har förändrats sedan planerna gjordes.²⁹⁴

När det gäller upplåtelseformerna i området så består hela området

av bostadsrätter. Kasimir menar att detta är en konsekvens av att inte kommunen äger någon mark i området. Små lägenheter som t ex. studentlägenheter skulle dessutom vara svåra att få in i byggnader av den typ som byggs i området då både bullerförhållandena och bebyggelsestrukturen kräver lägenheter som är genomgående.²⁹⁵

Antalet byggnader som behövde rivas inför ombyggnationen av Sockerbruksområdet var inte så många då flera av de låga envåningsbyggnaderna som funnits på området redan rivits sedan flera år tillbaka. Postterminalen från 1982 som enligt planprogrammet från 2005 skulle vara kvar kommer däremot att rivas.²⁹⁶

Figur 63. Området sett från norr vid cykeltunneln innan ombyggnationen.

Lund sockerbruksområdet

De nya byggnaderna i området kommer att ha våningshöjder på 4 1/2, 5, 7 och en kontorsbyggnad på hela 8 våningar. I mitten av planen har byggnaderna fått en skala som påminner mer om en småstad än en storstad allt för att man ska få till attraktiva bostäder i alla delar av planen. I södra delen av planen har skalan på bebyggelsen blivit högre och därmed förändrats sedan planprogrammet gjordes. I övriga delar håller bebyggelsen samma skala som i programskedet. Kring det som kallas Brotorget, i den södra delen av planen vid den nya bron över järnvägen, är tanken att utformningen ska ha mer av en storstadskaraktär vilket enligt Kasimir kommer att bli någonting helt nytt för Lund.²⁹⁷

Privat och offentlig mark

När det gäller vad som är privat, halvprivat och offentligt i området menar Kasimir att hanteringen av detta har gått i enlighet med stadsmässighetsbegreppet. Det var enligt Kasimir viktigt att tydligt påvisa vilka ytor som skulle vara offentliga och vilka som skulle vara privata, allra helst i anslutning till Bjeredsparken där det till en början inte fanns någon tydlig gräns. Kasimir menar att där det inte finns någon gräns tenderar allt att upplevas som halvprivat och det var något som man ville avhjälpa. Stråket som kom till efter parkens östra sida ska därmed utgöra gränsen mellan privat och offentligt. Det var också viktigt att gaturummen med entréerna utåt gatan skulle upplevas som rent offentliga gator på klassiskt vis.²⁹⁸

Bostadsgårdar på bjälklag

Planens täthet krävde bostadsgårdar på bjälklag för att man skulle få plats med garage under gårdarna. Här menar Kasimir att man resonerade att gårdarna, som storleksmässigt är ganska små, skulle bestå av mindre grönska medan man genom parken och de gröna kilarna/ gränderna kunde

få tillgång till en lite mer kraftfull grönska. Hur de gröna kilarna blir återstår att se då området fortfarande är under uppbyggnad. Utformningen av bostadsgårdarna har skett i dialog mellan fastighetsägarna och kommunens landskapsarkitekt.²⁹⁹

Figur 64. Bostadsgård på bjälklag.

Figur 65. Grön kil från parken upp till bebyggelsen.

Lund sockerbruksområdet

Gatornas utformning

När det gäller gatornas utformning har det gjorts ett gestaltningsprogram för alla gator. Gatorna ska ha karaktären av stenstaden och det blir därför inga träd längs med gatorna. Det finns några träd i anslutningen till platsbilningarna inne i området och de gröna kilarna består främst av stadsträd men i övrigt är den generella karaktären gata utan träd.³⁰⁰

Den gata där det enligt Kasimir varit störst problematik i kringutformningen av har varit Kung Oscars väg. Han menar att det egentligen inte går att bygga en stadsgata i 5 % lutning som dessutom ligger på bank men att man i Lund ändå har beslutat sig för att göra det. Kasimir menar att man har arbetat mycket med gatusektionen och funderat över hur bred gatan ska vara. Gatan är också utformad och förberedd för att kunna bära en framtida spårväg om det skulle bli aktuellt.³⁰¹

Tunneln som byggs under vägen, för att möjliggöra en norrgående rörelse från Sockerbruksområdet, har också den anpassats för att kunna bära en spårväg. Här kommer det således att finnas två tunnlar, en för cykel och en för bil, som kopplar samman Sockerbruksområdet med området kring Lerbäcksskolan och vägnätet där. Den starka lutningen efter Kung Oscars väg påverkar också mötet mellan gata och hus. Kasimir menar att det blir många stöd för Kung Oscars bro för att det ska vara möjligt att kunna komma in och ut ur husen efter vägen.³⁰²

Kung Oscars väg kommer i den nya planen att bli en av entréerna till det centrala Lund och föreslås därför omvandlas till en stadsgata med bebyggelse efter gatan och trädplanteringar i gaturummet.³⁰³

Figur 66. Från parken går gränder upp mellan husen.

Figur 67. Gaturummet utmed Fabriksgatan.

300- 302. Kasimir, Ole, planchef Sbk Lund, intervju, 2013-03-05

303. <http://www.lund.se/Global/F%C3%B6rvaltningar/Stadsbyggnadskontoret/PDF-filer/>

Socketbruksomr%C3%A5det%20program/Planprogram%20Socketbruksomr%C3%A5det.pdf, 2013-02-27

Lund sockerbruksområdet

Torg och platser

I området kommer ett antal nya platser och torg att skapas. Det mest centralt placerade torget kommer att ligga där Fabriksgatan korsar den nya gatan som knyter an området i norr. Torgets karaktär och indentitet skapas genom mötet mellan de befintliga industribyggnaderna och den moderna bebyggelsen. Här kommer en visuell kontakt att knytas med både östra sidan av järnvägen men också med Bjerredsparken i väst, Lerbäcksskolan i norr samt den plats som bildas vid Vävaregatan i söder. Platsen vid Vävaregatan, Brotorget, kommer att utgöra entréplats för den nya gång- och cykelbron över järnvägen och för det nya kontorshuset i kvarteret Kristallen.³⁰⁴

Bjerredsparken

Parken, som är kommunal mark, utgör en viktig del i det nya områdets utformning. Enligt Kasimir gjordes en idéstudie av parkens utformning direkt efter det att planprogrammet för området var färdigt och innan man hade hunnit börja med några detaljplaner. Kostnads kalkylen för parken låg sedan till grund för exploateringsavtalen. Idag är parken projekterad och det finns ett avtal på att man ska börja bygga den inom ett visst antal månader efter det att de nya invånarna har flyttat in.³⁰⁵

Kasimir framhäver att parken var jätteviktig för områdets utformning och att diskussionerna var många kring huruvida man i området tog tillräcklig hänsyn till behovet av park. En del menade att området innehöll för mycket hus och för lite grönska och att man borde ha gjort mer park.³⁰⁶

Parken som från början hade rollen som ett buffertområde har nu genom Sockerbruksområdets nya utformning fått rollen som ett samlande stadsrum för områdena runt omkring. Parkens nya form och skala förstärks dels genom den nya bebyggelsen som kantar området men också genom det nya promenad- och cykelstråk som kommer att anläggas utmed den gamla

Bjärredbanans sträckning på parkens östra sida. Detta stråk utgör också en tydlig gräns för vad som är privata bostadsgårdar och det offentliga parkrummet.³⁰⁷

Kasimir tror att man tjänade på att göra parkutredningen tidigt i projektet då detta medförde att parkinvesteringarna har fått en större tyngd i projektet och mer pengar har gått till parkförnyelsen än om man hade gjort som man brukar och projekterat parken sist.³⁰⁸

Figur 68. Bjerredsparken innan ny bebyggelse.

Figur 69. Bjerredsparken idag.

304. <http://www.lund.se/Global/F%C3%B6rvaltningar/Stadsbyggnadskontoret/PDF-filer/Sockerbruksomr%C3%A5det%20program/Planprogram%20Sockerbruksomr%C3%A5det.pdf>, 2013-02-27

305- 306. Kasimir, Ole, planchef Sbk Lund, intervju, 2013-03-05

307. <http://www.lund.se/Global/F%C3%B6rvaltningar/Stadsbyggnadskontoret/PDF-filer/Sockerbruksomr%C3%A5det%20program/Planprogram%20Sockerbruksomr%C3%A5det.pdf>, 2013-02-27; Kasimir, Ole, planchef Sbk Lund, intervju, 2013-03-05

308. Kasimir, Ole, planchef Sbk Lund, intervju, 2013-03-05

Lund sockerbruksområdet

Samrådsprocess och brukarmedverkan

För projektet har man haft den sedvanliga samrådsprocessen i vilken man diskuterat omdaning av området med de närmsta grannarna, Tetra Pak och bostadsrättsföreningen på Lokföraregatan. Då området inte innehöll några bostäder sedan tidigare menar Kasimir att man inte har haft någon direkt brukarmedverkan i projektet. Den kritik som kom in mot projektet kom främst från de boende efter Lokföraregatan som var rädda att man skulle bygga för deras utsikt. I övrigt menar han att det inte har varit någon opposition från lundaborna till en omdaning av Sockerbruksområdet. Området har ju länge stått som en överbliven yta och många tycker att det bara är bra att man gör någonting åt området som tidigare uppfattats som lite otrevligt.³⁰⁹

Projektets tidsanda

När jag i intervjun frågar Kasimir om han upplever att projektet följer en viss tidsanda eller viss trend så får jag svaret att när projektet startades upp 2005 inspirerades man av platser så som t ex. Hammarbysjöstad. Han menar dock att projektet i mångt och mycket följer dagens trend genom det sätt som man använder överblivna ytor på. Också det att man bygger i svåra lägen för att skapa stadsrum och på det sätt som den allmänna platsen får styra planen menar han är exempel på dagens sätt att planera städer.³¹⁰

Arbetsgrupp, resurser och projektets ledtid

När det gäller arbetsgruppen för projektet har den inte varit särskilt stor utan följt linjearbetet och projektet har hanterats som vilket planarbete som helst hos Stadsbyggnadskontoret. Det har inte funnits någon som enbart haft detta projekt till arbetsuppgift. När det gäller stora exploateringsområden där kommunen är markägare brukar Stadsbyggnadskontoret dock ha som grundprincip att samarbeta med den Tekniska förvaltningen. Så har man också gjort i detta projekt men med undantaget att det har funnits

en projektledare som har tagit hand om de gemensamma frågorna.³¹¹

När det gäller resurserna för projektet menar Kasimir att man så här i efterhand kan se att stadsdelens utveckling nog hade blivit ännu bättre om man hade haft mer resurser i steget mellan planarbete och genomförandet. Han menar också att kommunen har haft en väldigt aktiv roll när det gäller planarbetet med kvalitetsprogram, färgprogram, ett samlat gestaltungs-grepp för Bjeredsparken och knytandet av exploateringsavtal men att det nog hade varit bra om en person från kommunen hade kunnat fungera som projektledare även i genomförandeskedet. Kasimir menar att detta nog skulle ha kunnat bidra till att dra kvalitetsdiskussionen lite längre.³¹²

Kasimir menar också att det hade gått att driva diskussionen kring arkitekturen och utformningen av denna lite längre. Vilket kanske hade bidragit till lite mer "edge" på arkitekturen som han tycker saknas idag. Han menar dock att det inte går att förstöra en bra plan med ett mindre fint hus så länge entréer, butiker, stråk och stadsrum är placerade där det ska för ett fungerande stadsliv och vice versa kan man inte rätta en dålig plan med vacker arkitektur. Kasimir hade dock gärna sett att man hade arbetat lite mer med varje enskild byggnad för att finna de där små nyanserna som han menar hade gjort husen mer intressanta.³¹³

Kasimir menar också att då kommunalt arbete sker i olika steg, med detaljplan, bygglov, bygganmälan osv. så krävs det att man har en organisation som kan kommunicera och hålla ihop en idé genom hela processtiden. Han menar att det som byggs på Sockerbruksområdet idag är precis det som planerna säger men med ytterligare diskussioner hade man kunnat driva projektet lite längre. Han anser att det är tack vare en robust och redan från början byggbar plan som har gjort att resultatet ändock överensstämmer med planen och att man hittills har lyckats genomföra ett så stort projekt utan att något viktigt egentligen har fallit bort.³¹⁴

Lund sockerbruksområdet

Projektets omfattning och storlek påverkar också projektets ledtid. Kasimir menar att om man räknar att projektet startades upp när de enskilda fastighetsägarna började ta initiativ till exploatering så var det runt 2002-2003, sedan arbetade man på gestaltningen av planstrukturen under hösten 2004 och planprogrammet är från 2005. Nu år 2013 är ungefär halva planområdet byggt medan det fortfarande återstår att göra planarbetet för den sydvästra respektive norra delen av planen.³¹⁵

Kasimir håller med mig när jag i intervjun frågar om inte Sockerbruksområdet trots allt utgör ett ganska stort projekt. Han menar att det är en stor kaka stad i ett väldigt centralt läge som man nu arbetar med att omvandla. Kasimir menar också att det är första gången i modern tid som man i Lund bygger kvartersstad igen och även om det kommer att komma fler sådana projekt så handlar det ändå om att bryta ny mark.³¹⁶

Figur 70. Bjerredsparken som kantas av det nya bostadshusen.

SLUTSATS

Slutsats

I min uppsats, *Stadskärna i omvandling- A town center in transformation*, vill jag försöka klarlägga hur stadsplanerare kan förändra en stadskärna, influerad av senmodernismen, till dagens planerings- och stadsmässighetsideal.

Efter att ha studerat 1900- talets historia med krig, ekonomiska kriser och rekordårsbebyggelse har jag genomfört en fallstudie där jag studerat hur planerare gått tillväga i omdaning av Staffanstorp centrum, Lomma centrum och Sockerbruksområdet i Lund. I intervjuer med planerarna Eva Sjölin och Ole Kasimir samt genom platsbesök har jag fått ta del av hur omdaning på respektive plats har gått till.

Vid en jämförelse mellan de olika fallstudieområdena uppkommer både likheter och skillnader i vilken typ av problematik man stött på samt hur man valt att genomföra omdaning.

Problematiken med stadsförnyelsen

Den problematik som Sjölin och Kasimir beskriver vad gäller stadsförnyelsen för de olika platserna, grundar sig framförallt i senmodernismens sätt att separera stadens olika funktioner i enlighet med SCAFT- gruppens principer.

Lindström hävdade 1963 att den moderna stadsplaneringen handlade om att lyckas bygga staden utifrån två från varandra skilda men ändå sammanflätade miljöer, nämligen bilens och fotgängarens. Trafikdifferentiering sågs som det sätt som man kunde skapa en trafiksäker miljö på och blev därför den estetiska förebilden för ett gott miljöskapande. Den traditionella och funktionsintegrerade kvartersstaden förkastades därför i riktlinjerna för SCAFT 1968.

Sjölin beskriver hur det, både genom Staffanstorp och Lomma centrum före omdaning, gått vägar av landsvägskarakter där hastigheterna varit höga. På samma sätt beskriver Kasimir hur vägarna, i Sockerbruksområdet före omdaning, mer hade karaktären av transportleder än gator. De tre

områdena beskrivs av respondenterna som, bestående av restytor och stora överblivna områden. Hela Sockerbruksområdet är egentligen en restyta efter gångna tiders industriverksamhet på platsen och skiljer sig därför från de övriga två.

Sjölin beskriver både Staffanstorps och Lomma centrum som splittrade före omdaning. Båda centrummiljöerna härstammar från 50- och 60- talen och är inte byggda kring någon äldre stadskärna. Eftersom det har funnits gott om plats har dessa ytor fått sprida ut sig. I Lomma lade man t ex. ner ledningarna bredvid gatan istället för under. Detta skapar idag problem då man nu måste flytta ledningarna innan centrum kan förtätas, vilket också medför ökade kostnader för infrastrukturen.

Sjölin menar att både Staffanstorps och Lomma centrum kändes bortglömda före omdaning. Hon beskriver även arkitekturen i Staffanstorp som trevånings "lådhus" utan någon som helst karaktär. I Lomma centrum handlade den största problematiken om det gamla och klumpiga centrumhuset.

I Lund däremot handlade problematiken inte om byggnaderna, då de flesta redan var rivna, utan här var det istället frågan om att lyckas överbygga de barriärer som separerade området från dess omgivning. I arbetet handlade det också om att finna lösningar på hur man skulle kunna bygga bostäder så nära järnvägen och Tetra Pak.

Identitetslösa områden

Anledningen till varför man startade centrumomdaningen i Staffanstorp var framför allt, att orten saknade karaktär och en identitet. Sjölin menar att Staffanstorp före omdaning påminde om vilken förort som helst. Den miljö man möttes av i centrum bestod av stora restytor, en kantig och sliten arkitektur utan några sittytter och ett dåligt utbud av affärer. Sjölin hävdar också att situationen var den samma i Lomma där stora restytter bidrog till

Slutsats

ett splittrat centrum som upplevdes blåsigt och trist. Den senmodernistiska arkitekturen bidrog till att kopplingen mellan centrum och Centrumgatan blivit sämre, en fram- och baksida hade bildats. Den allt mer tynanden servicen krävde en förnyelse.

I Lund var situationen annorlunda då Sockerbruksområdet inte utgjort något centrum. Det som manade fram en förändring av området var det faktum att Sockerbruksområdet som till en början legat i stadens periferi, nu hade kommit att ligga mitt i centrum. Detta tillsammans med bostadsbristen i regionen talade för skapandet av en ny stadsdel med framförallt bostäder.

Hall menar att det är viktigt att beakta både bebyggelsens och platsens karaktär samt dess historia i områden som står inför omfattande förändringar, oavsett om det handlar om hus, bostadsområden eller hela centrum.

Stadsmässighet, ledord för centrumomvandlingen

Begreppet stadsmässighet beskriver Sjölin som det traditionella sättet att bygga stad på. Hon menar att i Staffanstorp, där man inte hade någon äldre stadskärna att utgå ifrån i samband med centrumomvandlingen, var förebilden de gamla delarna av Lund och Malmö. Det vinnande arkitektförslaget kom från Landskronagruppen och hette Fyra Ess för Stanstad. Förslaget präglades av traditionell kvartersstruktur, småskalig bebyggelse och tidlös skånsk arkitektur.

Samma sak var det i Lomma där man önskade skapa större stadsmässighet för en bättre stadsmiljö. Här hade man dock redan en struktur att bygga vidare på genom den låga och småskaliga tegelarkitektur, från slutet av 1800-talet, som kantar Strandvägen.

I Lund hade man också begreppet stadsmässighet som ledord för omdaningen men här tog man istället utgångspunkt i stenstadens täthet, som återfinns på den östra sidan av järnvägen, för att sedan övergå i en

öppnare arkitektur mot parken. Enligt Kasimir gav den slutna kvartersstrukturen möjligheten att bygga bostäder intill järnvägen.

Målet med omdaning

Både i Staffanstorp och Lomma handlade centrumomvandlingen om att knyta samman de spridda delarna i centrum och öka orienterbarheten. Genom att förändra de strukturer som tidigare fungerat funktionsseparerande och integrera olika funktioner i centrum så hoppades man skapa ett levande stadsliv under stora delar av dygnet. På båda orterna önskade man förmedla orternas karaktär och bidra till att skapa en identitet för respektive plats. Här handlade det om att ge uttryck för småstadens karaktär, med en tätare bebyggelse, intima gaturum och intressanta platser där stadens invånare kunde mötas och utföra sina dagliga sysslor.

Då Lund som stad utgör en mycket större plats än orterna Lomma och Staffanstorp har man haft en annan skala och täthet i åtanke när det gäller stadsmässigheten i Sockerbruksområdet. Det främsta målet med omdaningen var att skapa en funktionsblandning i området och koppla samman Sockerbruksområdet med den omgivande staden. Överbryggandet av barriärer var således viktigt.

Förhållandet till befintliga strukturer

Både i Staffanstorp och Lomma var visionen att man istället för att riva byggnader skulle försöka att bygga om, bygga till och komplettera de redan befintliga strukturerna. I Staffanstorp fick de flesta lokalerna i centrum ligga kvar på samma plats som tidigare för att på så vis skapa igenkänning och ta vara på ortens historia. En del funktioner som t ex. fotbollsplanen kom att flyttas lite längre ut till en plats utanför centrum.

I Lund fanns vid omdaningens början inte så många befintliga strukturer att förhålla sig till då området hade haft en helt annan användning från

Slutsats

början. Bjeredsparken ansågs dock tidigt som en oerhört viktig resurs i området och i gestaltningen av Sockerbruksområdet kom man därför att utgå ifrån denna. Parken utgör också övergången mellan det nya området och dess omgivning.

Förhållandet till omgivande strukturer

Det skiljer sig en del mellan projekten i vilken omfattning man tagit hänsyn till de omgivande strukturerna. I Staffanstorp ville man t ex. skapa ett centrum som skiljer sig från de omgivande strukturerna vilka främst består av villaområden och gruppbyggda hus. I Lomma anpassade man hushöjderna i centrum efter de omgivande strukturerna och valde framförallt att ta hänsyn till karaktären på bebyggelsen efter Strandvägen. Kopplingen mellan centrum och kvalitéer som grönstruktur och vatten i den omgivande tätorten spelade också roll för centrumomdaningen.

I Lund var kopplingen mellan området och de omgivande strukturerna A-O när det gäller utformningen. Här reglerade omgivningen bl. a Sockerbruksområdets bebyggelseäthet från den slutna kvartersstaden/ stenstaden i nordost till den mer öppna och funktionalistiska planen i väst. Visuella kopplingar och överbryggandet av barriärer för att knyta an området till dess omgivning var oerhört viktigt.

De offentliga ytornas utformning

I Staffanstorp är alla offentliga ytor utformade som en helhet då man använt sig av en design över hela området. Med en markbeläggning som är lika över hela centrumområdet binds arkitekturen i centrum samman. Sjölin menar att detta hjälper till att skapa ett lugn över centrum som annars skulle ha blivit rörig då bebyggelsearkitekturen är varierad. I utformningen av de offentliga ytorna har man försökt förtäta gatorna och entréerna till centrum genom placeringen av gatuträd. Enligt Norell var det vanligt

förekommande i just 60- tals områden att det saknades en stomme av större träd och buskar.

Trottoarer, gång- och cykelvägar har tillkommit samt ett antal små platsbildningar där man ofta finner utsmyckningar i form av offentlig konst. Platsbildningarna utgör ofta målpunkten i någon av de siktlinjer som tillkommit i omdaningen. Ortens torg har samma placering som tidigare men har genom omdaningen kompletterats med träd, sittplatser och fasta torgstånd. Cykelställ och spaljéer med växter har tillkommit på flera platser i centrum.

I Lomma har man arbetat fram ett stråk genom centrum längs vilket det är tänkt att ett antal mindre och intimare platsbildningar ska komma till. Vägarna har genom de nya kvartersbildningarna blivit smalare och gaturummen har därmed blivit intimare. Det gamla centrumtorget ska i den nya utformningen minskas ner och utgöra en flexibel mötesplats för ortens invånare. Tanken är att torget ska kunna vara värd för både uppträdanden, uteserveringar och torghandel när så behövs. Den gamla skulpturen "Grodan" kommer fortfarande att pryda torget som för övrigt ska ha detaljer av tidlös karaktär.

De offentliga ytorna för Sockerbruksområdet i Lund kommer främst att utgå från den karaktär som återfinns på de allmänna ytorna i stenstaden. Kasimir menar t ex. en smal stadsgata utan träd. Platserna runt om i området kommer att få sin karaktär utifrån vad som omger dem. Torgets utformning kommer därför att utgöras av mötet mellan den nya bebyggelsen och den karaktär som de gamla industribyggnaderna som är kvar i området ger. Den visuella kontakten mellan olika punkter har varit viktig för utformningen av de offentliga ytorna. Parken har genom sina gröna kilar, upp bland bebyggelsen, spelat roll för övergången mellan offentligt och privat, park och bebyggelse.

Slutsats

Grönstrukturens roll i projekten

När det gäller grönstrukturens roll skiljer den sig åt i de olika projekten. I Staffanstorp fungerade stadsträden bland annat som förtätning i gatustrukturen och som avskiljare mellan ytor. Att man valde oxel berodde på att man ville att också grönstrukturen skulle förmedla den skånska traditionen. Klätterväxter användes för att täcka fasader som ansågs mindre fina och runt om i centrum användes grönstrukturen för att mjuka upp den annars hårdgjorda miljön.

I Lomma har grönstrukturen främst använts för att försköna och i vissa fall förtäta gaturummet i form av alléträd efter vägen. Torget och Strandvägen kommer att smyckas med några planteringar men i övrigt har man istället försökt skapa bra förbindelser mellan centrum och de grönytor som finns utanför.

För Sockerbruksområdet utgör Bjeredsparken den främsta källan till grönstruktur samtidigt som den fungerar som länken mellan den nya bebyggelsen i Sockerbruksområdet och dess omgivning. I projektet sågs parken tidigt som en viktig kvalitet för området då den väger upp stenstadens hårdgjorda ytor. Parken utgör också ett komplement till den mindre grönska som finns på bostadsgårdarna som ligger på bjälklag. Redan under rekordåren riktades skarp kritik mot bostadsgårdar på betongdäck, med garage under, då det tunna jordlagret resulterade i ganska torftiga miljöer. Viktigt att nämna är att parken ska utgöra en helt offentlig miljö och utgör således också en viktig funktion som en del av hela staden Lunds grönstruktur.

DISKUSSION

Diskussion

Stadsmässighetsbegreppet

Något som tydligt framgår av uppsatsens resultat är att begreppet stadsmässighet influerat omdaning av alla fallstudieplatserna. Begreppet har av respondenterna beskrivits som det traditionella sättet att bygga stad på. Med denna beskrivning har man menat en tätare stad, ofta med en småskalig och varierad bebyggelse, och intima gaturum. Genom en integrering av stadens olika funktioner hoppas man skapa ett levande folkliv under stora delar av dygnet. Storleken på orten/staden där de olika fallstudieobjekten ligger har visat sig avgörande för skalan på bebyggelsen.

Jag anser det vara intressant att begreppet stadsmässighet är förebilden eller idealet för dagens centrumomvandlingar samtidigt som jag har stött på samma begrepp i mina studier av stadsbyggnadsidealerna under 1900-talet. När jag, under min praktiktid, studerade Avestas historia fick jag reda på att man där redan under 40-talet ville förändra sin stadskärna, vars bebyggelse och stadsplan då härstammade från sekelskiftet 1900. Alvar Aalto fick i uppgift att ta fram ett nytt förslag till medborgarhus men då detta mynnade ut i något för avestaborna helt nytt valde man att vänta med stadsomvandlingen. Omvandlingen kom istället på 70-talet och det som då ansågs vara stadsmässigt innebar byggandet av Plushuset direkt på den gamla paradgatan. Bucht nämner också i sin skrift *Vegetationen i tio bostadsområden* från 1973 hur stadsplaneideologin förändrades under 60-talet från att ha handlat om "Hus i park" till att bli mer stadsmässig med en tätare bebyggelse.

I min beskrivning av fallstudieplatserna framgår det att både Staffanstorp och Lomma har centrum som innan omdaning härstammade från 60-talet. Sockerbruksområdet i Lund har också i mångt och mycket influerats av dåtidens sätt att bygga städer på genom t ex. SCAFT-gruppens principer om funktionsseparering. Jag anser det vara intressant att man idag använder sig av stadsmässighetsbegreppet för att omvandla platser. Det paradoxala är

dock att dessa omvandlingar ofta resulterar i att man helt och hållet försöker vända sig ifrån det som varit typiskt för 60-talets strukturer.

Idag är det oftast stenstaden som är det egentliga idealet bakom begreppet. Här tycker jag att Karl-Olov Arnstberg har en intressant poäng när han i Arkitekturmuseets Årsbok från 1996 säger;

*"Förhoppningsvis, men jag tvivlar på det, kan betongförorten göra en semantisk karriär på samma sätt som begreppet stenstad. Idag är stenstad ett positivt begrepp, men som bekant var det den loppbitna och tuberkulösa stenstaden med sina mörka gårdar, som var det starkaste argumentet för att bygga förorter."*³¹⁷

Om det är stenstaden som ofta är förebilden när vi i dag använder oss av begreppet stadsmässighet då är det ju även viktigt att fundera över vilken roll grönstrukturen får i den typen av stad. Jag upplever att grönstrukturen lyser med sin frånvaro i stadsomvandlingsprojekten. Vidén menar också att vegetationen var det som kom sist, både tidsmässigt och ekonomiskt, vid byggandet av rekordårens bostadsområden. Jag upplever att det fungerar på ungefär samma sätt idag och på de ställen som grönstrukturen finns representerad används den mest i utsmyckande syfte. Detta tycker jag är oerhört synd då grönstrukturen kan fylla så många fler och viktiga funktioner i staden.

Vad kan ha påverkat uppsatsens resultat

Det faktum att alla områden för fallstudien ligger i sydvästra Skåne har med all sannolikhet påverkat uppsatsens slutsats. Hade uppsatsen omfattat fler områden som dessutom hade varit spridda över landet hade resultatet kanske sett annorlunda ut. Att områdena inte är direkt jämförbara, då två av fallstudieområdena utgörs av centrum medan det tredje utgörs av ett gammalt industriområde, har självklart också påverkat resultatet.

Hur väl det går att jämföra de olika områdena påverkas också av att

Diskussion

Staffanstorp och Lomma utgör mindre orter medan staden Lund är av en helt annan storlek. Projektet i Staffanstorp har dessutom fler år på nacken än stadsomvandlingsprojekten i Lomma och Lund. Detta kan ha betydelse då innebörden av stadsplaneringens ideal förändras även om begreppen kan vara de samma. Det har dessutom varit svårt att få ett helhetsgrepp om projekten i Lomma och Lund då dessa under byggnation. Det kommer troligen att dröja några år till innan man ser de slutgiltiga resultaten. Att Sjölin har varit inblandad i två av de tre platserna kan också innebära en viss påverkan.

Min egen inblandning i både intervjuer och vad jag väljer att skriva om i uppsatsen påverkar naturligtvis resultatet. Det kan vara mycket svårt att förhålla sig objektiv i beskrivningen av fallstudieplatserna. Hur intervjun genomfördes och vilka frågor jag ställde till respondenterna påverkar självklart också resultatet för uppsatsen.

Lärdomar

I arbetet med denna uppsats har jag gjort många viktiga lärdomar. Både Kasimir och Sjölin har genom sitt berättande hjälpt mig att förstå att stadsomdaningar inte enbart omfattar ett områdes nya utformning utan lika mycket handlar om olika aktörers intressen, ekonomi, resurser, områdets placering och kanske det viktigaste av allt hur organisationer i kommuner fungerar.

Både Kasimir och Sjölin poängterade hur viktigt det är i projekt av den här omfattningen, då ledtiden sträcker sig över många år, att ha någon som håller ihop projektet och ser till att man håller sig till den vision som det beslutades om när projektet startades upp. Annars är det lätt att projektet med tiden blir spretigt och att det tummas på viktiga kvaliteter vilket senare avspeglas i resultatet. Hur resultatet för ett projekt ser ut påverkas alltså av kommunens organisation och vilka resurser man har att tillgå både vad gäller

ekonomi men också kunskapsmässigt. Sjölin menar också att VI- andan i en kommun är direkt avgörande för vilket slutresultat man får i ett projekt.

Valet av ämne för uppsatsen

Efter min praktikperiod i Avesta vaknade mitt intresse för senmodernismens strukturer i staden. Ämnet intresserade mig då jag under utbildningens gång blivit matad med uttryck som t ex. rekordårsbebyggelse, miljonprogrammet, funktionsseparering och SCAFT utan att egentligen veta innebörden av dem.

Beslutet att skriva en examensuppsats i ämnet stadsomvandling har dock gett mig en chans att fördjupa mig bland dessa uttryck. Jag insåg dock ganska snart att ämnet jag valt hade en större komplexitet än vad jag ifrån början trodde. Begrepp som rekordåren eller miljonprogrammet utgjorde inte bara begrepp utan motsvarade hela processer i 1900- talets stadsbyggnadshistoria.

Det kan mycket väl diskuteras om ämnet är lämpligt som examensuppsats i landskapsarkitektur då ämnet gränsar till arkitektur. Jag vill påstå att då både landskapet och stadsskapet utgör arenan för landskapsarkitektens profession anser jag att det har varit mycket lärorikt för mig som landskapsarkitekt att få fördjupa mig inom detta ämne.

Min uppsats syftade till att ta reda på hur man som stadsplanerare kunde förändra en stadskärna, influerad av senmodernismen, till dagens planerings- och stadsmässig ideal och ge mig en bättre förståelse för hur man kan hantera senmodernismens strukturer. Det hade även varit intressant att studera vilka för- och nackdelarna varit med hanteringen av respektive stadsförnyelse men då detta utgör en alltför omfattande frågeställning får den istället utgöra ämnet för en helt ny uppsats i ämnet stadsomvandling.

KÄLLFÖRTECKNING

Källförteckning

Tryckta källor

Bergman, Sophie & Larsson, Eila, 2000, *Mentorskap- ett verktyg för kvinnlig befordran?*, Uppsala.

Bergström, Börje & Löwgren, Arne & Almgren, Hans, 1989, *Nya Alla Tiders Historia*, Malmö.

Björk, Cecilia & Reppen, Laila, 2000, *Så byggdes staden*, Stockholm.

Bucht, Eivor, 1973, *Vegetationen i tio bostadsområden*, Lund.

Hall, Thomas, 1999, *Rekordåren- en epok i svenskt bostadsbyggande*, Karlskrona.

Hobhouse, Penelope, 2002, *Trädgårdskonstens historia 3000 år*, London.

Johansson, Birgitta, 2012, *Miljonprogrammet- Utveckla eller avveckla?*, Stockholm.

Landskronagruppen AB, 1997, *Stanstadprojektet (Stanstad 1-6)*, Landskrona.

Norell, Matti, 1989, *Hur gick det med växterna i 60- tals områden?*, Alnarp.

Olsson, D. S, 2001, *Arkitektur i Dalarna 2001*, Borlänge.

Rörby, Martin, 1996, *Arkitekturmuseet Årsbok 1996- En miljon bostäder*, Stockholm.

Sundström, K, 1998, *Avesta - Kulturhistoriskt intressant bebyggelse*, Falun.

Svedberg, Olle, 1996, *Planerarnas århundrade- Europas arkitektur 1900- talet*, Stockholm.

Söderqvist, Lisbeth, 1999, *Rekordår och miljonprogram- Flerfamiljshus i stor skala*, Stockholm.

Elektroniska källor

Anell, David, 2007, *En utvärdering av Staffanstorps centrum - Hur blev det efter ombyggnationen?*, Växjö.

<http://nu.diva-portal.org/smash/get/diva2:205512/FULLTEXT01> [2013-02-27]

Bostadsföreningen Lokföraren

<http://lokforaren.com/foreningsinfo/historia/> [2013-08-23]

Detaljplan för Lomma 33:20 m fl, Centrumtorget med omgivning 1262- DP07/02 Beslut om Detaljplan, Planbeskrivning
<http://iis.lomma.se/planer/07-02.pdf> [2013-03-04]

Hagson, Anders, 2004, *Stads- och trafikplaneringens paradigm - en studie av SCAFT 1968, dess förebilder och efterföljare*, Göteborg.
<https://document.chalmers.se/download?docid=1145550603> [2013-02-27]

Lomma Kommuns hemsida

<http://www.lomma.se/huvudmeny/kommunochpolitik.4.2f409d5812ac23a3e4380007380.html> [2013-08-04]

Lommas Översiktsplan 2010

http://www.lomma.se/download/18.7f24c24813445ced8dc80008376/1334579834835/%C3%96P2010_webb.pdf [2013-03-04]

Källförteckning

Lunds Domkyrka

<http://www.lundsdomkyrka.se/lunds-domkyrka/> [2013-08-22]

Lund Kommuns hemsida

<http://www.lund.se/Medborgare/Kommun--politik/Kommunfakta/Befolkning/> [2013-08-22]

Lund ÖP 2010: del 2

<http://www.lund.se/Global/F%C3%B6rvaltningar/Stadsbyggnadskontoret/%C3%96P2010/antagandehandling/%C3%96P%202010%20till%20webben%20avdelning%202.pdf?epslanguage=sv> [2013-02-27]

Nationalencyklopedin på nätet

http://www.ne.se/lund/245544?i_h_word=byar+i+lund [2013-08-22]

<http://www.ne.se/lunds-domkyrka> [2013-08-22]

<http://www.ne.se/lunds-universitet> [2013-08-22]

Ortsanalys för Lomma (2001)

<http://www.lomma.se/download/18.c6921bc12efbc93a6180002251/1302770873884/Ortsanalys+Lomma.pdf> [2013-03-04]

Planprogram för Lomma centrum med stationsområdet

<http://www.lomma.se/download/18.34b2e98512d7f592524800011920/1295699555843/Planprogram%20Bf%C3%B6r%20Lomma%20Centrum%20med%20stationsomr%C3%A5det%20Bo6%20Bo9%20B25.pdf> [2013-02-27]

Socketbruksområdet- Program för detaljplan

<http://www.lund.se/Global/F%C3%B6rvaltningar/Stadsbyggnadskontoret/PDF-filer/Socketbruksomr%C3%A5det%20program/Planprogram%20Socketbruksomr%C3%A5det.pdf> [2013-02-27]

Staffanstorps Kommuns hemsida

<http://staffanstorp.se/vision/om-kommunen/fakta/> [2013-07-28]

Staffanstorps Översiktsplan, Perspektiv 2038

<http://staffanstorp.se/wp-content/uploads/2012/10/OVFK20382011Web.pdf>, [2013-02-27]

Wikipedia

http://sv.wikipedia.org/wiki/Universitetshuset,_Lund [2013-08-22]

http://sv.wikipedia.org/wiki/Lunds_kommun [2013-08-22]

http://sv.wikipedia.org/wiki/staffanstorp_kommun [2013-07-28]

Muntliga källor

Kasimir, Ole, planchef vid Stadsbyggnadskontoret i Lunds kommun, intervju, 2013-03-05.

Sjölin, Eva, stadsarkitekt vid Staffanstorps Kommun mellan åren 1985- 1997 och stadsbyggnadschef i Lomma Kommun mellan åren 2000- 2010, intervju, 2013-03-12.

Källförteckning

Inspirationslitteratur

Björk, Cecilia & Kallstenius, Per & Reppen, Laila, 2002, *Så byggdes husen 1880-2000*, Stockholm.

Götlind, Anna & Kåks, Helena, 2004, *Handbok i konsten att skriva mikrohistoria*, Stockholm.

Jakobsson, Anna, 2002, *PM Lathund för uppsatsskrivande*, Alnarp.

Rådberg, Johan & Friberg, Anders, 1996, *Svenska stadstyper- Historik, exempel, klassificering*, Stockholm.

Wingård, Lisa, 2012, *Om att bli arkitekt*, Stockholm. (Sveriges Arkitekter)

FIGURFÖRTECKNING

Figurförteckning

- Figur 1.** Plushuset, Avesta. Foto Elin Larsson (EL) 2013-01-16, sid. 9
- Figur 2.** Bauhaus skolan i Dessau, Tyskland. Skiss EL, sid. 18
- Figur 3.** Lijnbaan, Rotterdams centrum, Nederländerna. Skiss EL, sid.21
- Figur 4.** Rutnätsplan. Skiss EL, sid. 22
- Figur 5.** Storgårdskvarter. Skiss EL, sid. 22
- Figur 6.** Trädgårdsstad. Skiss EL, sid. 22
- Figur 7.** Funktionalism - smalhus. Skiss EL, sid. 22
- Figur 8.** Funktionalism - storskalig förort. Skiss EL, sid. 22
- Figur 9.** Le Corbusier Unité d'Habitation i Marseille, Frankrike. Skiss EL, sid.24
- Figur 10.** Lamellhus, 1960- 1970- tal. Skiss EL, sid. 27
- Figur 11.** Loftgångshus, 1970- tal. Skiss EL, sid. 27
- Figur 12.** Skivhus, 1960- tal. Skiss EL, sid. 27
- Figur 13.** Punkthus, 1960- tal. Skiss EL, sid. 27
- Figur 14.** Västra Orminge i Nacka kommun, 1960- tal. Skiss EL, sid. 29
- Figur 15.** Bebyggelse likt skulpturer enligt trafiksepareringens stadsplaneringsideal. Skiss EL, sid. 30
- Figur 16.** Exempel på trafikseparering vid ett bostadsområde. Skiss EL, sid.32
- Figur 17.** Karta över sydvästra Skåne och Malmöregionen. Karta EL, sid. 37
- Figur 18.** Karta över Staffanstorps tätort med fallstudieområdet markerat i rött. Karta EL, sid. 39
- Figur 19.** Kommunens illustrationsplan över Stanstadsprojektet. sid. 41
Källa: Illustrationsplanen ingår i dokumentationen för *Stanstadprojektet (Stanstad 1-6)* som utfördes av Landskronagruppen AB i samarbete med Staffanstorps kommun 1997.
Tillstånd för användning av kommunens plan i detta examensarbete har erhållits 2013-08-21 genom Thomas Lexén, stadsarkitekt Staffanstorp kommun.
- Figur 20.** Huvudgatan Storgatan. Foto EL 2013-06-15, sid. 42
- Figur 21.** Cykel- och gångväg kantar Storgatan. Foto EL 2013-06-15, sid. 42
- Figur 22.** Byggnader med inspiration av den skånska byggtraditionen. Foto EL 2013-03-11, sid. 43
- Figur 23.** Platsbildning med konst. Foto EL 2013-06-15, sid. 43
- Figur 24.** Trädrad av oxel. Foto EL 2013-03-11, sid. 45
- Figur 25.** Privatägd torgyta i centrala Staffanstorp. Foto EL 2013-06-15, sid. 45
- Figur 26.** Torgstånd. Foto EL 2013-06-15, sid. 46
- Figur 27.** Spaljé som avskiljare. Foto EL 2013-03-11, sid. 46
- Figur 28.** Perennplantering vid damm i stadsparken Balders Hage. Foto EL 2013-06-15, sid. 46
- Figur 29.** Punkthus i nordöstra delen av centrum. Foto EL 2013-03-11, sid. 47
- Figur 30.** Det nya kommunhuset med torget framför. Foto EL 2013-06-15, sid. 47
- Figur 31.** Gamla Lundavägen efter restaurering. Foto EL 2013-06-15, sid. 48
- Figur 32.** Karta över Lomma tätort med fallstudieområdet markerat i rött. Karta EL, sid. 50.
- Figur 33.** Än idag återfinns portalen till det som en gång var ingången till Lomma Saltsjöbad. Foto EL 2013-08-13, sid.51
- Figur 34.** Strandvägen och dess tegelbebyggelse. Foto EL 2013-03-11, sid. 52
- Figur 35.** Lommas kommunhus. Foto EL 2013-03-11, sid. 52
- Figur 36.** Här är ett exempel på en av de restytor som fanns i centrum innan ombyggnationen. (Restytan låg mellan det gamla centrumhuset och Centrumgatan.) Idag upptar det nya centrumhuset denna yta. Foto EL 2010-04-14, sid. 52
- Figur 37.** Kommunens nya centrumplan. sid. 53
Källa: <http://www.lomma.se/huvudmeny/byggaboochmiljo/aktuellabyggprojekt/lommahamnochcentrum/detaljplanerochplanprogram/planprogramochdetaljplanerlommacentrum.4.7a48a90b12c665dedb4800011388.html>, 2013-08-17.
Tillstånd för användning av kommunens plan i detta examensarbete har erhållits 2013-08-08 genom Anders Nyquist, planeringschef Lomma kommun.
- Figur 38.** Hemköphusets framsida. Foto EL 2013-03-11, sid. 54
- Figur 39.** Hemköphusets baksida mot Strandvägen med pågående fasadbyte. Foto EL 2010-04-14, sid. 54

Figurförteckning

Figur 40. Hemköphusets nya fasad mot Strandvägen. Foto EL 2013-03-11, sid. 54

Figur 41. Stadsgata mellan det gamla centrumhuset och det första nybygget i centrala Lomma. Foto EL 2010-04-14, sid. 55

Figur 42. Busstorget i Lomma sedd från Centrumgatan. Foto EL 2013-03-11, sid. 56

Figur 43. Pågående bygge av nytt centrumhus med torg. Foto EL 2013-06-15, sid. 56

Figur 44. Lommas nya bibliotek vid Hamntorget. Foto EL 2013-03-11, sid. 57

Figur 45. Fladängsskolan, ny låg- och mellanstadieskola. Foto EL 2013-03-11, sid. 57

Figur 46. I utemiljön syns spår av ett centrum byggt på 60- talet. Foto EL 2013-03-11, sid. 59

Figur 47. Markbeläggning och vegetation enligt 60-tals modell. Foto EL 2013-03-11, sid. 59

Figur 48. Trädraden efter Centrumgatan kommer också fortsättningsvis att kanta gatan. Den utgör avskiljare mellan gata och trottoar när man under senare decennier, från 80-talet och framåt, återigen börjat integrera olika trafikslag i gatumiljön. Foto EL 2013-03-11, sid. 59

Figur 49. "Lomma Beach" en försommardag. Foto EL 2009-05-31, sid. 59

Figur 50. Karta över centralorten Lund med det aktuella fallstudieområdet markerat i rött. Karta EL, sid. 61

Figur 51. Häckeberga slott ute på en ö i Häckebergasjön. Foto EL 2012-04-30, sid. 62

Figur 52. Gammal industribyggnad på Sockerbruksområdet sedd från Kung Oscars väg. Foto EL 2013-01-25, sid. 63

Figur 53. Bollplan i Bjeredsparken. Foto EL 2013-03-05, sid. 65

Figur 54. Barnens amfiteater. Foto EL 2013-03-05, sid. 65

Figur 55. Gungställning och parkbänk. Foto EL 2013-03-05, sid. 65

Figur 56. Grusgång norrut i parken. Foto EL 2013-01-25, sid. 65

Figur 57. Panorama över Bjeredsparken med bebyggelsen efter Lokföraregatan i väster och nybbet i öster. Foto EL 2013-03-05, sid. 65

Figur 58. Sen 40- tals bebyggelse efter Lokföraregatan. Foto EL 2013-06-15, sid. 66

Figur 59. En stor och grön bakgård till bebyggelsen. Foto EL 2013-03-05, sid. 66

Figur 60. Järnvägsspår återfinns vid byggnationen. Foto EL 2013-03-05, sid. 66

Figur 61. Vandrarhemmet Tåget. Foto EL 2009-01-28, sid. 66

Figur 62. Kommunens perspektivskiss över Sockerbruksområdets nya gestaltning. sid. 68

Källa: <http://www.lund.se/Global/F%C3%B6rvaltningar/Stadsbyggnadskontoret/PDF-filer/Sockerbruksomr%C3%A5det%20program/Planprogram%20Sockerbruksomr%C3%A5det.pdf>, 2013-02-27.

Tillstånd för användning av kommunens perspektivskiss i detta examensarbete har erhållits 2013-08-06 genom Ole Kasimir, planchef Lund kommun.

Figur 63. Området sett från norr vid cykeltunneln innan ombyggnationen. Foto EL 2009-01-28, sid. 69

Figur 64. Bostadsgård på bjälklag. Foto EL 2013-01-25, sid. 70

Figur 65. Grön kil från parken upp till bebyggelsen. Foto EL 2013-06-15, sid. 70

Figur 66. Från parken går gränder upp mellan husen. Foto EL 2013-03-05, sid. 71

Figur 67. Gaturummet utmed Fabriksgatan. Foto EL 2013-03-05, sid. 71

Figur 68. Bjeredsparken innan ny bebyggelse. Foto EL 2009-01-28, sid. 72

Figur 69. Bjeredsparken idag. Foto EL 2013-06-15, sid. 72

Figur 70. Bjeredsparken som kantas av de nya bostadshusen. Foto EL 2013-06-15, sid. 74

BILAGOR

Bilaga 1. Intervjumall- Staffanstorp

Intervju med Eva Sjölin 2013-03-12

- Vill du berätta lite om dig själv och din yrkeskarriär?

Staffanstorps Centrum

Spelplan och Aktörer

- Vilka aktörer var inblandande i projektet?
- Ägde kommunen marken i centrum eller fanns de privata fastighetsägare?
- Vad styrde avgränsningen av området/det nya centrumområdet?
- Hade ni kontakt med fastighetsägare som ägde fastigheter i angränsning till planområdet?

Projektet

- Hur många arbetade med projektet?
- Vilken var kommunens roll i projektet?
- Vilken var din roll i projektet?
- Var det ett omfattande projekt? 3 olika etapper?
- Hur lång tid tog projektet? När började man planarbetet?
- Är alla delar avslutade idag?
- Vilka förundersökningar gjordes?

Utformning och Arkitektur

- Vilka var orsakerna till att man ville förändra centrum?
- Hur såg centrum på orten ut före omdaning?
- Vilka faktorer styrde områdets utformning?
- Varför enbart en typ av stil/arkitektur?
- Vilka var ledorden för centrumomvandlingen?
- Skånsk arkitektur, Vad menas med det?
- I information om ombyggnationen nämns begrepp som Stanstads projekt, småskalighet och stadsmässighet. Vad menas egentligen med dessa begrepp?

Bebyggelse

- Hur gick resonemanget kring befintlig bebyggelse?
- Hur har man hanterat mötet mellan befintligt och nytt?
- Hur har man implementerat den nya bebyggelsen?
Har man rivit hus? Ombyggnation?
- Finns det något kvar från Staffanstorps första centrum?
- Går det att urskönja någon speciell tidsanda i projektet och dess utformning? Följde projektet någon speciell trend?
- Vilken är fördelningen mellan bostäder, kommersiell service, park, torg, väg osv.? Vart har fokus legat?
- Vilka upplåtelseformer finns det i området?
- Vilken typ av brukare tänkte man skulle bo i området?

Bilaga 1. Intervjumall- Staffanstorp

Mellanrummen

- Vad består mellanrummen av i planområdet?
- Hur resonerade man kring gestaltningen av dessa?
- Hur har man löst skillnaden mellan privat, halvprivat och offentligt i utformningen av utemiljön?

Grönstrukturen

- Vilken vikt har man lagt vid utformningen av grönstrukturen? (Storgata med alléträd...främst oxlar, varför ?)

Barriärer

- Finns de några barriärer mellan planområdet och dess omgivning?
- Hur har barriärerna överbyggts mellan planområdet och dess omgivning?
- Förändrades gatornas utformning?

Ekonomi

- Hur finansierades projektet?
- Var det någonting som fick högre prioritet när det gällde kostnadsfördelningen i projektet?

Kritik och brukarmedverkan

- Vilken kritik riktades mot projektet?
- Använde ni er av någon form av brukarmedverkan i projektet?

Området då och nu

- Vad har varit speciellt med projektet?
- Finns de några skillnader eller likheter med något annat projekt vid den tiden?
- Hur påverkade omdaning av centrum dess omgivning?
- Hur tror du att det är att bo i det här området i förhållande till hur det var innan?
- Vilka brukare finns där idag?
- Har ombyggnationen gett några förändringar i områdets popularitet?
- Vilka hinder eller motgångar har man mött under projektets gång? Var dessa förväntade eller oväntade?
- Motsvarar det resultat som man fått hittills förväntningarna som ställdes innan?
- Hur stor del av planen är genomförd idag?

Bilaga 2. Intervjumall- Lomma

Intervju med Eva Sjölin 2013-03-12

Lomma Centrum

Spelplan och Aktörer

- Vilka aktörer var/är inblandande i projektet?
- Äger kommunen marken i centrum eller är de enbart privata fastighetsägare?
- Vad var det som styrde avgränsningen av planområdet?
- Hade ni kontakt med fastighetsägare som ägde fastigheter i angränsning till planområdet?

Projektet

- Hur många arbetade med projektet?
- Vilken var kommunens roll i projektet?
- Vilken var din roll i projektet?
- Hur omfattande har egentligen detta projekt varit?
- Kan man säga att centrumomdaningen hänger samman med Hamnprojektet?
- Hur lång tid har projektet tagit hittills?
- När började man planarbetet?
- Vilka förundersökningar gjordes?

Utformning och Arkitektur

- Vilka var orsakerna till att man vill förändra centrum?
- Hur såg centrum på orten ut före omdaning?
- När byggdes centrumbebyggelsen?
(Det idag rivna Centrumhuset, Hemköp, Coop etc.)
- Vilka faktorer styrde områdets utformning?
- Vilka var ledorden för centrumomvandlingen?
- I planprogrammet nämns uttrycket "större stadsmässighet i Lomma skala". Vad menas egentligen med det och vilken betydelse har uttrycket haft för projektet?
- Har Lomma skalan påverkat hur man har förhållit sig till de omgivande större strukturerna?

Bebyggelse

- Hur gick resonemanget kring befintlig bebyggelse?
- Hur har man hanterat mötet mellan befintligt och nytt?
- Hur har man implementerat den nya bebyggelsen?
Har man rivit hus? Ombyggnation?
- Går det att urskönja någon speciell tidsanda i projektet och dess utformning? Följer projektet någon speciell trend?
- Vilken är fördelningen mellan bostäder, kommersiell service, park, torg, väg osv.? Vart har fokus legat?
- Vilka upplåtelseformer finns de i området?
- Vilken typ av brukare har man tänkt sig ska bo i området?

Bilaga 2. Intervjumall- Lomma

Mellanrummen

- Vad består mellanrummen av i planområdet?
- Jag upplever att centrumkärnan har anspelningar från 60- och 70- talets, stämmer det?
- Hur resonerade man kring omgestaltningen av dessa?
- Hur har man löst skillnaden mellan privat, halvprivat och offentligt i utformningen av utemiljön?

Grönstrukturen

- Vilken vikt har man lagt vid utformningen av grönstrukturen?
- Har stadsträden försvunnit i och med stadsmässigheten?

Barriärer

- Finns de några barriärer mellan planområdet och dess omgivning?
- Hur har barriärerna överbyggts mellan planområdet och dess omgivning?
- Förändrades gatornas utformning?

Ekonomi

- Hur finansierades projektet?
- Var det någonting som fick högre prioritet när det gällde kostnadsfördelningen i projektet?

Kritik och brukarmedverkan

- Vilken kritik riktades mot projektet?
- Använde ni er av någon form av brukarmedverkan i projektet?

Området då och nu

- Vad har varit speciellt med projektet?
- Finns de några skillnader eller likheter med projektet i Staffanstorp?
- Hur påverkar omdaning av detta område omgivningen?
- Hur tror du att det är att bo i det här området i förhållande till hur det var innan?
- Vilka brukare finns där idag?
- Har ombyggnationen gett några förändringar i områdets popularitet?
- Vilka hinder eller motgångar har man mött under projektets gång? Var dessa förväntade eller oväntade?
- Motsvarar det resultat som man fått hittills förväntningarna som ställdes innan?
- Hur stor del av planen är genomförd idag?

Bilaga 3. Intervjumall- Lund

Intervju med Ole Kasimir 2013-03-05

Sockerbruksområdet Lund

Spelplan och Aktörer

- Vilka aktörer har/är inblandade i projektet?
- Vilken var kommunen/stadsbyggnadskontorets roll i projektet?
- Äger kommunen mark i området eller är de enbart privata fastighetsägare?
- Har ni haft kontakt med fastighetsägare som har fastigheter som gränsar till planområdet?

Projektet

- Hur många arbetade med projektet?
- Vilken var din roll i projektet?
- Har projektet varit omfattande?
- Hur lång tid har projektet tagit? Är det fortfarande igång?
- Hur mycket förarbete/förundersökningar gjordes?

Ekonomi

- Hur och av vem finansieras projektet?
- Hur såg kostnadsfördelning ut i projektet?
- Var det någonting som prioriterades före någonting annat?

Utformningen

- Vilka faktorer styrde områdets utformning?
- Går det att urskönja någon speciell tidsanda i projektet och dess utformning?
- Vad anser du är dagens trend när det gäller stadsbyggande?
- Lunds storlek och områdets ganska centrala läge, Hur påverkar detta utformningen?
- Vilken är fördelningen mellan bostäder, kommersiell service, park, torg, väg osv. ? Vart har fokus legat?

Bebyggelse och Boende

- Vilka upplåtelseformer finns de i området?
- Vilken typ av brukare har man tänkt sig ska bo i området?
- Hur har man implementerat den nya bebyggelsen? Har man rivit hus? Ombyggnation?
- I planprogrammet pratas det om färgkombinationer. Försöker dessa spegla befintliga hus eller?
- Hur gick resonemanget kring befintlig bebyggelse?
- När uppfördes bostadsområdet efter Lokföraregatan?
- Vilken hänsyn har man tagit till detta område i planeringen?
- Hur har man hanterat mötet mellan befintligt och nytt?

Bilaga 3. Intervjumall- Lund

Mellanrummen

- Vad består mellanrummen av i planområdet?
- De verkar vara många hårdgjorda ytor så som vägar och torg?
Hur resonerade man kring gestaltningen av dessa?
- I planprogrammet nämns ordet Stadsmässigt? Vad syftar det till i det här sammanhanget?
- Stenstaden, som återfinns på den östra sida om järnvägen, har den fungerat som en förebild?
- Hur har man löst skillnaden mellan privat, halvprivat och offentligt i utformningen av utemiljön?
- Parkeringar under bostadsgårdar, hur resonerade man kring grönstrukturens utformning på bjälklag?

Grönstrukturen

- Vilken vikt har man lagt vid utformningen av grönstrukturen?
- Har grönstrukturen fungerat som den sammanbindande länken mellan befintlig och ny bebyggelse i form av Bjeredsparken?
- Vem äger marken för Bjeredsparken?
- Kommer Bjeredsparken fortsätta att vara offentlig?
- Har Bjeredsparken kvar sin ursprungliga storlek?
- Hur ser den framtida utformningen ut av Bjeredsparken?

Barriärer

- Hur har barriärerna överbyggts mellan planområdet och dess omgivning?
- Ska gatornas utformning förändras? Och i så fall vilka?

Kritik och brukarmedverkan

- Vilken kritik har riktats mot projektet?
- I vilken utsträckning har brukarmedverkan varit en del i projektet?
- Vilka brukare finns där idag?
- Brukare i omgivningen, Har de fått säga sitt?

Området då och nu

- Vad har varit speciellt med projektet? Finns de några skillnader eller likheter med något annat projekt?
- Hur påverkar omdaning av detta område omgivningen?
- Hur tror du att det är att bo i det här området i förhållande till hur det var innan?
- Har ombyggnationen gett några förändringar i områdets popularitet?
- Vilka hinder eller motgångar har man mött under projektets gång?
- Var dessa förväntade eller oväntade?
- Motsvarar det resultat som man fått hittills förväntningarna som ställdes innan?
- Hur stor del av planen är genomförd idag?